Neil Postman

Çocukluğun Yokoluşu

İNGE

Çeviren: Kemal İnal

Neil Postman

ÇOCUKLUĞUN YOK OLUŞU

Çeviren: **Kemal İnal**

Neil Postman, New York Eyalet Üniversitesi ile Columbia Üniversitesi'nde öğrenim gördü. Eğitim alanındaki çalışmalarından ötürü Christian Lindback Ödülü'ne değer görüldü. Şimdi New York Üniversitesi İletişim Sanatları ve Bilimleri Bölümünde öğretim üyesi, ayrıca *Et Cetera* dergisinin yayın kurulunda görevli. Eğitim ve iletişim kuramı alanındaki çalışmalarının yanı sıra eleştirmen olarak da tanınan Postman'ın başlıca yapıtları: *Technopoly, How to Watch TV News* (Steve Powers'la birlikte); *Teaching as a Conserving Activity, Amusing Ourselves to Death* (*Televizyon: Öldüren Eğlence*, Ayrıntı Yayınları, 1994).

İmge Kitabevi Yayınları: 115
Neil Postman
The Disappearance of Childhood
ISBN 975-533-093-3
1. Baskı: Nisan 1995

Kapak Resmi
Çocuk Oyunları (ayrıntı)
Pieter Brueghel

Giriş

Çocuklar, göremeyeceğimiz bir zamana gönderdiğimiz canlı mesajlardır. Biyolojik açıdan herhangi bir kültürün kendisini yeniden üretme gereksinimini unutması tasavvur edilemez. Fakat bir kültürün toplumsal açıdan çocukluk fikrine sahip olmaksızın var olması oldukça muhtemeldir. Bebekliğin tersine çocukluk, biyolojik bir kategori değil, toplumsal bir kurgudur. Genlerimiz, çocuğun ne olduğu ya da olmadığına ilişkin açık talimatlar içermemektedir ve var kalmanın (beka) yasaları, yetişkinin ile çocuğun dünyaları arasında bir ayrım yapılmasını gerektirmemektedir. Aslında “çocuklar” sözcüğünü, özel bakım ve koruma biçimleri gerektiren, diyelim yedi ve on yedi yaşlar arası dönemde olan özel bir insan grubunu belirtmek için kullanırsak, o zaman çocukların dört yüzyıl kadar var olduklarına ilişkin bol miktarda kanıt olacaktır. Gerçekte “çocuklar” sözcüğünü ortalama bir Amerikalının onu anladığı biçimde tam anlamıyla kullanırsak, çocukluk olgusunun yüz elli yıldan daha eski bir tarihe sahip olmadığı görülecektir. Küçük bir örnek ele alalım: Amerika'da çocukların doğum gününü kutlama âdeti, on sekizinci yüzyılın büyük bölümünde olmamıştır{1} ve gerçekte herhangi bir biçimde çocukluk çağının kesin işaretleri, iki yüzyıldan daha eski olmayan yeni bir kültürel alışkanlıktır.{2}

Daha önemli bir örnek ele alalım: 1890'ların sonlarına kadar Amerikan liseleri, 14-17 yaş arası nüfusun sadece %7'sini kaydetmiştir.{3} Kalan diğer %93 oranındaki çocuklar, yetişkin emek gücü olarak, gün doğumundan batınıma kadar büyük şehirlerimizde çalışmışlardır.

Fakat başlangıçta toplumsal olguları toplumsal fikirler ile karıştırmamalıyız. Çocukluk fikri, Rönesans'ın büyük icatlarından biridir. Belki de en insani olanıdır. Bilim, ulus-devlet ve dinsel özgürlük ile birlikte hem toplumsal bir yapı hem de psikolojik bir koşul olarak çocukluk, on altıncı yüzyıl esnasında oluşmuş ya da ortaya çıkmış ve günümüze kadar inceltilmiş ve desteklenmiştir. Fakat tüm toplumsal kurgular gibi çocukluğun da süregelen varlığı, kaçınılmaz değildir. Aslında, bu kitabın ana teması, çocukluk fikrinin göz kamaştırıcı bir hızla yittiği gözlemine

dayanmaktadır. Kitabın ileriki sayfalarındaki görevimin bir kısmı, çoğu okuyucunun çok fazla ikna olmaya gerek duymayacakları kuşkusunu taşımama rağmen, bunun böyle olduğuna ilişkin kanıtları göstermektir. Çocukluğun yok oluşu konusu üzerine her nerede konuştuysam ve her ne zaman yazdıysam, izleyiciler ve okuyucular, sadece konuyu tartışmakla kalmadılar, fakat istekli biçimde bana konuyla ilgili kendi yaşantılarından örnekler de verdiler. Çocukluk ile yetişkinlik arasındaki ayırıcı çizginin hızla aşındığına ilişkin gözlem, konuya dikkat gösteren kişiler arasında da yeterince yaygındır ve hatta konuya dikkat etmeyenlerin bile kuşkuları vardır, Çok iyi anlaşılmayan nokta, çocukluğun ilk planda nereden kaynaklandığı ve niçin yok olduğudur.

Bu sorulara bazı anlaşılır yanıtlarımızın olduğuna inanıyorum. Bu yanıtların çoğu, genelde iletişim medyasının toplumsallaşma sürecini nasıl etkilediği, özelde de matbaa makinesinin çocukluğu nasıl yarattığı ve elektronik medyanın da çocukluğu ortadan nasıl kaldırdığına ilişkin bir dizi varsayımlardan türetildi. Diğer bir deyişle, yazdığım şeyi anlamlandırırken, bu kitabın asıl katkısı, çocukluğun yittiği iddiasında değil, çocukluk gibi bir şeyin neden oluşturulması gerektiğine ilişkin teoride yatmaktadır. Bu yüzden kitap, iki ana kısma ayrılmaktadır. I. Kısım, çocukluk fikrinin nereden kaynaklandığını göstermeye çalışmaktadır. Yani bu bölümde özgül olarak, ilk planda çocukluğu gereksiz kılan iletişim koşullarının neler olduğu ve daha sonra çocukluğun var olmasını nasıl da kaçınılmaz kıldığını göstereceğiz. II. Kısım ise bizi, modern zamanlara götürmekte ve Gutenberg'in dünyasından Samuel Morse'un dünyasına kadar olan değişim, çocukluğu, desteklenmesi ya da korunması güç olan ve aslında uygun olmayan toplumsal bir yapı haline nasıl getirdiğini göstermeye çalışmaktadır.

Bu kitabın değinmediği ve büyük önem taşıyan bir soru vardır: Çocukluğun yitişini önlemek için neler yapabiliriz? Bu soruna değinmememin nedeni, sorunun yanıtını bilmememdir. Bunu, can sıkıntısı ve ferahlığın bir karışımıyla söylüyorum. Ferahlık, diğer insanların yaşamlarını nasıl yaşamaları gerektiğine ilişkin yol gösterme sorumluluğuna sahip olmamamdan kaynaklanmaktadır. Önceki tüm kitaplarımda ortaya koyduğum problemlere etkili çözüm yollan önermiştim. Profesyonel eğitimcilerin bu tür şeyleri yapmayı doğru bulduklarını sanıyorum. Bir

insanın çözümlere yaratıcı (iyi planlanmış) biçimde ulaşmasının, kişinin problemi kavramasından daha öteye gitmeyeceğini onaylamanın nasıl da memnuniyet verici olabileceğini düşünmemiştim.

Doğaldır ki neşesizlik de aynı kaynaktan gelmektedir. Çocukların çekiciliği, dövülebilirliği, masumluğu ve garabetliğinin sahte-yetişkinliğin daha aşağı özelliklerine doğru alçaltılması ve biçimlere sokulması, üzücü, utandırıcı ve tüm bunların ötesinde keder vericidir. Fakat bunlara karşın kendimi şu düşünceyle avutuyorum: Eğer bir insan, toplumsal bir faciayı nasıl önleyeceğimize ilişkin herhangi bir şey söyleyemiyor olsa bile, bu toplumsal facianın neden ortaya çıktığını anlamaya çalışarak da bu sorunun çözülmesine yardımcı olabilir.

I. KISIM
ÇOCUKLUĞUN İCADI

I. Bölüm
Çocukların Olmadığı Zaman

Şu anda, Amerika'da on iki ve on üç yaşındaki kız çocukları, en yüksek ücretli modeller arasında yer almaktadırlar. Bu kızlar, tüm görsel iletişim araçlarındaki yayımlanan reklamlarda bilmiş ve cinsel çekiciliğe sahip yetişkinlerin kılığında giysiler içinde gayet rahat bir erotik hava içinde halka sunulmaktadırlar. Bu tür yumuşak pornografi gösterilerini izledikten sonra, çocuklarla ilgili yeni Amerikan tutumlarına henüz tam anlamıyla hazır olmayan bizler, çekici ve ayartıcı Lolita’nın saflığını arzulamaya başlarız.

Amerika’nın hemen hemen tüm kent ve kasabalarında, yetişkin suçlarıyla çocuk suçları arasındaki fark, hızla azalmakta ve birçok eyaletteki cezalar birbiriyle benzeşmeye başlamaktadır. 1950 ile 1979 arasında, on beş yaşın altındaki çocukların işlediği ciddi suçların oranı, 110 kat yani yüzde 11000 arttı. Eskiler, *çocuk* suçluluğu’na ne olduğunu merak edebilirler ve okul tuvaletinde sigara içmek için dersten kaçan gençlerin bir *sorun* olarak görüldüğü dönemlere özlem duyabilirler.

Eskiler, çocuklarla yetişkinlerin giysileri arasında önemli bir fark olduğu zamanları da anımsayacaktır. Son on yıl içinde çocuk giyim sanayii öyle hızlı bir değişim geçirdi ki *çocuğa yönelik giyim*’in ortadan kalktığını söyleyebiliriz. Erasmus tarafından öne sürülen ve daha sonra 18. yüzyılda tümüyle benimsenen düşünce, yani çocuk ve yetişkinlerin farklı giyim biçimlerine gereksinim duydukları, artık günümüzde her iki kesim taralından da kabul edilmemektedir.

Farklı giyim biçimleri gibi bir zamanlar kasaba ve kentlerimizin sokaklarında görebildiğimiz çocuk oyunları, giderek ortadan kaybolmaktadır. *Çocuk oyunları* düşüncesi bile zihnimizden giderek silinmektedir. Bilindiği gibi çocuk oyunları antrenör (eğitmen), hakem ya da seyirci gerektirmez ve o anda bulunabilen yer ve araç-gereçler kullanılmak suretiyle, eğlenmek amacıyla oynanır. Buna karşılık örneğin.

Little League'de beysbol ve Pee Wee’de düzenlenen futbol etkinlikleri, sadece yetişkinler tarafından yönetilmekle kalmaz, her koşulda büyük lig maçlarına göre de biçimlendirilir. Hakemlere ihtiyaç duyulur. Araç-gerece gerek görülür. Yetişkinler, oynayan çocukları saha kenarından alkışlarlar ya da yuhalarlar. Oyuncular zevk için değil, şöhret olmak için oynarlar. Hangimiz, dokuz yaşın üstünde olan bir çocuğu *Jacks*, *Johny on the Pony* (birdirbir) *Bundman's Buff* (körebe) ya da top-zıplatma oyunları oynarken görebiliyoruz Ünlü çocuk oyun tarihçileri İngiliz Peter ve lona Opie, artık günümüzde Amerikan çocuklarının hemen hemen hiçbirinin düzenli biçimde oynamadığı yüzlerce geleneksel oyun saptamışlardır. İki bin yıldan daha uzun bir süre önce, Perikles döneminde Atinalıların oynadığı *Hide-and-Seek* (saklanbaç) oyunu bile, günümüzdeki kendiliğinden örgütlenen çocuk eğlenceleri repertuarından tümüyle silinmiştir.[{4}] Diğer bir deyişle, çocuk oyunlarının soyu giderek tükenmektedir.

Çocukluğun kendisi de tükenmektedir. Nereye bakılsa, yetişkinlerin ve çocukların davranış, dil, tutum ve arzularının hatta fiziksel görünümlerinin, giderek artan bir biçimde birbirine benzediği, birbirinden ayırt edilemediği görülmektedir. Kuşkusuz, çocukların yasal haklarını, az ya da çok, yetişkinlerinkiyle benzer olarak yeniden düzenlemeye yönelik giderek güçlenmesinin nedeni budur. (Örnek olarak bak. Richard Farson'un kitabı, *Birth-rights) Bu* akımın itici gücü, zorunlu eğitime karşı, çocuklar için tercih edilmiş bir statü olarak düşünülen şeyin, onların topluma tam katılımını sağlayan basit bir baskı olduğu iddiası içerisindedir.

Çocukluğun yittiği ya da ortadan kaybolduğu savını destekleyen kanıtları daha sonra ele alacağım. Ancak, burada tüm kanıtlardan hiçbirinin, çocukluk tarihinin günümüzde bilimler arasında büyük bir endüstri haline geldiği olgusundan daha anlamlı olmadığına dikkat çekmek istiyorum. *Marshall McLuhan*'a göre, bir toplumsal yapay olgu kullanılmaz hale geldiğinde bir nostalji ve tasarlama nesnesine dönüştürülür. Geçtiğimiz yirmi yıl içinde tarihçiler ve toplumsal bilimciler, çocukluk tarihi üzerine çok sayıda temel nitelikte yapıt ürettiler. Oysa 1800 ile 1960 yılları arasında bu türden pek az kitap yazıldı.[{5}] Aslında **Philippe Aries**'in 1962'de basılan *Centuries of Childhood* adlı kitabının bu çalışma alanını yarattığını ve hamleyi başlattığını söyleyebiliriz. Neden şimdi? Herhangi bir konu üzerine en iyi tarihsel çalışmaların, bir olayın tamamlandığı, bir dönemin kapandığı,

yeni ve daha güçlü bir aşamanın ortaya çıkmasının olmadığı zamanlarda üretildiğini söyleyebiliriz. Tarihçiler genellikle, övmeye değil gömmeye yanaşırlar. Her halükarda, otopsi yapmayı, ilerleme raporları yazmaktan kolay bulurlar.

Çocukluğun tarihini kaydetmek için girişilen yoğun uğraşın kendi başına çocukluğun bitişinin bir işareti olduğuna dair inancımda yanılıyor olsam bile, en azından çocukluğun nereden geldiğiyle ilgili mevcut *bazı tezlere* sahip olduğumuz için şükran doluyum. Bu tür konular, çocukluk gibi bir düşüncenin neden kavranması gerektiğini öğrenmemizi ve niçin konunun eskimiş olması gerektiğine ilişkin tahminler yapmamızı olanaklı kılar. O halde mevcut materyalleri inceleyen dikkatli bir okuyucu, parçaları en iyi biçimde bir araya getirerek çocukluğun tarihi konusunda bir fikir edinebilir.

Antik dönemde çocuklarla ilgili tutumlara yönelik çok az şey biliyoruz, örneğin *Eski Yunanlılar,* özel bir yaş kategorisi olarak çocukluğa gayet az ilgi göstermemişlerdir. Bir atasözüne göre, Eski Yunanlıların her şey için kullandıkları bir sözcük, çocuk kavramım içermemektedir. *Çocuk* ve *Genç* için kullandıkları sözcükleri çok belirsizdir ve bu konuyla ilgili olarak kullanılan sözcükler bebeklik ile yaşlılık arasında kalem hemen her çağı içeriyor görünmektedir. Resimlerinden hiçbirinin günümüze kadar gelmemesine rağmen Eski Yunanlıların, çocuk resimleri yapmaya değer verdiklerini söylemek mümkün görünmemektedir. O dönemden günümüze kadar sağlam kalan heykellerden hiçbirinin de bir çocuk heykeli olmadığım da biliyoruz.[6]

Eski Yunan edebiyatında çocuklara ne ad verileceğine ilişkin referanslar vardır, fakat bunlar belirsiz bir durumdadır. Bu yüzden, Eski Yunanlılara ait olan kesin bir çocukluk kavramı bulmak olanaklı değildir. Örneğin, **Xenophon** bir erkeğin genç karısıyla olan ilişkisinden şöyle bahseder: Kadın henüz on beşinde bile değil ve “mümkün olduğunca az anlayabilecek, az işitebilecek ve az soru sorabilecek” şekilde gayet iyi yetiştirilmiştir. Fakat kadının, annesinin kendisine söylediklerini dikkate alarak kendisinin önemsiz olduğunu ve her şeyin kocası için olduğunu açıklamasına bakarak Eski Yunanlıların kadınlara ya da çocuklara yönelik tutumlarını öğrenip öğrenemeyeceğimize kesin biçimde karar veremeyiz. Aristo’nun yaşadığı döneme değin Eski Yunanlılarda küçük çocukları

öldürme uygulamasına karşı ahlaki ya da yasal sınırlamaların olmadığını biliyoruz. *Aristo*, bu korkunç geleneğe karşı sınırlamalar koyulması gerektiğine inanmasına rağmen bu uygulamaya karşı güçlü itirazlarda bulunmamıştır.[7] Bu olguya dayanarak, Eski Yunanlıların çocuğun yaşamının anlamına yönelik görüşlerinin günümüzdekinden bir hayli farklı olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bu varsayım bazen de yanlışlanmaktadır. Herodot, çağdaş düşünceye yakın düşen bir tavrı gösteren birkaç öykü anlatmaktadır. Bu türden bir öyküde bir kâhine göre, on *Korintli*, kendi kentlerini yıkmak için büyültülen küçük bir çocuğu öldürmek amacıyla bir eve giderler. Eve vardıkları zaman, anne, çocuğunu dostluk ziyareti yaptıklarını sandığı adamlardan birinin kollarına verir. Çocuk gülümser ve deyim yerindeyse adamların yüreklerini fetheder. Bunun üzerine adamlar, korkunç görevlerini yapmaksızın evden ayrılırlar. Çocuğun kaç yaşında olduğu belli değildir, fakat açıkça görülüyor ki bir yetişkinin kucağa alabileceği kadar küçüktür. Muhtemelen, eğer sekiz ya da dokuz yaşında olsaydı, gelen adamlar, korkunç görevi yerine getireceklerdi.

Ancak bir şey yeterince açıktır: Eski Yunanlılar, çocuğun doğası konusunda bizim ölçülerimiz açısından çelişkili ve şaşırtıcı olmalarına rağmen, eğitim konusunda aşırı tutkuluydular. Büyük Atina'lı filozof *Platon*, gençliğin eğitiminde nasıl davranılması gerektiği konusunda üç farklı öneriden daha az olmayacak biçimde bu konu üzerinde yoğun olarak yazdı. Üstelik, en çok anılmaya değer diyaloglarının bazıları, erdem ve cesaretin öğretilip öğretilemeyeceği gibi sorunların tartışılmasına ayrılmıştı. (Platon, erdem ve cesaretin öğretilebileceğine inanmıştır). Eski Yunanlıların okul düşüncesini icat ettikleri konusunda kuşku olmayabilir. Okul için kullandıkları sözcük *leisure* (boş ya da serbest zaman) idi. Karakteristik bir Atina inancının yansıtıldığı bu anlayışa göre uygar bir kişi, serbest ya da boş zamanını doğal bir biçimde düşünme ve öğrenmeyle geçirirdi. Hatta düşünme ve öğrenme konusunda güçlü olmadıklarına inandıkları vahşi *Ispartalılar,* bile okullar kurmuşlardı. Plutarch'ın *Yaşantılar* adlı yapıtındaki *Lycurgus* yaşamına göre Ispartalılar, yedi yaşındaki erkek çocukları, jimnastik yaptıkları ve beraber oynadıkları derslere kaydederlerdi. Çocuklara biraz okuma ve yazma da öğretilirdi. Plutarch’ın aktardığına göre bu uygulama, çocukların sadece yeteneklerine hizmet etsin diye fazla uzatılmazdı.

İyi bilindiği gibi Atinalılar, Yunan kültürünün dünyanın birçok bölgesine

yayılmasına aracı olan çok sayıda okul kurmuşlardı. Atinalıların liseleri, reşit gençlere yönelik kolejleri, hatip okulları ve okuma ve aritmetiğin öğretildiği ilköğretim okulları vardı. Genç öğrencilerin yaşları –diyelim temel düzeyde– umduğumuzdan daha büyük olmasına rağmen (çoğu Yunanlı çocuk ergenliğe kadar okumayı öğrenemezdi) gene de bir ölçüye kadar gençliğin özel konumuna ilişkin bir bilinç vardı.

Gene de, Eski Yunanlıların okullarla ilgilenmesi, onların çocukluk anlayışlarının çağımıza benzer yönler taşıdığını göstermez. Modern dönemlerde işkence biçiminde göz önüne alınan disiplin yöntemlerini uygulayan Ispartalıları hariç tutsak bile Eski Yunanlılar, çocukların disipline edilmesi konusuna, modern insanlar tarafından normal biçimde gösterilen aynı empati ve anlayış ölçüsüyle yaklaşmadılar. **Lloyd deMausse** bu konuda şöyle yazmıştır: "Çocukların disipline edilme yöntemleriyle ilgili topladığım veriler, on sekizinci yüzyıldan önce çocukların büyük bir oranının günümüzdeki deyimle *hırpalanmış çocuklar* olduğuna inandırmaktadır beni".[8] Gerçekten de, deMausse incelediği yüz anne kuşağının, bebeklerine heyecan duymayarak baktığım ve çocukların bir sıkıntıdan diğerine acı çektiğini, çünkü annelerin (ve empatik olarak babaların) çocuklarının duygularını anlayabilecek gerekli fizik donanımlardan yoksun olduklarını tahmin etmektedir.[9] Belki de deMausse, bu tahmininde haklıdır. Günümüzde bile çocukların duygularını anlayabilecek kapasiteye sahip olmayan aileler vardır ve bu durum çocuk bilinçliliği konusunda dört yüzyıl sonra söz konusu edilebilmektedir. O halde **Platon,** *Protogaras*'da itaat etmeyen çocukların sopa kullanılarak korkutulabileceğini yazdığı zaman bu davranışın geleneksel uyarmanın daha ilkel bir çeşidi olduğuna inanabiliriz. Gençliğe erdem aşılamakla yükümlü tüm okulları ve gösterdikleri ilgileriyle eski Yunanlıların, çocuk psikolojisi ya da çocuk bakımı düşüncesiyle bizi şaşırttıklarına da inanabiliriz.

Tüm bunları söyledikten sonra, Eski Yunanların bize çocukluk fikrinin bir önsel imgesini verdikleri sonucuna vardığımızı söylemenin bir dürüstlük olacağını düşünüyorum. Bir uygarlık anlayışının parçası olarak doğal biçimde aldığımız birçok düşünceleriyle eski Yunanlılara, özellikle bu katkılarından dolayı müteşekkiriz. Eski Yunanlılar çocukluğu bütünüyle keşfetmediler ama buna oldukça yaklaştılar ki iki bin yıl sonra çocukluk

keşfedildiğinde, bu olayın kökenlerinin nereye uzandığını anlayabildik.

Doğaldır ki, Romalılar, Eski Yunanlıların okul fikrini ödünç aldılar ve Eski Yunan düşüncesine üstün gelen bir çocukluk bilinci bile geliştirdiler. Örneğin Roma sanatı, "Rönesans dönemine kadar Batı sanatında görünmeyen oldukça sıra dışı bir yaş (çağ), genç ve gelişkin bir çocukluk anlayışı" ortaya koymuşlardı.{10} Dahası Romalılar, modern ölçülerle ele alındığında, gelişen çocukluk ile ayıp düşüncesi arasında bir bağlantı kurmaya başlamışlardı. Bu, çocukluk düşüncesinin evriminde çok önemli bir adımdı. Zaman zaman bu ilişkiye, hem Ortaçağ Avrupa'sında hem de modern çağımızda çocukluğun çöküşünü tartışırken göndermelerde bulunacağım. Çok basit bir ifadeyle belirtecek olursak, önemli olan şudur: İyi geliştirilmiş bir ayıp düşüncesi olmaksızın çocukluk var olamaz. Romalılar, çok açık olarak (yeterince olmasa da) bu noktayı kavradılar. Eğitim tartışmalarıyla ilgili olağanüstü bir pasajında Quintilian, yetişkinlerin, asil Roma çocuklarının önünde arsız davranışlarına karşı şöyle sitemde bulunmuştur:

> Çocuklar, yetişkinlerin aşırı serbest bir konudan bahsettiklerinde bunlardan hoşlanıyor ve Alexander döneminde bile ağızdan çıktığında hoşgörüyle karşılamamızı gerektiren bir sözcük kullandıklarında onları kahkaha ve öpücüklere boğuyoruz... Bu tür sökükleri kullandığımızda çocuklar bizi işitmekteler ve dalkavukluklarımızı görmektedirler. Her akşam yemeği, müstehcen şarkılarla birlikte gürültüye dönüşmekte ve konuşulduğunda utanmamız gereken konular, onların gözleri önünde geçmektedir."{11}

Burada tümüyle modern bir düşünceyle karşı karşıyayız: Çocukların, yetişkinlerin özellikle cinsel sırlarından korunması gereksinimi vurgulanarak, kısmen olsa da, çocukluk tanımlanmaktadır. Quintilian'ın yetişkinlere yönelik bu sırların çocuklardan saklanmasında gösterilen ihmal ile ilgili sitemi, The *Civilizing Process* (Uygarlaşma Süreci) adlı büyük yapıtında, **Norbert Elias**'ın uygarlaşmış kültürümüzün bir özelliği olarak önerdiği tutumun mükemmel bir gösterimini sunmaktadır: Cinsel güdülerin katı denetimlere maruz bırakılması, özellikle cinsel dürtülerini mahremleştirmeleri ya da gizlemeleri için yetişkinlere uygulanan büyük baskı ve cinsel kışkırtmalarla ilgili "sessiz komplo"nun çocukların önünde sürdürülmesi.{12}

Doğaldır ki Quintilian, bir oratoryo ve retorik öğretmeniydi ve onu en iyi

tanıdığımız çalışmasında, bebeklikten başlayarak bir büyük hatibin nasıl eğitileceğinden bahsetmektedir. Nitekim, Quintilian'ın, çocukluğun özel niteliklerine yönelik duyarlılığında çoğu çağdaşından oldukça ileri olduğunu söyleyebiliriz. Gene de Quintilian'ın belirttiği duygu ile yeni doğan çocuğu öldürmeyi yasaklayan (bilinen ilk) yasa arasında bir bağlantı vardır. Söz konusu yasa, Quntilian'dan üç yüzyıl sonra (M. S. 374) yapılmıştır.{13} Fakat bu, çocukların korunmaya, bakıma, eğitime ve yetişkin sırlarından özgürleşmeye gerek duydukları düşüncesinin yayılmasıdır.

Ve Romalılardan sonra bu düşünceler tümüyle ortadan kalkıyor.

Her yetişkin kişi kuzey barbarlarının istilalarını, Roma İmparatorluğu'nun çöküşünü, klasik kültürün çarmığa gerilişini ve Avrupa'nın karanlık ve daha sonra Ortaçağ denilen şeye batışını bilir. Ders kitaplarımız, sıklıkla gözden kaçırılan ve özellikle çocukluğun öyküsüne ilişkin olan dört konu dışında tarihsel dönüşümlere yeterince yer vermemektedir. Birincisi, okuryazarlığın, ikincisi eğitimin, üçüncüsü ayıbın ve bu üçünün bir sonucu olarak dördüncüsü de çocukluğun yitişidir. Çocukluğun yitişini ya da ortadan kayboluşunu anlayabilmek için, ilk üç gelişmeyi biraz ayrıntılı biçimde incelemeliyiz.

Okuryazarlığın ortadan kaybolma nedeni, Roma'nın çöküşü ve matbaanın icadını birbirine bağlayan bin yıllık devre (*Millenium* -kıyametten önce barışın hüküm süreceği varsayılan bin yıllık devir- ç.n.) gibi bilinmeyen şeyler kadar derin bir gizdir. Ancak, eğer konuya **Eric Havelock**'un *Origins of Westem Literacy* (Batı'da Okuryazarlığın Kökenleri) adlı yapılında belirttiğine benzer biçimde yaklaşırsak sorun çözümlenebilir. Havelock şöyle sormaktadır: "Neden Roma'nın çöküşünden sonra Roma alfabesinin kullanımı, genel nüfusun okuma ve yazmayı bıraktığı yani bir kez daha tarihin tersine çevrildiği duruma-önceki dönemlerdeki yaygın okuryazarlığın zanaat eğitimi durumuna geri döndürüldüğü noktasınagötürüldü?".{14}

Havelockun sorusunu bu derece yararlı kılan şey, *toplumsal okur-yazarlık* (social literacy) ile *zanaat eğitimi* (craft literacy) arasında kurduğu ilişkidir. Havelock, toplumsal okur-yazarlık ile çoğu insanın okuyabildiği bir durumu ifade etmektedir. Zanaat eğitimi ile de, okuma sanatının sadece ayrıcalıklı bir kesimle sınırlı kalmasını kastetmektedir. Diğer bir deyişle, eğer bir okur-

yazar kültürü, sahip olunan yazılama sistemi temelinde değil de ne kadar sayıda insanın ve ne derecede kolaylıkla okuyabildiği temellerinde tanımlarsak işte o zaman okur-yazarlığın neden çöktüğü sorusu, bize bazı akla uygun varsayımlar sağlayacaktır.

Bu varsayımlardan birini Havelock saptamaktadır. Havelock, Karanlık ve Ortaçağ boyunca alfabe harflerini yazma stillerinin nasıl da ayrıntılı olarak işlendiğine ve değiştirildiğine dikkat çekmektedir. Avrupalılar, eğer okuma yaygın bir uygulama olacaksa okuma yerine kullanılan bir Yunanca sözcük olan re*cognition*'ın kısa sürdüğünü unutmuş görünmektedirler. Sözgelimi, harflerin biçimleri açık olmalı, çünkü alfabetik uygulamanın olağanüstü özellikleri arasında şöyle bir özellik vardır: Kişi bir kez harfleri öğrendikçe, harfleri düşünmeye gereksinim duymamaktadır. Harflerin biçimleri, psikolojik açıdan yitmekte ve harfler, okuyucu ile konuşulan dilin anımsanması arasına bir düşünce nesnesi olarak sokulmamaktadır. Eğer hattatlık (calligraphy) dikkati kendisine çekerse, okuryazarlığın asıl fikri kaybolur ya da daha kesin bir ifadeyle söyleyecek olursak, halkın çoğunluğu için okur-yazarlık düşüncesi anlamını yitirir. Havelock şöyle yazmaktadır: "Herhangi bir tür hattatlık becerisi, zanaat eğitimini teşvik eder ve yine ondan beslenir, fakat bu, toplumsal okuryazarlığın düşmanıdır. Karanlık Ortaçağ boyunca hem Eski Yunan hem de Roma'nın alfabe türlerinin şanssız durumları bu olguya yeterince işaret etmektedir".{15} Basitçe ifade edersek, Avrupa'da gerçekleşen şey, alfabenin değil, okuyucuların alfabeyi yorumlama kapasitelerinin kaybolmasıdır. Havelock yine şöyle yazmaktadır: "Gerçekte Avrupa, Eski Yunan öncesi Mezopotamya kültürlerinde hüküm süren sürece benzer bir okuryazarlık durumuna geri dönmektedir".{16}

İlkiyle çelişkili olmayan bir diğer okuryazarlığın yitişi ile ilgili açıklamaya göre de bir neden, papirüs ve parşömen kâğıtlarının kıtlaşmasıdır. Öyle olmasa bile, sert yaşam koşullarının papirüs ve parşömen kâğıtlarının üretimi için gereken enerjiyi engellemesidir. Kağıdın Ortaçağ Avrupa'sına 13. yüzyıla kadar ulaşmadığını biliyoruz ki Avrupalılar kağıdı 13. yüzyılda el ve ayakla değil, su gücüyle çalışan değirmenlerde işlemeye başladılar.{17} Muhteşem Ortaçağ üniversitelerinin başlangıcı ile okur-yazarlıktaki yeniden canlanmanın çakışması, kâğıdın girişi ve işlenmesiyle aynı zamana rastlaması kesinlikle bir rastlantı değildir. O halde, yüzlerce yıldan beri yazı

materyallerinde bir kıtlık yaşanmasının toplumsal okur-yazarlığı engellediği tezi oldukça mantıklıdır.

Roma Kilisesi'nin büyük ve geniş nüfus üzerinde yani, bu nüfusun düşünceleri, örgütlenmesi ve sadakati üzerinde denetimi sağlamanın bir aracı olarak zanaat eğitiminin avantajlarına duyarsız kalmadığını da farz edebiliriz. Elbette daha sınırlı bir okur-yazarlığı teşvik etmek, ilahi ve entelektüel sırlara daha az sahip olan bir sınıftan yardımcılar almak. Kilise'nin çıkarlarına yararlı olmuştur.

Fakat nedenler ne olursa olsun, toplumsal okuryazarlığın bin yıla yakın bir zaman süresince ortadan kaybolduğuna kuşku yoktur. Hiçbir şey, bunun ifade ettiği anlamı, bir metin üzerinde eğri-büğrü bir biçimde çalışan Ortaçağlı bir okur imgesinden daha iyi ifade edemez. Birkaç istisna dışında, yaşı kaç olursa olsun, Ortaçağlı okurlar bizim gibi okuyamıyorlardı. Eğer Ortaçağlı sıradan bir okur, modern bir okuru sessiz biçimde ama gözleri hızlıca hareket ederken ve dudakları ahenk içinde bir sayfayı hızlıca okurken görebilseydi bu okuma edimini bir büyü etkinliği olarak yorumlayabilirdi. Tipik Ortaçağ okuru, bizim inatçı ilkokul öğrencileri gibi ilerlerdi: sözcük sözcük, kendi başına mırıldanma, yüksek sesle telaffuz etme, her sözcüğün üzerine parmağını koyma, güçlükle anlayabilme.[18] Burada sadece öğrencilere işaret ediyorum. Dönemin çoğu insanı hiç okuyamadı bile.

Bunun ifade ettiği şey şudur: Tüm önemli toplumsal etkileşimler, yüz yüze, sözlü araçlarla gerçekleştirilmiştir. **Barbara Tuchman**'ın yazdığına göre, Ortaçağ'da “sıradan ya da ortalama bir kişi, bilgiyi, kulaktan, toplu ayinler aracılığıyla, gizemli oyunlarla ve şiir, türkü ve masallar aracılığıyla elde ederdi”.[19] Böylece Avrupa, konuşmayla egemen kılınan ve şarkılarla desteklenen bir “doğal” insani iletişim durumuna döndü. Hemen hemen tüm tarihimizde, insanların ilişkilerini gerçekleştirmesi ve kültürünü yaratması bu biçimde olmuştur. Yine de Havelock'un bize anımsattığı gibi, biyolojik açıdan tümüyle sözelciyiz. Genlerimiz, konuşma diline göre programlanmaktadır. Diğer yandan okur-yazarlık, kültürel koşullanmanın bir ürünüdür.[20] Soylu vahşilerin büyük savunucusu olan **Jean-Jacques Rousseau,** bunu seve seve kabul ederdi ve eğer insanlar mümkün olduğunca doğaya yakın biçimde yaşayacaklarsa, kitapları ve okumayı hor

görmeleri gerektiğini de söylerdi. *Emile*'de Rousseau, “okumanın çocukluğun kamçısı olduğunu, çünkü kitapların bize hiçbir şey bilmediğimiz şeyler hakkında konuşmayı öğrettiğini” yazmıştır.

Eğer okumanın, sürekli çocukluğun sonu olduğu ve sözelciliğin hem psikolojisini hem de sosyolojisini zayıflattığını ifade ediyor ise Rousseau'nun haklı olduğuna inanırım. Okuma, gözlenmemiş ve soyut bilgi dünyasına girmeyi olanaklı kıldığından dolayı, okuyabilenler ve okuyamayanlar arasında bir ayrılık yaratmaktadır. Okuma, çocukluğun kamçısıdır, çünkü okuma bir anlamda yetişkinliği yaratmaktadır. Haritalar, çizelge ya da grafikler, sözleşmeler ve tapuları da kapsayacak biçimde tüm türlerin literatürü, değerli sırları toplar ve saklar. Bu yüzden yazınsal bir dünyada yetişkin olmak, doğal olmayan ya da yapay simgeler içinde kodlanmış kültürel sırlara sahip olmayı belirtir. Okuryazar bir dünyada çocuklar, yetişkin olmalılar. Fakat okur-yazar olmayan bir dünyada, çocuk ile yetişkin arasında keskin bir ayrım yapma gereği yoktur, çünkü çocukların yetişkin dünyasında bilmediği çok az sır olur ve kültür, kendisinin nasıl anlaşılacağına ilişkin bir eğitim almayı gerektirmez.

Bayan Tuchman’ın da belirttiği gibi, işte bu yüzden Ortaçağ’a özgü davranış, tüm yaş gruplan arasında çocuksuluk ile nitelendirilmiştir.[21] Sözel bir dünyada, ne yetişkinlikle ne de çocuklukla ilgili çok fazla kavram yoktu. İşte bu yüzden tüm kaynaklarda belirtildiği gibi, Ortaçağda çocukluk *yedi* yaşında biterdi. Neden yedi yaşında biterdi? Çünkü çocukların iyi bir biçimde konuşmaya başlamaları ancak yedi yaşında gerçekleşirdi. Yedi yaşından itibaren çocuklar, yetişkinlerin söyleyebildiği ve anlayabildiği şeyleri söyleyebilir ve anlayabilirlerdi. Bilmeyi gereksindikleri dilin tüm sırlarım bilebilirlerdi. İşte bu bize, Katolik Kilisesinin yedi yaşını neden doğru ile yanlış arasındaki farkı bildiğimizi varsayan ve bu yaş dönemini akıl yaşı olarak belirttiğini açıklamamızda yardımcı olmaktadır. Yine bu durum bize, 17. yüzyıla kadar genç erkekleri belirtmek için kullanılan sözcüklerin 30, 40 ya da 50 yaşındaki erkekleri belirtmek için kullanılma nedenini de açıklayabilmemizi sağlamaktadır, çünkü 7 ve 16 yaşlan arasındaki çocuklar için Fransızca. Almanca ve İngilizcede hiç sözcük yoktu. *Çocuk* sözcüğü, belli bir yaş ya da çağ dönemini değil, ama bir akrabalığı ifade ederdi.[22] Fakat en önemlisi de, Ortaçağın sözelciliği bize, neden bu dönemde ilköğretim düzeyinde okullar olmadığını da

açıklayabilmektedir. Çünkü biyolojinin iletişim yeterliliğini belirlediği yerde bu tür okullara gerek yoktu.

Doğaldır ki Ortaçağ'da okullar vardı ve bilinmekteydi. Bunların bir kısmı Kiliseye bağlıydı. Diğer bir kısmı da özeldi. Fakat okuma ve yazmayı öğretecek ve daha ilerideki öğretim için bir temel sağlayacak olan ilköğretim düşüncesinin tümüyle eksikliği, bir okuryazarlık eğitimi (Literate Education) anlayışının yokluğunu kanıtlamaktadır. Ortaçağda öğrenme tarzı, sözelci nitelikteydi. Bu tarz öğrenme, “işbaşında eğitim” dediğimiz çıraklık ve hizmetle gerçekleştirilmekteydi. Bu tür okullar, “inceleme konusunun güçlüğüne göre müfredatta derecelemenin yokluğuyla, konuların eşzamanlı öğretilmesiyle, farklı yaştaki çocukların karışık biçimde oturtulmasıyla ve öğrencilerin serbestliği” ile[{23}] tanımlanmaktaydı. Eğer Ortaçağ'da bir çocuk okula gidecek ise okula 10 ya da daha sonraki bir yaşta başlardı. Ailesinden uzakta bir yerde okuyacak ise pansiyonda ya da kiralık bir odada kalırdı. Bu çocuğun kendi sınıfında tüm yaş gruplarından çocukları bulması oldukça doğaldı ve çocuk kendini onlardan farklı olarak algılamazdı. Öğrenilen konular ile öğrenci yaşları arasında bir denklik söz konusu değildi. Derslerde sürekli tekrarlar olurdu, çünkü ders esnasında sınıfa sürekli olarak yeni öğrenciler girerdi. Elbette sınıfta kız öğrenciler de olmazdı. Sınıfta disiplin gevşer gevşemez öğrenciler kendilerini dışarı atar ve istedikleri şeyleri yaparlardı.

O halde kesin olarak şunu söyleyebiliriz: Ortaçağ dünyasında çocuk gelişimi, ardışık öğrenme, yetişkin dünyasına hazırlanmak için öğrenim görme anlayışları yoktu. Aries’in de özetlediği gibi, “Ortaçağ uygarlığı, antik dönemin paideia'sını unutmuştu ve modern eğitimle ilgili hiçbir şey bilmiyordu. Asıl önemli olan nokta ise şudur: “O dönemde eğitim düşüncesi de yoktu”. (Tırnak içine ben aldım)[{24}]

Ortaçağ'da, en azından bizim modern anlamda anladığımız ayıp duygusu da yoktu. Quintilian’ın da belirttiği gibi ayıp ya da utanma duygusu kısmen ya da bazı konulardaki sırlara dayanıyordu. Bir yetişkin ile çocuk arasındaki en önemli farklardan biri, yetişkinin, çocukların bilmesinin uygun görülmediği yani gerçekte fark gözetmeksizin onlara bunları açıklamanın ayıp olarak görüldüğü sır, çelişki, şiddet, trajedi gibi yaşamın belirli yönlerini bilmesi olduğu söylenebilir. Çağdaş dünyada ise, çocuklar yetişkinleşirken, biz,

psikolojik açıdan özümlenebilir bir tarzda olduğuna inandığımız bu sırları onlara açıklarız. Fakat bu tür bir fikir sadece yetişkin dünyası ile çocuk dünyası arasında keskin bir ayrımın olduğu ve kurumların bu tür ayrımı ifade ettiği bir kültürde olasıdır. Ortaçağ dünyası böyle bir ayrım yapmadı ve bu tür kurumlara da sahip olamadı.

Sözel bir kültüre daldırılmış, yetişkinler gibi aynı çevrede yaşamış ve ayrım gözeten kurumlar tarafından sınırlanmamış olan Ortaçağ çocuğu, kültür içinde genel olan tüm davranışları gerçekleştirebiliyordu. 7 yaşındaki bir erkek çocuk, savaşma ve âşık olma kapasiteleri hariç, her yönüyle bir erkekti.{25} **J. H. Plumb**'ın da yazdığı gibi "kesinlikle ayrı bir çocukluk dünyası yoktu. Çocuklar yetişkinlerle aynı oyunları, aynı oyuncakları ve aynı peri masallarını paylaşmışlardı. Yaşamlarını yetişkinlerden ayrı değil, birlikte sürdürmüşlerdi. Brueghel'in içkiden sarhoş olan erkek ve kadınları gösteren, her birinin dizginlenmemiş bir şehvetle yürürken çizdiği sıradan bir köy festivali tablosunda, yetişkinlerle yemek yiyen ve içki içen çocuklar da vardır."{26}

Gerçekte **Brueghel**'in tabloları bize hemen iki şey göstermektedir: Ayıp düşüncesinin bir parçası olarak herhangi bir şeyi çocuklardan saklamada kültürün yetersizliği ve bu kültürün insanlarının isteksizliği ve ayıp düşüncesinin bir parçası olarak, 16. yüzyılda kibarlık ya da nezaket denen şeyin yokluğu. Gençlerin öğrenebileceği zengin bir formel davranış içeriği oluşmadı. Modern insanların, Ortaçağ da içeriğin nasıl zayıfladığını kavraması güç olabilir. 1523'e kadar yazan **Brasmus,** *Diversoria* adlı yapıtında bize bir Alman hanının canlı bir görüntüsünü sunmaktadır: 80 ya da 90 kadar kişi birlikte oturuyorlar. Aralarında hemen tüm toplumsal kesim ve yaşlardan insanlar var. Kalabalık içinde bir kişi elbise yıkıyor, diğeri de yıkanan elbiseyi kuruması için sobanın yanma asıyor. Bir diğeri de masanın üzerinde botlarım temizliyor. Birinin elinde el-yüz yıkamak için büyük bir kase var, fakat içindeki su kirlidir. Sarımsak türünden bir koku odamın her tarafına yayılmış. Yerlere sık sık tükürülüyor. Herkes ter içinde, çünkü oda aşırı derecede ısıtılmış. Bazıları burunlarını elbiselerine siliyorlar ve bu hareketi yaparlarken orada bulunanlara arkalarını dönmüyorlar. Yemek içeri getirildiğinde, herkes aynı kaba ekmeğini daldırmaktadır. Çatal kullanılmamaktadır. Herkes eti elleriyle aynı tabaktan almakta, şarabı aynı kadehten içmekte ve çorbayı da aynı kaseden yudumlamaktadır.{27}

İnsanların bu duruma nasıl tahammül ettiklerini anlamak için, **Norbert Elias**'nın bize hatırlattığı gibi, “bu tür insanların bizlerden farklı olarak birbirleriyle farklı bir ilişki içinde olduğunu ve bunun sadece açıklık düzeyini ve ussal bilinci içermediğini; duygusal yaşamlarının da farklı bir yapı ve karaktere sahip olduğunu”[{28}] anlamalıyız. Örneğin, onların bizimki gibi özel mekân kavramları yoktu. Belirli insan kokularından ya da bedensel işlevlerinden rahatsız olmazlardı. Diğerlerinin gazına karşılık kendi bedensel işlevlerini açığa vurmaktan utanmazlardı. Diğerlerinin el ve ağızlarıyla ilişki kurmaktan iğrenme hissetmezlerdi. Bu örnekleri dikkate alarak, Ortaçağ’da bebeklik yaşamının ilk aylarında tuvalet eğitimi ile ilgili kanıt olmadığını bilmemiz bizi şaşırtmamalıdır.[{29}] Belki de çocukların önünde cinsel konuları tartışma çekingenliğinin olmadığım da söyleyebiliriz. Cinsel dürtüleri gizleme düşüncesi, yetişkinlere yabancıydı. Çocukları cinsel sırlardan koruma fikri, bilinmiyordu. “Önlerinde her şeye izin veriliyordu: Bayağı dil, açık-saçık davranış ve durumlar. Çocuklar her şeyi işitiyor ve görüyorlardı”.[{30}] Gerçekten de Ortaçağda yetişkinlerin çocukların cinsel organlarıyla oynaması oldukça serbestti. Ortaçağ zihniyeti açısından bu tür uygulamalar, sadece sıradan eğlencelerdi. Aries’in belirttiği gibi, “çocukların mahrem kısımlarıyla oynama davranışı, yaygın bir gelenek oluşturuyordu...“[{31}] Günümüzde ise söz konusu geleneği uygulamak, kişinin 30 yıl hapis yemesine neden olabilir.

Ortaçağ dünyasında okuryazarlığın, eğitim düşüncesinin ve ayıp fikrinin olmaması, çocukluk fikrinin oluşmadığının göstergeleridir. Doğaldır ki bu öykünün içine sadece yaşamın sertliğini değil, yüksek orandaki çocuk ölümü oranlarını da eklemeliyiz. Kısmen çocukların var kalma (survival) yetersizliklerinden dolayı yetişkinler, çocuklara yönelik olarak normal kabul ettiğimiz duygusal bağlılıklar gerçekleştiremediler. Yaygın görüş, iki ya da üçünün yaşayabileceği yargısıyla çok çocuğa sahip olmaktı. Bu temellerde insanlar, açıkça kendilerini çocuklara bağlı kılmazlardı. Aries, beş çocuklu üzgün bir kadının komşusu tarafından söylenen bir sözü kaydeden bir belge alıntılamaktadır. Komşusu kadını rahatlatmak için şunu söylüyor: 'Yaşlandığında seni rahatsız etmelerinden önce sen onların yarısını ya da belki de hepsini kaybedeceksin”.[{32}] 14. yüzyılın sonlarına kadar çocuklar vasiyetnamelere bile dâhil edilmezlerdi, çünkü yetişkinler, çocukların çok uzun süre yaşayamayacağını düşünürlerdi.[{33}] Gerçekten de

bundan dolayı Avrupa'nın bazı kesimlerinde çocuklara cinsiyetsiz cinsler olarak davranırlardı. Örneğin 13. yüzyıl İtalya'sında, ölen çocuğun cinsiyeti asla kaydedilmezdi.[34] Fakat çocukluk düşüncesinin yokluğunun bir açıklanma biçimi olarak, yüksek çocuk ölüm oranlarına bu kadar çok önem vermenin yanlış olacağına inanıyorum. 1730 ile 1779 arasında Londra'da ölen insanların yarısı, 5 yaşın altındaydı, fakat İngiltere, daha sonra çocukluk düşüncesini geliştirmişti.[35] Nitekim, bir diğer bölümde göstermeye çalışacağım gibi, 16. yüzyılda matbaa ve toplumsal ya da yaygın okuryazarlığın bir sonucu olarak yeni bir iletişim ortamı biçimlenmeye başlamıştı. Matbaa yayınları, “okuma yeterliliğine dayanan” yeni bir yetişkinlik tanım(lamas)ı ve buna mukabil olarak “okuma yetersizliğine dayalı” yeni bir çocukluk anlayışı yarattı. Söz konusu yeni ortamın oluşmasından önce bebeklik yedi yaşında biter ve yetişkinlik dönemi başlardı. Arada bir başka dönem yoktu, çünkü aradaki dönemde hiç kimseye ihtiyaç duyulmuyordu. İşte bu nedenle 16. yüzyıldan önce çocuk yetiştirme üzerine yazılmış kitap yoktu. Sadece kadınlara ilişkin anne rolüyle ilgili çok az kitap vardı.[36] İşte bu yüzden cenaze alayı da dahil çocuklar çoğu törenlerde yer alırdı. Çocukları ölümden koruyacak neden yoktu. Bu yüzden de çocuk edebiyatı gibi alanlar oluşmamıştı. Gerçekten de edebiyatta “çocukların başlıca rolü, ölmekti. Genellikle suda boğularak ya da terkedilerek ölürlerdi... “.[37] İşte bu yüzden çocuk bakımı ile ilgili olan bilim dalı, *Pediatrics* üzerine kitaplar yazılmamıştı. Yine bu yüzden çocuklar, tablolarda minyatür yetişkinler olarak çizilmişti. Kundaklık elbiseleri giyme dönemi biter bitmez çocuklar aynı biçimde olmak üzere kendi toplumsal sınıflarının yetişkinleri gibi giydirilirdi. Yetişkinlerin ve çocukların dili de aynıydı. Örneğin 17. yüzyıl öncesinde çocukların jargonuyla ilgili herhangi bir yerde referans yoktur.[38] Bundan dolayı çocukların çoğunluğu okula gitmemişti. Çünkü onlara öğretilecek önem düzeyinde hiçbir konu yoktu. Çoğu çocuk, kendi evinden uzak mesafede olan hizmetçilik ya da çıraklık gibi işlere gönderilirdi.

Kısaca özetlemek gerekirse, Ortaçağ'da çocukluk anlayışı ya da fikri yoktu. Tuchman bu konuyu şöyle özetlemektedir: “Ortaçağ dönemini modern çağdan farklılaştıran niteliklerinden dolayı hiçbir şey, çocukluğa yönelik ilginin yokluğu kadar çarpıcı değildir”.[39]

Daha sonra Almanya'nın Mainz kentinden bir kuyumcu, eski bir üzüm

cenderesinin yardımıyla çocukluğa yaşam verdi.

II. Bölüm
Matbaa Makinesi ve Yeni Yetişkin

“Çocukluk” düşüncesinin oluşmasının, yetişkinlerin dünyasında bir değişim sonucu olduğu açıktır. Bu tür bir değişim, sadece büyük bir önemden değil özel bir doğadan da kaynaklandı. Özellikle bu değişme, yeni bir yetişkinlik tanımı ortaya çıkarmış olmalı. Ortaçağ, mekanik saat gibi bazı önemli buluşlar ile Veba hastalığı gibi çeşitli büyük olayları içeren birçok toplumsal değişmeye sahne olmuştur. Fakat yetişkinlerin kendi yetişkinlik anlayışlarını değiştirmelerini gerektirecek hiçbir şey ortaya çıkmamıştır. Ancak 15. yüzyılın ortalarında bu tür bir olay ortaya çıktı: Hareketli tipteki matbaa makinesinin bulunuşu. Bu bölümün amacı, matbaa makinesinin yeni bir yetişkinlik anlayışı gerektiren yeni bir simgesel dünyayı nasıl yarattığını göstermektir. Tanımsal olarak yeni yetişkinlik, çocukları dışlamıştır. Çocuklar, yetişkinler dünyasından kovulurlarken onlara yerleşebilecekleri yeni bir dünya bulma gereği doğmuştur. Onların yeni dünyası, çocukluk dünyası olacaktı.

Her biri, matbaanın icat edildiği yer olarak kendini gösteren, en azından yedi kent vardır. Bu tür bir tartışma bize, matbaanın en şaşırtıcı etkilerinden birinin örneğini göstermektedir: Matbaa, büyük ölçüde şöhret ve bireysel başarının yolunu açmıştır. **Elizabeth Eisenstein**'ın *The Printing Press as an Agent of Change* (Bir Değişim Etkeni Olarak Matbaa Makinesi) adlı yapıtında dediği gibi, “matbaanın, bir üstünlük mücadelesinde ve rakip ulusal iddialar içinde karmakarışık hale gelen ilk buluş olması rastlantı değildir”.[{40}] Neden rastlantısal değildir? Çünkü Elizabeth Eisenstein'a göre insanın belirli bir işe ve sözcüklere sahip olma olanağı, yeni ve yaygın bir benlik düşüncesi yaratmıştır. Matbaa, Bay **H. G. Wells**‘in kolay biçimde kurulan zaman makinesinden daha az önemli bir şey değildir. Matbaa büyük bir zaman makinesi de olan mekanik bir saat gibi zamanı zapt eder, uygarlaştırır ve dönüştürür ve süreç içinde insanlığın bilincini de değiştirir. Fakat **Lewis Mumford**’un öne sürdüğü gibi saat, sonsuzluğu insan davranışlarının ölçüsü ve odak noktası olarak dışlarken, matbaa, zamanı

onarıp yeniler. Matbaa, şimdiyi sonsuzluğa bağlar. Kişisel kimliği bilinmeyen alanlara taşır. Matbaayla birlikte sonsuzluk, bir toplumsal bütünün değil, bir bireyin sesiyle ifade edilebilir.

Üzengiyi, uzun yayı, düğmeyi ya da gözlüğü kimin bulduğunu kimse bilmeyebilir, çünkü kişisel başarı sorunu, Ortaçağda neredeyse hemen hemen söz konusu olmazdı. Gerçekte matbaadan önce modern anlamda bir yazıcı kavramı yoktu. Mevcut gerçeklik bize, 19. yüzyılda dört tür kitap yazma biçimi olduğunu söyleyen **Saint Bonaventura** tarafından ayrıntılı biçimde şöyle anlatılmaktadır:

> Kısaca 'kâtip' olarak adlandırılan kişi, hiçbir ekleme ve değiştirme yapmaksızın müşterilerinin kâğıtlarını yazabilirdi... 'Derleyici' denilen kişi ise kendisine ait olmayan eklemelerle diğer insanların kâğıtlarını yazardı... 'Yorumcu' denilen bir başkası ise, kendi amaçlarına uygun açıklamalar ekleyerek ve diğerinin işine öncelikle yer vererek hem diğerinin hem de kendi kâğıdını yazardı... 'Yazar' denilen bir diğeri de, diğerlerinin amaçlarına uygun bir onayı da ekleyerek ve kendi işinde önceliği ele alarak hem kendi hem de başkalarının işini yapardı.”[41]

Saint Bonaventura, sadece modern anlamda bir özgün işten bahsetmemekte, aynı zamanda sözcükleri yazma görevine büyük ölçüde göndermede bulunarak neden bireysellik ya da kişisel yazarlık anlayışının kâtiplik geleneği içinde oluşamadığını açıklığa kavuşturmaktadır. Her yazıcı ya da kâtip, bir metni yazarken sadece hatalar yapmaz, aynı zamanda metin üzerinde gerekli gördüğü ekleme, çıkarma, açımlama, güncelleştirme işlemlerini yapma serbestliğine de sahipti. İngiltere’de her kontlukta yılda iki kez okunan ve birkaç versiyonu üzerinde bazı tartışmalar çıkan 1237 tarihli **Magna Carta** bile otantik idi.[42]

Matbaa'dan sonra neyi kimin yazdığı sorunu, kimin ne yaptığı sorunu kadar önem kazandı. Soy, yaşayan bir fikir haline geldi. Meşru olarak hangi adların yaşayacağı, uğrunda savaşılan değerli bir konu haline geldi. Birinci Bölümdeki son cümleden çıkarsayabileceğiniz gibi, gerçekte bu tür matbaanın en erken tarihli örneği, Gutenberg'in iki ortağı olan **Johann Fust** ve **Peter Shoeffer** tarafından basılan “Mainz Psalter” olmasına rağmen **Johanıı Gensfleich Gutenberg**'i hareketli tipteki matbaanın bulucusu kabul edip kurulu geleneği devam ettirdim. Fakat matbaanın bulucusu unvanı her kime (Gutenberg, Laurens Coster, Nicolas Jenson, Fust, Shoeffer vd.[43]) verilirse verilsin, bir şey oldukça açıktır: Gutenberg, “kamış, pikap

iğnesi ya da dolma kalem yardımıyla olmaksızın, muşta ve baskı harflerinin harika bir oranlaması ve uyumuyla...”{44} bir kitap bastığını açıkladığı zaman, kendisi ve diğer baskıcılar karşı konulamaz devrimci bir güç oluşturduklarını bilmiyorlardı. Deyim yerindeyse şeytani makineleri, Ortaçağın sonunu getirmişti. Birçok bilim adamı ya da araştırmacı bu gerçeğe işaret etmesine rağmen, **Myron Gilmore’**un *The World of Humanism* (İnsanlık Dünyası) adlı yapıtındaki ifadesi, bu gerçeği en kısa biçimde özetlemektedir: “Hareketli tipteki matbaanın bulunuşu, Batı uygarlığı tarihinin entelektüel yaşam koşullarında en radikal dönüşüme yol açtı… Matbaanın etkileri, insanlık yaşamının her alanında hemen ya da geç hissedilmeye başladı”.{45}

Bu etkilerin, çocukluğun icadı ve gelişmesi üzerinde nasıl bir role sahip olduğunu anlamak için, **Harold Innis**’in öğretilerini bir rehber olarak alabiliriz. Innis, iletişim teknolojisindeki değişimlerin istinasız üç tür etkisi olduğunu vurgulamıştır: Bunlar, ilgilerin yani hakkında düşünülen şeylerin yapısını, simgelerin yani bunlarla birlikte düşünülen şeylerin niteliğini ve toplumun yani düşüncelerin geliştirildiği alanın doğasını değiştirmektedir.{46} Herkesin anlayabileceği biçimde basitçe ifade edersek, her makine bir düşünce ya da düşünceler birikimidir. Fakat bu düşünceler, matbaacının ilk planda makineyi kavramasına yol açan türden düşünceler değildir. Örneğin, Gutenberg’i kitap basımı için bir üzüm cenderesiyle bağlantı kurmaya yönelten zihnindeki şeyin ne olduğunu bilemeyiz, fakat Gutenberg’in bireyciliği geliştirme ya da bu nedenle Katolik Kilisesi'nin otoritesini zayıflatma gibi bir niyetinin olmadığı güvenilir bir varsayımdır. **Arthur Kostler’**in deyimiyle, tüm bu buluşçuların uyurgezer olduklarına ilişkin bir anlam ya da duygu vardır. Belki de onlara Frankeştaynlar, tüm sürece de Frankeştayn Sendromu diyebiliriz: Birisi, özel ve sınırlı bir amaç için bir makine yaratır. Fakat bir kez makine yapılınca, bazen korkuyla, genellikle rahatsızlıkla, daima da şaşkınlıkla makinenin kendi fikirleri olduğunu keşfederiz. Makine sadece alışkanlıklarımızı değil, Innis'in göstermeye çalıştığı gibi, zihinsel alışkanlıklarımızı da değiştirmede oldukça güçlü etkide bulunur.

Bir makine bize, mekanik saatte olduğu gibi yeni bir zaman kavramı, teleskopta olduğu gibi yeni bir uzay ve ölçek kavramı, gözlükte olduğu gibi insan biyolojisini geliştirme olanakları sağlar. **James Carey**'in çarpıcı

tarzıyla söylersek, bilinç yapımımızın iletişim yapısına paralel yeniden biçimlendirildiğini[47] görürüz.

Teknolojinin etkileri, daima öngörülememektedir. Fakat bu etkiler, daima da kaçınılmaz değildir. Uyandıktan sonra çevresine bakınan, kendisini yanlış zamanda yanlış yerde yargılayan ve sonra uykusuna dönen bir “Frankeştayn canavarının yaratıldığı yerde birçok örnek vardır. 18. yüzyılın ilk döneminde Anglosaksonların üzengisi vardı, fakat üzenginin olanaklarını görecek kadar yetenekli değillerdi. Frankler hem üzengiye hem de **Charles Martel**'in dehasına sahiplerdi ve sonuç olarak yeni bir savaş aracı yaratacak olan üzengiyi kullanabilmişlerdi. Burada tümüyle yeni bir toplumsal ve ekonomik sistem olan feodalizmi kastetmiyoruz.[48] Hareketli metal türdeki baskı harflerini Gutenberg’den önce bulan Çinliler ve Koreliler, linotip matbaanın olanaklarını görecek mevcut bir yeteneğe ya da dehaya sahip olabilirlerdi ya da olmayabilirlerdi, fakat kesin olarak sahip olmadıkları şey, harflerdi, yani alfabetik bir yazı sistemiydi. Bu yüzden onların “canavarı” uykusuna geri döndü. Tekerliği bulan ve onun olanaklarını düşünen **Azteklerin,** tekerliği çocukların oyuncaklarına tutturduktan sonra neden yok edildikleri bir gizdir, fakat gene de bu, teknolojinin bir kültürü yeni düşüncelerle karıştırmasının kaçınılmaz bir diğer örneğidir.

Bu noktayla ilgili bir başka benzetme kullanan **Lynn White** şöyle yazar: 'Teknoloji tarihine ilişkin anlayışımız gelişirken yeni bir aracın sadece bir kapıyı açtığı ve birini girmesi için zorlamadığı açıklığa kavuşmaktadır. Bir buluşu benimseme ya da reddetme ya da eğer bu buluş benimsenirse, buluşun içermelerinin gerçekleştiği genişlik, daha çok toplumun koşullarına, liderlerin imgelemine ve teknolojik buluşun kendi doğasına bağlıdır.”[49]

Doğaldır ki Gutenberg’in baskı örneğinde olduğu gibi Avrupa kültürünün bu buluşu benimsemeye hazır olduğunu biliyoruz. Avrupa sadece iki bin yıldan beri alfabetik bir yazı sistemine değil, basılmayı bekleyen önemli metinlerin olduğu anlamına gelen oldukça zengin bir elyazması geleneğine de sahipti. Avrupalılar, iki yüzyıldan beri gerçekleştirdikleri için kâğıdın nasıl üretileceğini biliyorlardı. Yaygın cahilliğe rağmen okuyup yazabilen ve diğer insanlara da bu yetenekleri aynı şekilde öğretebilen kâtipler vardı. 13. yüzyılda öğrenmenin yeniden canlanması ve klasik kültür zihniyetinin

yeniden keşfi, kitaplara olan iştahı açmıştı. Daha sonra da ticaretin genişlemesi ve keşif çağının başlaması haberlere, sürekli temaslara, işlere, güvenilir ve standart, haritalara olan gereksinimi ortaya çıkarmıştı.

O halde 15. yüzyılın ortasında Avrupa'nın entelektüel koşullarının matbaayı gerekli kıldığını ve bu yüzden farklı yerlerdeki birçok insanın aynı anda bu sorun üzerinde çalıştıklarını söyleyebiliriz. White'ın benzetmesini kullanarak diyebiliriz ki matbaa, Avrupa kültürünün endişeli biçimde çaldığı bir kapıyı açmıştır. Sonunda kapı tamamen açıldığı zaman Avrupa'nın tüm kültürü kapıdan içeri uçarak girmiştir.

Matbaanın bazı içermelerini ayırt etmek için özel yeteneklere ya da dehalara gerek olmamıştır. Matbaanın bulunuşundan sonra elli yıl içinde 8 milyondan fazla kitap basılmıştır. 1480'e kadar, sadece İtalya'da elli tane olmak üzere altı farklı ülkenin 110 kasabasında matbaa vardı. Venedik 1482'ye kadar matbaa alanında dünyanın başkentiydi ve bir Venedikli olan **Aldus Manutius** muhtemelen Hıristiyanlık dünyası içindeki en meşgul matbaacıydı. Dükkânının dış kapısındaki yazı, işinin durumunu olduğu kadar Manuti- us'un sözcük oyununa uygun anlayışını da gösteriyordu: "Eğer Aldus ile konuşacaksanız acele edin, çünkü zamanı çok azdır". Aldus'un işçilerinin yarısı, Yunanlı sürgünler ya da mültecilerdi. Aldus, 1515'te öldüğü zaman bilinen tüm Yunanlı yazarların yapıtları çevrilmiş ve basılmıştı.[50]

Aldus'un ölümünden önce matbaa, **Pietro Aretino**'nun kişiliğinde olmak üzere ilk gazetecinin kariyerini, ilk edebi şantajcıyı ve pornografinin ilk kitlesel üreticisini başlatmıştı.[51] Alt toplumsal kesimden gelen ve eğitimsiz olan Aretino, matbaanın bir ilan ya da tanıtma aracı olduğunu sezgisel olarak anlamıştı. Yani Aretino, gazeteyi icat etmiştir. Günah çıkartma ya da özeleştiri geleneğinin kökenini, Aretino'ya bağlayabiliriz. Örneğin **Saint Augustine**'in *Confessions* (İtiraflar) adlı yapıtı olmak üzere birkaç istisna dışında, yazınsal nitelikte içten ya da mahrem açıklamalar yapma geleneği yoktu. Özel düşüncelerin kamusal biçimde ifade edildiği "söz" ya da ton oluşmamıştı, imgelemin dışında var olmayan bir kalabalığa seslenmede hitabi gelenekler yoktu.[52] Aretino, hiç kimseden eğitim almadan (çünkü eğitim verecek kimse de yoktu) din karşıtı müstehcenlikler, iftira öyküleri, kamusal suçlamalar ve kişisel düşünceleri –ki bunların tümü, günümüzde

bizim gazetecilik geleneğinin bir parçası olmuştur ve olmaya devam etmektedir– basarak ilerlemiştir. Onun **sarı** gazetecilik anlayışını buluşu ve bu tür gazeteciliği ifade etme tarzı, onu hem zengin hem de ünlü yapmıştır. Aretino, kendi zamanında **Prenslerin Felaketi,** gününün *Yurttaş Kane'i* olarak tanınmıştır.

Eğer Aretino'nun çalışması, bir kitleselliği, fakat içsel terimler içinde görünmeyen kamusallığı ifade eden yeni bir yazınsal geleneğin çıkarcı ya da sefil yanını temsil ediyorsa, o zaman **Montaigne'**in çalışması, daha sağlıklı bir yanını temsil etmektedir. Aretino'nun 41 yaşında olduğu yılda yani 1535'de doğan Montaigne, tek bir bireyin güven vererek ve doğrulukla ifade edebildiği yeni bir tarz ve kişilik icat etmiştir. Montaigne, ortak bilince karşı bireyciliği, kamusal tarihe karşı kişisel tarihi ifade eden deneme türünü bulmuştu. Ilımlılığı, nüktedanlığı ve yüksek zekâsından dolayı Montaigne'in yazıları, toplumu değil sadece kendisini, yani tekliğini, acayipliklerini, önyargılarını kutlamaktadır. Dört yüz yıl sonra **Norman Mailer,** *Advertisements for Myself* (Kendim İçin Reklamlar) adlı yapıtını yazdığı zaman, kendini reklam etme (self-publicist) ve ifşa edici ve topluma karşı bir bireysel yazar olan Montaigne tarafından oluşturulan geleneği (ona uygun ad vererek) sürdürüyordu. Marshall McLuhan'ın karakteristik biçimde söylediği gibi, "matbaa ile birlikte bir PA sistemi olarak argonun keşfi yakındı."{53} McLuhan'ın sadece Aretino ve Montaigne değil, özellikle kendini empoze etme ve kutlama açısından ünlü olan **François Rabelais** aklındaydı. Örneğin Rabelais, *Gargantua'nın* iki ay içinde, on yılda İncil'in sattığından daha fazla satmasından iftihar etmiştir.{54} Rabelais, bu sözünden dolayı tanrısız ve kâfir olarak suçlanmıştır. Benzer açıklama ya da uyarıları hatırlatan olay da, Beatles'ın Hazreti İsa'dan daha etkili olduğunu söyleyen John Lennon'ın başına gelmiştir. Asıl önemli olan nokta, dinsel kültürün, entelektüel mülkiyet hakları ve dolayısıyla entelektüel bireysellik fikrine karşı işlemiş olmasıdır. Elizabeth Eisenstein'ın belirttiği gibi, "dinsel kültür koşulları narsisizmi denetim altına almıştır".{55} Matbaa ise özgürleştirmiştir.

Matbaa, yazarlarda yükselen ve bozulmamış benlik bilincini serbest bırakırken, okurlarda da benzer bir tutum yaratmıştır. Matbaadan önce tüm insan iletişimi, bir toplumsal çerçeve içinde ortaya çıkmıştır. Bu tür okuma bile, kendi modelini sözel bir tarz olarak kullanır, yani okuyucu diğerleri

izleyebilsin diye sözcükleri sesli olarak söylerdi.[56] Fakat kitap yazımıyla birlikte başka bir gelenek başladı: Yalıtılmış okuyucu ve onun mahrem gözleri. Böylece sözelcilik sessiz hale geldi ve okuyucu ile tepkisi, toplumsal bir çerçeveden yalıtılmış oldu. Okuyucu kendi zihni içine çekildi ve 16. yüzyıldan günümüze kadar, çoğu okuyucunun diğerlerinden gereksindiği şey, onların yokluğu ya da öyle değilse bile onların sessizliğidir. Okuma esnasında hem yazar hem de okuyucu, toplumsal varoluş ve bilince karşı bir tür komplo içine girer. Deyim yerindeyse okuma, bir karşı toplumsal eylem olmuştur.

Nitekim üretim ve tüketim sürecinin her iki ucundaki matbaa, bireysellik iddialarının çok güçlü duruma geldiği psikolojik bir çevre yaratmıştır. Bu, bireyciliğin matbaa tarafından yaratıldığı anlamına gelmemektedir. Söylenen, sadece bireyciliğin normal ve kabul edilebilir bir psikolojik durum haline gelmesidir. **Leo Lowenthal** in dediği gibi, "Rönesans'tan beri egemen olan insan doğası felsefesi, her bireyin büyük ölçüde varlığının toplumun kısıtlayıcısı ve tahrip edici istemlerine karşı kişiliğini öne sürme çabalarından meydana gelen sapkın bir durum ya da örnek olduğu anlayışı üzerine temellendirilmiştir."[57]

Innis'in görüşünü –yeni iletişim teknolojisi, ilgilerimizin yapısını değiştirmektedir– izlersek, matbaanın yegane bireyler olarak bize benliklerimizle ilgili düşünme ve konuşma olanağı sağladığını söyleyebiliriz. Bu yoğunlaştırılmış benlik duygusu da, sonunda çocukluğun oluşmasına yol açan tohum olmuştur. Doğaldır ki çocukluk, geceleyin oluşmadı. Çocukluğun Batı uygarlığının görünüşte geri döndürülemez özelliği olması iki yüzyılı almıştır. Çocukluğun oluşması, her bireyin kendi içinde önemli olduğu, bazı temel anlamlarda insan zihni ve yaşamının toplumu aştığı fikri olmaksızın oluşmadı. Kişisel kimlik fikri gelişirken, çocukluk fikri gençliğe de uygulanmaya başladı. 18. yüzyıla gelince de (Aries'in "zorunlu israf" biçiminde kavramlaştırdığı) çocuk ölümlerinin kaçınılmazlığının kabulü, büyük ölçüde ortadan kayboldu. Gerçekte, 16. yüzyılın sonlarına yakın bir dönemde, çocuğun ölümü aile mezarlıklarında temsil edilmeye başlamıştı. Belki de herkesin yaşamının artan bilincinin bir göstergesi olan ölüm gerçeği, hesaba katılmaya başlamıştı.

Fakat bireycilik, insanları farklı sınıflara bölmeyle ilgili zorlayıcı temeller

gerektiren çocukluğu tek başına üretememiştir. Bu nedenle başka bir şey daha gerekmiştir. Daha iyi bir terimle ifade edersek, bu etkene “bilgi boşluğu” (knowledge gap) adını vereceğim. Matbaanın bulunuşundan sonra elli yıllık süreç içinde Avrupa uygarlığının iletişim çevresinin çözüldüğü ve kendini farklı hatlar boyunca yeniden kurduğu görüldü. Ortaçağ'a özgü duyarlılıkla ve ilgi düzeyiyle sınırlamış olan okuyamayanlar ile yeni bir gerçekler ve algılar dünyasına yönelen okuyabilenler arasında keskin bir ayrım oluştu. Matbaa ile birlikte, hakkında konuşulan konuların sayısı çoğaldı. Hakkında konuşulan konular, kitaplar içinde yer alıyordu ya da en azından basılı bir biçimde bulunuyordu. Lewis Mumford, bu durumu şöyle betimlemektedir: “Basılı biçimindeki kitap, insanları diğer araçlara göre yakın ve yerel çevre egemenliğinden daha fazla özerk kılmıştır... Matbaa, aktüel olaylardan daha büyük etkilerde bulunmaya başlamıştır... Var olmak, basılmış olmak demekti. Dünyanın geri kalan kısmı, giderek daha gölgeli ya da karanlık olmaya yönelmişti. *Öğrenme, kitaplı-öğrenim haline gelmişti* (altını ben çizdim)...[58]

Kitaplarda ne tür bilgiler vardı? Öğrenilecek ne tür şeyler mevcuttu? Öncelikle, “nasıl yapmalı” türünden kitaplar üretildi: Metalürji, botanik, dilbilim, nezaket kuralları ve sonunda pediatri üzerine kitaplar yazıldı. 1544'de basılan **Thomas Phaire**'in *The Boke of Chyldren* (Çocuk Kitabı), bir İngiliz tarafından pediatri üzerine yazılan ilk kitap olarak genellikle kabul edilir. (Paolo Bagellardo adlı bir İtalyan, 1498’de, yani daha önceden bu alana ilişkin bir kitap yayınlamıştı). Phaire, kitabında bebeklerin dişlerini kaşıması için plastik halka kullanılmasını önermekte ve menenjit, korkunç rüyalar, kaşınma, gözlerin kanlanması, karın ağrısı ve mide guruldaması gibi önemli çocuk hastalıklarının kapsamlı bir listesini vermektedir.[59] Nezaket kuralları üzerine olduğu kadar pediatriye ilişkin kitapların basımı, çocukluk anlayışının matbaadan bir yüzyıldan daha az bir süre sonrasında biçimlenmeye başladığının güçlü bir göstergesidir. Fakat buradaki asıl nokta, matbaanın, bugün “bilgi patlaması” dediğimiz şeyi oluşturmasıdır. Tümüyle işlevsel bir yetişkin olabilmek, kişiden, mevcut gelenekler ve bilinci aşıp önceden bilinmeyen ya da düşünülmeyen dünyalara doğru yönelmesini gerektirmiştir. Çeşitli rehberlik ve el kitaplarındaki genel bilgiye ek olarak ticari dünya, gittikçe artarak basılı kâğıtlardan oluşmaya başlamıştı: Sözleşmeler, senetler, bonolar ve haritalar. (Şaşırtıcı olmasa

gerek; enformasyonun standardize olduğu ve tekrarlanabildiği bir çevrede haritacılar “cenneti”, yerinin çok belirsiz olduğu grafiklerden ya da çizelgelerden çıkardılar.[60])

Gerçekte bu kadar çok enformasyon, kitapçıların artık elyazmasını kitap modeli olarak kullanamadıkları çok çeşitli tiplerden üretiliyordu. 16. yüzyılın ortalarında matbaacılar, aralarında en önemli yenilik olan kitap sayfalan için Arap numaralarının da kullanıldığı yeni formatlar denemeye başladılar. Bu tür sayfa numaralama sisteminin bilinen en iyi örneği, **Johahn Froben**'in Erasmus'un 1516'da basılan *New Testament* (Yeni Ahit)’i için yaptığı ilk baskısıdır. Sayfa numaralama, daha sonra sırayla noktalama işaretleri, bölüm başlıkları, paragraf yapma, başlıkları numaralama ve tekrarlama yeniliklerine eşlik eden daha katı indeksleme, notlama ve çapraz gönderme yapmaya yol açtı. 16. yüzyılın sonunda makine yapımı kitapların günümüz kitaplarıyla karşılaştırıldığında baskı biçimi ve görünümü (gerçekte işlevleri) vardı. Fakat 16. yüzyılın ilk dönemlerinde bile matbaacılar, kitap formatlarının estetiği ve yeterliliğiyle ilgilenmişlerdi. **Machiavelli**'nin *First Decenniale* (İlk Günah) adlı yapıtını basan matbaacı, sitemkar bir biçimde çok başarılı kitabın korsan baskısına ilişkin şikayette bulunmaktadır. Matbaacı, kitabın sahte baskısını, “kötü ciltlenmiş, sayfa kenar aralık ayarı olmayan, küçücük başlıklı sayfalar, ön ve arkada boş sayfa olmayan, eğri tipte, birçok yerde basım hatası olan... sefil bir sokak malı”[61] olarak betimlemiştir. Bu kitap betimlemesi, matbaanın bulunuşundan sadece elli yıl sonra yapılmıştır.

Burada Harold Innis’in, yeni iletişim teknolojilerinin bize, sadece hakkında düşüneceğimiz değil, onlarla birlikte düşüneceğimiz yeni şeyler de verdiği biçimindeki ilkesini anımsamak önemlidir. Basılı kitap biçimi, içeriği düzenlemenin yeni bir tarzını yaratmış ve bunun gerçekleşmesiyle de düşünceyi düzenleyen yeni bir biçim geliştirmiştir. Basılı biçimdeki kitabın sert çizgiselliği ya da doğrusallığı -cümle cümle aktarımın ardışık doğası, paragraf yapma, alfabetik göstergeler, standartlaştırılmış heceleme ve gramer– **James Joyce**'un alaylı biçimde ABCDE kafalı dediği dizginin yapısıyla yakın biçimde paralel giden bir bilinç yapısını ifade eden düşünme alışkanlıklarına yol açmıştır. Matbaanın bu etkisi, hem Harold Innis'in hem de Marshall McLuhan'ın abartmalı biçimde iddia ettikleri noktadır. Fakat Elizabeth Eisenstein gibi dikkatli bir araştırmacı bile,

kitapların oluşan formatının ve bilgiyi özel kodlama biçiminin, “meslekleri ne olursa olsun *tüm* okuyucuların düşüncesini yeniden düzenlemeye yardım ettiği”ne[62] inanmaktadır.

Kitapların kısım ve bölümler biçiminde düzenlenmesinin, bir konuyu düzenlemenin benimsenmiş biçimi ya da tarzı olduğuna ilişkin çok az kuşku olabilir: Kitapların konularının sunulduğu biçim, disiplinin mantığı olmuştur. Eisenstein, hukuk alanından ilginç bir örnek vermektedir. Ortaçağın **Corpus Juris** (Yasaların Esasları) dersi öğretmeni, hem öğrencilerine hem de kendisine yasanın ya da hukukun bir bölümünün bütünün mantığıyla nasıl bir bağlantı içinde olduğunu gösteremezdi çünkü, çok az öğretmen Corpus Juris’i bir bütün olarak görmüştü. Fakat 1553 yılının başlarında resmi araştırmacılardan matbaaya yönelimli bir kuşak, tüm elyazmalarının basım işlerini (elyazmalarının bölümlerini tekrar düzenleme, uygun kısımlara bölme ve alıntılan endeksleme dahil) üstlenmişlerdi. Bu işi üstlenenler, bu uygulamayı gerçekleştirerek eski derlemeleri tümüyle anlaşılır ve tutarlı kıldılar, yani konuyu tekrar buldular.[63] Benzer biçimde, Eisenstein’in belirttiği gibi “sadece değişik disiplinlerin öğretimiyle ilgili farklı biçimde sınıflandırılmış ders kitaplarının hazırlanması, miras alınan işlemlerin yeniden değerlendirilmesini ve değişik alanlara ilişkin yaklaşımların yeniden düzenlenmesini teşvik etmiştir.”[64] Diğer bir deyişle, aynı konu üzerine farklı ders kitaplarının olması, bölümlerin sıralanma biçimiyle tutarlı olmasını gerektirmiştir. Ders kitapları yazarları, hangi konunun başta hangisinin sonda yer alacağını belirlemek için alanlarım yeniden yaratıyorlardı.

Aynı zamanda ve kaçınılmaz olarak, 16. yüzyıl kitap editörleri, kitap düzenlemenin açıklığı ve mantığı ile ilgilenmeye başlamışlardı. **Gerald Strauss** şöyle yazmıştır: “Her konunun tartışmalı olarak güncel biçimde ele alınabileceği, en iyi açıklama türünün analizle geliştirilen yöntem olduğu öğretisi, yayıncı ve editörler tarafından şevkle benimsenmişti”.[65] Doğaldır ki benimsedikleri şey, bir konu üzerinde kişinin düşünmesini düzenlemenin en iyi yoluna ilişkin bir değerdi. Benimsedikleri şey, kitaplara ve matbaacılığa içsel olan bir değerdi. Fakat bu değer, kesinlikle tek değer değildi. Hattatlık ortadan kaybolurken, özel elyazma geleneği de ortadan kayboldu. Daktilo yazısının anonim ve tekrar yazılabilirliği, belirli bir otorite ölçüsünün varlığını gerektirmiştir. Bu güne kadar, yazarların

bireyselliğine rağmen basımda ortaya çıkan şeye inanma eğilimi vardır. Gerçekten, ders kitaplarında ve ansiklopedilerde olduğu gibi her nerede tek bir bireyin işareti basılı sayfa içinde olursa olsun, basılı kâğıdı yazarın kutsal ya da dokunulmaz sesi olarak görme eğilimi, hemen hemen çok güçlüdür.

Burada söylenen şey, matbaacılığın (Tipografya) asla tarafsız bir enformasyon iletıcisi olmamasıdır. Matbaa, konuların yeniden düzenlenmesine, mantık ve açıklığa önem verme, enformasyon otoritesine ya da egemenliğine yönelik bir tutuma yol açtı. Matbaacılık, yeni yazınsal biçim anlayışlarına da yol açtı. Örneğin düzyazı ve şiir, biri diğerinden sözcüklerin basılı sayfa üzerinde dağıtılma biçimiyle ayırt edilmeye başladı. Doğaldır ki basılı kitabın nakledilebilirliği ve tekrar basılabilirliği kadar basılı sayfanın yapısı, sadece denemenin oluşumunda değil, roman olarak bilinen şeyin yaratılmasında da kararlı bir rol oynadı. **Samuel Richardson** gibi ilk romancılardan birçoğu, kitaplarını kendileri basmıştı. Örneğin ilk bilim-kurgu romanı olarak bildiğimiz *Utopia*'nın yazarı olan **Sir Thomas More,** bu kitabın basımının her aşamasında bizzat çalışmıştı. Yani dilin kulaktan göze, konuşmadan matbaacılığa olan yavaş ilerlemesinin psikolojik etkisinin değerini asla az göremeyiz. İnsanın kendi dilini sürekli, tekrarlanabilir ve standartlaştırılmış bir biçimde görebilmesi, dile ilişkin olası en derin ilişkiye yol açtı. Günümüzde yazılı dil ile birlikte ilişkilerimizi, okuma becerisi olmaksızın sürdüremeyiz. 16. ve 17. Yüzyıllarda okumanın önemini tasavvur etmemiz güçtür. Örneğin o dönemlerde bir insanı darağacından kurtarabilecek güç, okuma bilme becerisiydi. Örneğin İngiltere'de İncil'den bir cümle okuyabilen küçük bir hırsızın sadece başparmakları incitilmişti. Okuyamayan bir başkası ise, daha sert bir uygulamaya maruz kalabilirdi. “Paul okuması olduğu için sadece dağlanacak; William ise okuması olmadığı için asılacak”. Bu cümle, 1613'de Sussex kontluğu sarayını soymaktan mahkûm edilen iki kişinin cezalandırılmasına ilişkin bir adli kayıttan alınmıştır.[66]

Matbaa, ana dilleri ilk kez kitlesel bir iletişim aracı yapmıştır. Bu gerçek, sadece bireyler için değil, uluslar için de birtakım sonuçlara yol açmıştır. Düzenliliği ve görselliği olan dilin, ulusalcılığın gelişiminde muazzam bir rol oynadığına ilişkin çok az kuşku vardır. Gerçekten de dilbilimsel şovenizm, tam olarak matbaanın gelişimi dönemine rastlamaktadır; “Ana

dil” fikri, matbaacılığın bir ürünüydü. Protestanlık da öyle. Matbaaya ilişkin Protestan Reformasyon’undan daha doğrudan ve tartışmalı bir ayaklanma yoktur. Bu iddiaya ilişkin, “Tanrı, en yüce affedicidir ve İncil onun sözlerinden oluşmaktadır.” Luthercilik ve kitap, birbirinden ayrılamaz. Dinsel bir propaganda aracı olarak basılı broşür ve kitapları kullanan Luther'in kurnazlığına rağmen, kendisi bile, bazen matbaanın gizemli gücünden dolayı şaşkınlığa uğramıştır. Luther bir mektubunda Papa'ya şöyle yazmıştır: “Tezlerimin nasıl olup da bu kadar çok yere yayılıyor olması, benim için bir gizdir. Bu tezler, yalnızca buradaki akademik çevremiz için ifade edilmişlerdi... Sıradan insanların güçlükle anlayabileceği bir dilde yazılmışlardı.” Eğer Luther, Sokrates'in *Phaedrus* adlı yapıtında ifade ettiği gibi, yazılamaya ilişkin uyarısını bilmiş olsaydı, bu kadar şaşırmayacaktı. Sokrates şöyle yazmış: “Bir kez sözcük yazılınca, bu sözcükler yayılır; bunları okuyanlar tarafından farklı biçimde anlaşılır; kimin bu sözcükleri kendisine atfedeceği, kimin atfetmeyeceği belirsizleşir.” Sorunu yüz kez daha fazla şiddetlendiren basılı kitap, Sokrates'in zihninde yer almıyordu. Doğaldır ki Luther'in burada gözden kaçırdığı şey, basılı kitapların tümüyle nakledilebilir nitelikte olmasıydı. Luther'in tezleri, akademik Latinceyle yazılmasına rağmen, tüm Almanya ve diğer ülkelere kolaylıkla ulaştırılabiliyordu. Matbaacılar da bunları ana dillere çeviriyorlardı.

Luther, elbette anadilde kitap basmanın büyük bir savunucusuydu ve yazılı sözcüklerin kimin tarafından kullanıldığını önemsemeksizin yaygınlaşması gerçeğini kullanmıştı. Luther, Tanrı'nın Sözlerinin daha geniş kitlelere ulaşabilmesi için Almanca bir İncil örneği yazmıştı. Matbaa ile dinsel başkaldırı arasındaki birçok karşılıklı ilişkiyi burada tartışmak, bizi asıl konudan biraz uzaklaştırabilir, fakat matbaanın Tanrı’nın sözlerini her ailenin mutfak masasına yerleştirdiğini ve anlaşılabilen bir dille yazılmasını sağladığına ilişkin açık gerçeği vurgulamak gerekir. Tanrı’nın sözlerine doğrudan erişilmesiyle birlikte Hıristiyanlar, papalıktan bunları kendileri için yorumlamalarına gerek duymamaya başlamışlardı. Milyonlarca insan buna inanmaya başlamıştı. **Lawrence Stone** şöyle yazmıştır: “Hıristiyanlık, bir kitap dinidir. Yani, Kitab-ı Mukaddestir. Bu kitap, sadece papazlar tarafından okunmaya uygun düşen niteliğini ve sırlarını kaybedince, bu durum okuryazar bir toplumun oluşturulmasına yönelik bir baskı

yaratmıştır.”[67] Kitab-ı Mukaddes, hem kendisi hakkında hem de kendisiyle birlikte düşünülen bir araç olmuştur. Eğer kendi eğilimlerine kesin olarak uyan bir ortam ve mesai örneği olduysa, bu, matbaa ve Protestanlık örneği olmuştur. Her ikisi de sadece bireysel düşünce ve eylemin olanaklarını göstermemişler, fakat aynı zamanda Kitab-ı Mukaddes in birçok dildeki versiyonlarını Ortaçağ’ın Latince Kitab-ı Mukaddesinde ifade edilen Tanrı'nın Sözlerini Tanrı’nın **sözcüklerine** (words) dönüştürmüşlerdir. Matbaa ile birlikte Tanrı, sözlerinin yazıldığı ana dile bağlı olarak ya bir İngiliz ya bir Alman ya da bir Fransız olmuştur. Bunun etkisi de, İncil'in kutsal doğasının zayıflayarak ulusalcılık hedefinin güçlenmesi olmuştur. Sonuçta Tanrı sevgisinin yerini, 18. yüzyıldan itibaren ülke sevgisi almış ve bu da matbaanın en iyi sonuçlarından birini oluşturmuştur. Örneğin son iki yüzyıldan bu yana Hristiyanlar, savaşmak için sadece ulusal çıkarlardan hareket etmişlerdir. Tanrı ise Kendini geçindirmeye terkedilmiştir.

Ortaçağ ya da Aristo'cu bilimin modern bilimle yer değiştirmesi de büyük ölçüde basına atfedilmektedir. **Copemicus** 15. yüzyılın sonunda doğdu. **Andreas Vesalius, Tycho Brahe, Francis Bacon, Galileo, Jo~ hannes Kepler, William Harvey** ve **Descartes** 16. yüzyılda doğmuşlardır; yani modern bilimin temelleri, matbaanın bulunuşundan sonraki bir yüzyıl içinde atılmıştır. Eğer 1543 yılını düşünürsek, Ortaçağ düşüncesinden modern bilime olan değişimlerin ne kadar da dramatik olduğunu anlayabiliriz. 1543 de hem Copernicus'un **De Revolutionibus**’u hem de Vesalius’un **De Fabrica**'sı yazılmıştır. Birinci kitap, astronomiyi, ikincisi ise anatomiyi tekrar canlandırmıştır. Yeni iletişim çevresi, bilimsel keşif ve dehaların bu tür kabarışını nasıl üretmiştir?

İlk olarak, matbaa sadece yeni yöntemler ve veri toplama kaynakları yaratmamış, kıta bütününde bilim adamları arasındaki iletişimi muazzam biçimde arttırmıştır. İkinci olarak, standardizasyona yönelik dürtü, Roma rakamlarının Arap rakamlarıyla yer değiştirmesi de dahil, tek biçimli matematiksel simgeleri meydana çıkarmıştır. Nitekim, Galileo matematiğe, “Doğa’nın dili” olarak göndermede bulunabilmiş ve diğer bilim adamlarının bu dili konuşabileceklerine ve anlayabileceklerine inanmıştır. Bundan başka, standardizasyon, metinlerdeki belirsizliği büyük ölçüde elimine etmiş ve diyagramlar, çizelgeler, tablolar ve haritalardaki yanlışlıkları azaltmıştır. Matbaa, tekrarlanabilir görsel araçları

somutlaştırarak, doğanın daha tek biçimli (değişmez) ve böylelikle daha kolay erişilebilir görünmesini sağlamıştır.

Matbaa, anadillerin kullanımı aracılığıyla bilimin popülerleşmesine de yol açmıştır. Örneğin Harvey gibi bazı 16. yüzyıl bilim adamları, Latince diliyle yazma konusunda ısrar etmelerine rağmen Bacon gibi diğer bazıları, bilimsel felsefenin yeni ruh ve yöntemleri iletmek çabası içinde ana dili istekli biçimde kullanmışlardır. Simyacıların dönemi kapanmış ve bilim kamusal bir alan haline gelmiştir. Bacon'ın 1615'de yayınlanan *Advacement of Learning* (Öğrenmenin Gelişimi) adlı kitabı, İngilizce yazılan ilk önemli bilimsel broşürdür. Bir yıl sonra Galileo, kendi evinde bastığı anadildeki broşürünü yayınlamıştı. Galileo, kendini ifade etme aracı olarak anadildeki matbaanın gücüne duyarsız değildi ve gerçekte bu aracı, teleskobun bulucusu olarak kendi iddialarını oluşturmanın yöntemi olarak kullanmıştır. Daha sonra da, matbaa, Ortaçağ araştırmacılarının ya farkında olmadıkları ya da ilgilenmedikleri yararlı klasik metinlerin geniş bir sınıflamasını sağlamıştır. Örneğin 1570'de **Euclid**'in ilk İngilizce çevirisi gerçekleştirilmişti.

16. yüzyılın sonlarında sadece Euclid değil, astronomi, anatomi ve fizik de okuyabilmek, herkes için olanaklı hale gelmişti. İncil de hazırlanmıştı. Ticari belgeler de öyle. Makineler, tarım ve tıp ile ilgili pratik bilgiler de öyle. Bu yüzyılda tümüyle yeni bir simgesel çevre yaratılmıştı. Söz konusu bu çevre, dünyayı yeni enformasyon ve soyut deneyimlerle doldurmuştu. Bu yeni çevre, yeni beceri ve tutumlar, ve özellikle yeni bir bilinç türü gerektirmiştir. Bireysellik; kavramsal düşünmeye yönelik zengin bir kapasite; entelektüel güç; basılı sözcüğün otoritesine olan inanç; açıklığa, ardışıklığa ve akla yönelik istek; işte tüm bunlar, Ortaçağın sözel kültüre dayalı ortamı geri çekilirken, en öndeki yerini almıştır. Basitçe ifade edersek, gerçekleşen şey, okur-yazar insanın yaratılmış olmasıydı. Okur-yazar insanın gelişiyle birlikte çocuklar geri plana itilmişti. Ortaçağda ne gençler ne de yaşlılar okuyamadıklarından dolayı Mumford'un sözleriyle genç ve yaşlıların işi, her zaman yerel ve yakın çevredeydi, işte çocukluk fikrine gereksinim olmamasının nedeni de budur, çünkü herkes aynı enformasyon ortamım paylaşmış ve bu yüzden de aynı toplumsal ve entelektüel dünyada yaşamışlardı. Fakat matbaa makinesi, elini sonuna kadar kullanırken yeni bir yetişkinlik türünün icat edildiği açığa çıktı.

Matbaa ile birlikte yetişkinlik de kazanılmak zorundaydı. Yetişkinliğin kazanılması biyolojik değil, simgesel bir başarı olmuştu. Matbaadan günümüze çocuklar, yetişkinler olmak zorundaydı ve bunu okumayı öğrenerek, tipografi dünyasına girerek yapmak zorunda kalacaklardı. Bunu da başarmak için eğitim almaları gerekecekti. Böylece Avrupa uygarlığı, okulları yeniden icat etti. Okulları yeniden icat ederek, çocukluğu zorunlu kıldı.

III. Bölüm
Çocukluğun Başlangıç Dönemleri

Matbaa makinesi, ilk elli yılında *beşik* (tincunabula) dönemini yaşamıştır. Basım-yayım işleri beşikten çıktıktan sonra çocukluk fikri beşiğe girmiş ve bu beşiklik dönemi iki yüzyıl kadar sürmüştü. 16. ve 17. yüzyıllardan sonra çocukluğun varlığı doğal düzenin bir özelliği olarak benimsenmeye başlamıştı. Çocukluğun başlangıç dönemlerini ele alan **J. H. Plumb** şöyle demektedir: "Çocuk, giderek artan bir biçimde bir saygı nesnesi, yetişkin dünyasından ayırtılıp korunmayı gerektiren ve farklı bir doğası olan özel bir varlık olmaya başlamıştı."[{68}] Elbette ayırma, burada anahtar sözcüktür. Bir insanı diğer insanlardan ayırırken, çocukların da tarihsel ve insani bir örnek oluşturduğu insanlardan meydana gelen sınıflar oluştururuz. Fakat bay Plumb, bunun tersini söylemektedir. Çocuklar, nüfusun geri kalan kısmından ayırılmamalıdır, çünkü "farklı bir doğaları ve gereksinmeleri" olduklarına inanılıyordu. Çocukların farklı bir doğa ve gereksinmeleri olduklarına inanıyorlardı, çünkü geri kalan kısmından ayırtılmışlardı. Ayırtıldılar, çünkü yaşadıkları kültürel ortamlarında nasıl okuyup yazacakları ve yazılı kültürün ne türden insanlar gerektirdiğini öğrenmeleri önem arz etmeye başlamıştı.

Doğaldır ki başlangıçta, okuma ve yazmayı insanların ne tür işlerde kullanacağı, tümüyle açık değildi. Okur-yazar olma sürecinin o dönem egemen ya da yaygın anlayışlarının günümüzde elektronik iletişim araçlarının etkilerini kavramamızın safça olması gibi toy olduğunu umabiliriz. Örneğin, tüccar sınıfı, çocuklarından ticaretle ilgili kâğıtlarını okuyabilsinler diye alfabeyi öğrenmelerini istemişti.[{69}] Lutherciler, hem anadillerindeki İncilleri hem de kiliseye karşı olan şikayetleri okuyabilen insanlar istemişlerdi. Bazı Katolikler, kitapları, Kitab-ı Mukaddes'e daha üst düzeyde bir bağlılık duygusunu aşılamanın bir aracı olarak görmüşlerdi. Püritenler okumayı, "üç büyük şeytan olan, Cahillik, Dünyevilik ve Tembelliğe" karşı temel silah olarak değerlendirmişlerdi. Bazıları ise umduklarından daha fazlasını elde etmişti.[{70}]

16. yüzyılın ortalarına kadar Katolikler, okumayı dinsel çözülüşe neden olan bir etken olarak görüp sosyal okur-yazarlıktan uzaklaşmaya başlamışlar ve sonunda Erasmus gibi yazarların çalışmalarına yaptıkları gibi anadillerde yazılan İncillerin okunmasını yasaklamışlardı. Okumaya dinsel inançlara aykırı düşünceler olarak bakılmaya başladı ve okunması yasak kitaplar listesi giderek arttı. Dinsel inançlara aykırı düşünceler konusunda açıkça taraf tutan ve buna ek olarak okur-yazarlığın batıl inançları ortadan kaldırmada işlevi olacağını uman Protestanlar, basım kaynaklarını kendi çıkarları için kullanmaya ya da işletmeye devam ettiler ve bu tutumlarım Yeni Dünya'ya da taşıdılar. Gerçekten de okuryazarlığa dayanan bir eğitime en yoğun bağlılığı, İskoçya Protestan Kilisesi'nde görüyoruz. Örneğin, 1560 tarihli Birinci İskoç Protestan Kilisesi Disiplin Kitabı'nda İngiliz tarihinde ilk kez görülen bir öneri, yani ulusal bir eğitim sistemi için bir çağrı yer almaktadır. İskoç Protestan Kilisesi mensupları (Presbyterianlar) politik güçlerinin doruğundayken bu sonuca yönelik (1646 yasası) yasal düzeni yürürlüğe koydular. 1696 da iktidarlarını yeniden canlandırdıktan sonra yasal düzeni yenilediler ve güçlendirdiler.[71]

Katoliklerin basım-yayın işini bırakmalarının ve Protestanların bu tür işlerle ilişki kurmasının bir sonucu da, Avrupa kültürünün entelektüel coğrafyasının şaşırtıcı bir biçimde tersine dönmesidir. Ortaçağ dünyasındaki eğitime duyarlılık düzeyi Akdeniz ülkelerinde Kuzey Avrupa'ya göre daha yüksekti. 17. yüzyılın sonuna kadar durum böyle gitmişti. Katoliklik, bir imge dini olarak kalmıştı. Katolikler, azizlerin resimlerine (icon) dua etmeyi sürdürmüş, bunu giderek yoğunlaştırmış ve kiliseleri ile bunların hizmetlerinin özenli olmasına sıra dışı bir dikkat sarf etmişlerdir. Protestanlık, bir kitap dini olarak gelişti ve sonuçta azizlerin resimlerine dua etmeyi engelleyerek basit bir simgeciliğe doğru yöneldi. 19. yüzyılda **Joseph Kay**'ın gözlemlerine göre, yoksulları dindar kılmak için ya Katoliklerin yaptığı gibi “manzaranın süslenmesi” gerekirdi ya da Protestanların yaptığı gibi “halkı eğitmek” gerekirdi.[72] Kay'ın yoksulların dine nasıl çekildiği konusundaki görüşünün yanı sıra, okur-yazar bir halkın okuryazar olmayanlara göre daha yüksek bir soyutlama düzeyinde bir kavramlaştırma kapasitesi geliştirdikleri gerçeğini de gözden kaçırmamalıyız. İmge-merkezli ve cömertçe süslendirilmiş Katoliklik, yoksullar için hala geçerli olan ikonografik simgeciliğinden dolayı bir

başvuru mercii değildi. Protestanlığın yalınlıkları, kitabın daha soyut bir biçimde düşünmeyi koşullandırdığı bir halk için doğal bir stil olarak ortaya çıkmıştı.

Diğer şeylerin yanı sıra bu, çocukluğun düz bir çizgi halinde evrilmediğini ifade ediyordu, çünkü tarihsel karmaşıklıkları içinde dikkatle incelendiğinde oldukça basit bir eşitlik ortaya çıkmaktadır: Her nerede okur-yazarlık yüksek ve sürekli bir değer görmüşse, orada okullar oluşmuş ve her nerede okullar oluşmuşsa orada çocukluk anlayışı hızlıca gelişmiştir. VIII. Henri'nin hükümdarlığı döneminde **William Forest,** temel eğitim talep etmişti. Forest, Tanrı'nın yolunu görebilsinler diye dört yaşındaki çocukların okula "biraz edebiyat öğrenmeleri" için gönderilmesi gerektiğini önermişti.[73] Benzer bir düşünce, *Dialogue* adlı yapıtında **Thomas Starkey** tarafından ileri sürülmüştü. Burada Starkey, yedi yaşın altındaki tüm çocuklar için papaz okullarını önermişti.[74] Göreli olarak kısa bir zaman dilimi içinde İngilizler, kendi toplumunu bir okullar adasına dönüştürmüşlerdi. 16. yüzyıl süresince yerel bölgelerdeki çocukların temel düzeydeki öğretiminde kullanılacak özgür okulların kurulması için köylüler tarafından yüzlerce dönümlük toprak, vb. bağışı yapıldı.[75] **W. K. Jordan**'ın yaptığı taramaya göre, İngiltere'de 1480 yılında 34 okul vardı. 1660 yılına gelindiğinde ise okul sayısı 444'e çıkmıştı. Her 4400 kişiye bir okul düşüyordu. Yaklaşık olarak her 12 milde bir okul bulunuyordu.[76]

Gerçekte gelişen üç tür okul vardı: Okuma, yazma ve matematik öğreten temel düzeydeki "küçük" okullar; matematik, İngilizce kompozisyon ve hitabet öğreten serbest okullar ve gençleri üniversiteye hazırlayan ve onlara İngilizce gramer ile klasik dilbilim öğreten gramer okulları. **Shakespeare,** Stanford'daki bir gramer okuluna gitmiş ve oradaki deneyimi ona ünlü şikayetini ifade etmede ilham vermişti, çünkü Shakespeare'in muhtemelen **Lyly**'nin Latin Gramerini okuması gerekmişti. **Henry VI**'nin II. kısmında Shakespeare şöyle yazmıştır:

> Sen, bir gramer okulu kurmak için krallığın gençliğini hainlikle baştan çıkardın... Senin genellikle bir isim ya da fiilden konuşulduğunda ve bu tür iğrenç sözcükleri hiçbir Hristiyan'ın işitmeye dayanamayacağı durumlarda yüzüne vurulacak.

Fakat çoğu İngiliz, okulların oluşturulmasının ülke gençliğinin ahlakını bozduğu konusunda Shakespeare ile aynı düşünceyi paylaşmamıştır. Gerçekten de, İngilizler kız çocuklarını okula göndermede bile isteksiz

davranmamışlardır: Norwich’te verilen serbest eğitim, her iki cinsiyetten çocuklara açıktı. Eğitimin büyük ölçüde orta ve üst sınıfların paylaşımı altında olmasına rağmen, yoksullar arasında bile bazı kadınların okuyabildiklerine ilişkin kanıtlar vardır.

Fakat doğaldır ki, erkekler daha fazlaydı. 1612 ile 1614 arasında Middlesex yargıçları tarafından birinci suçtan dolayı ölüme mahkûm edilen 204 erkekten 95'i “rahiplik hakkı”ndan yararlanmak için başvurmuşlardı. Rahiplik hakkı şunu ifade ediyordu: Eğer mahkûmlar İncil'den bir cümle okuyabilirler ise asılmaktan kurtulabilirlerdi.[{77}] Profesör **Lawrence Stone** bu cümleyi dikkate alarak şu sonuca varır: Eğer suçlu kişilerin % 47'si okuyabiliyor idiyse, toplam erkek nüfus arasındaki okuryazarlık oranı daha yüksek olmalıydı. (Elbette, “suçlu kesimler”, Profesör Stone’un onları değerlendirdiğinden daha becerikliydiler ve okumayı öğrenme, öncekiler arasında daha yüksekti).

Hangi durumda olursa olsun, okur-yazarlık oranlarının içyüzünü araştırmak güçtür. Sir Thomas More’un tahminine göre 1533’de nüfusun yansından fazlası, İncil’in İngilizce bir çevirisini okuyabiliyordu. Çoğu bilim adamı bu tahmini rakamların oldukça yüksek olduğu konusunda aynı düşüncededir. Bunlara göre, 1675 yılma kadar erkekler için rakam %40 civarındaydı. Ancak bu artışın daha fazla olduğu, bilinmektedir: 1642 yılında 2000'den fazla farklı broşür basıldı. 1645 de 700'den fazla gazete yayınlanıyordu. 1640 ile 1660 arasında, gerek broşürlerin gerekse de gazetelerin birleşik toplamı 2000 idi.[{78}] 17. yüzyılın ortalarına kadar, “İngiltere’nin tüm düzeylerde dünyanın o ana kadar tanıdığı en okur-yazar toplumu olduğu”[{79}] olasıdır. 17. yüzyılın başlangıcına kadar İngiltere’nin politik liderleri, okur-yazardı. Bu durum Fransa’da da aynıydı. İngiltere’de yüksek bir görevde olup da okur-yazar olmayan son kişi, Rutland’ın birinci protokol başkanıydı. Fransa'da ise Constable Montmorency idi.[{80}] Fransa'daki okur-yazarlık başarısı, yani okulların gelişmesi, İngiltere’dekinden arkada kalmasına rağmen 1627’ye kadar Fransa da eğitilmiş yaklaşık 40.000 çocuk vardı.

Tüm bunların yol açtığı şey, çocukların sosyal statüsündeki önemli değişimdi. Okulun, yetişkinlerin okur-yazarlık için hazırlanmasına yönelik olarak tasarlanmasından dolayı çocuklar, minyatür yetişkinler olarak değil,

oldukça farklı bir şey yani biçimlenmemiş yetişkinler olarak görülmeye başladı. Okul öğrenimi, çocukluğun özel doğasıyla özdeşleştirilmişti. Aries'in belirttiği gibi "yaş gruplan... kurumlar içinde düzenlenmektedir." 19. yüzyılda adölesans, zorunlu askerlik yaşıyla birlikte tanımlanmaya başlamıştı. 16. ve 17. yüzyıllarda ise çocukluk, okula gitmeyle tanımlanmaya başladı. "Erkek öğrenci" sözcüğü, "çocuk" sözcüğüyle eşanlamlı duruma gelmişti. **Ivy Pinchbeck** ve **Margaret Hewitt,** bu dununu şöyle ifade etmektedir:

> Geleneksel çıraklık sistemi altında çocukluk yedi yaşında fiilen sona ererken, örgütlü resmi eğitimin etkisi, çocukların yetişkin dünyasının istemleri ve sorumluluklarından kısıtlandığı döneme kadar sürdürülüyordu. Gerçekte çocukluk, hızlı geçen öneminden ziyade biyolojik bir gereklilik oluyordu. Çocukluk, ilk kez önemi giderek artan ve gelişmeye eğilimli bir dönem olarak ortaya çıkıyordu."[81]

Burada söylenen şey, çocukluğun simgesel bir başarı düzeyinin bir betimlemesi olduğudur. Bebeklik, konuşma ediminin becerildiği noktada sona eriyordu. Çocukluk ise, okumanın öğrenilmesiyle başlıyordu. Gerçekten de çocuk sözcüğü, okuyamayan ve zekâ açısından çocuksu olarak göz önüne alınan yetişkinleri tanımlamak için sıklıkla kullanılıyordu. Plumb'ın ifade ettiği gibi 17. yüzyıla kadar herkes şunu benimsemişti: "Okur-yazarlık eğitimi süreci, büyüyen çocukla birlikte gelişmesi gerekirdi: Okuma, dört ya da beş yaşında başlamalı, onu yazı yazma izlemeli ve sonra derece derece daha karmaşık konular programa eklenmeliydi... Eğitim, hemen hemen tümüyle çocukların takvim yaşıyla ilişkilendirilmeliydi."[82]

Fakat eğitim ile takvim yaşı arasındaki ilişkinin gelişimi, biraz zaman almıştır. Öğrencilerin sınıflanmaları ya da derecelendirilmeleri ile ilgili ilk girişimler, öğrencilerin takvim yaşlarına değil, okuma kapasiteleri üzerine temellendirildi.[83] Yaşa göre farklılaştırma, daha sonra gerçekleşti. Aries'in belirttiği gibi, okuma yeterliliğin bir hiyerarşisi olarak okuldaki sınıfların düzenlenmesi, "çocukluk ya da gençliğin özel doğasının ve çocukluk ya da gençlik içinde değişken kategorilerinin var olduğu düşüncesini birlikte getirdi."[84] Aries burada daha önceden bahsettiği toplumsal anlayış ilkesini ifade etmektedir: Herhangi bir grup tek bir özellik temelinde biçimlendirildiği zaman diğer niteliklerin dikkat çekmesi kaçınılmaz olmaktadır. Okumanın öğretildiği bir insan kategorisi, çok boyut içinde bir kategorinin tek olarak algılanmasıyla son bulmaktadır. Çocukluğun kendisi,

sosyal ve entelektüel bir kategori olurken, çocukluk devreleri belirmeye başlamıştı. Elizabeth Eisenstein bu konuyu şöyle özetlemektedir: "Yeniden ayrım yapmaya başlayan okullarda, özel basılı materyalleri benimseme, ayrı öğrenimin farklı devrelerine yol açtı; sonunda ayrı akran grupları ortaya çıktı; ayırt edici bir 'gençlik kültürü' oluştu."[85]

Bunun ardından gelecek olan şey, kaçınılmazdı ya da en azından geçmişe bakışta öyle görünmektedir. Tek bir şeyden dolayı çocukların giyimi, yetişkinlerinkinden farklılaşmıştı. 16. yüzyılın sonuna kadar gelenekler, çocukların kendine özgü bir giysi biçimini kullanmalarını gerektiriyordu.[86] Yetişkinlerin, çocukların fiziksel özelliklerini algılamalarındaki farklılıkta olduğu gibi çocukların giyimindeki farklılık, 16. yüzyıldan sonraki dönemlere kadar tablolarda açık biçimde gösterilmiştir; yani çocuklar artık minyatür yetişkinler olarak çizilmemişlerdir. Çocukların dili, yetişkinlerin konuşmalarından farklılaşmaya başlamıştı. Daha önce belirtildiği gibi, çocukların argo dili, 17. yüzyıldan öncesine kadar bilinmiyordu. Daha sonra bu, hızlı ve zengin bir biçimde gelişti. Pediatri üzerine yazılan kitapların sayısı da artmaya başlamıştı. **Thomas Raynald** tarafından yazılan bu tür bir kitap o kadar çok popüler olmuştu ki 1600 yılından önce yedi baskı yapmış ve 1676'ya kadar basılmaya devam edilmişti. Çok basit olarak, çocuklara isim verme geleneği bile değişime uğramıştı. Bu durum çocukların yeni statüsünü yansıtıyordu. Ortaçağ'da doğum sırasına göre bir çocuğu diğerinden ayırt etmek için tüm kardeşlere aynı adların verilmesi yaygın değildi. Fakat 17. yüzyıla gelindiğinde bu gelenek ortadan kalktı ve aileler yaygın biçimde her çocuğuna ondan beklentilerini yansıtan tek bir ad vermeye başladı.[87] Diğer gelişmelerin ardında kalsa da çocuk edebiyatı, 1774 yılında Londralı bir yayıncı olan **John Newbery**'nin **Dev Katil Jack** (Jack the Giant Killer) adlı öyküyü basmasıyla oluşmaya başladı. 1780'e kadar birçok profesyonel yazar, dikkatini çocuk edebiyatı üretimine yöneltmişti.[88]

Çocukluğun oluşumu biçimlenmeye başlarken modern ailenin oluşumu da şekillenmeye başlamıştı. Aries'in vurguladığı gibi, modern ailenin oluşumundaki gerekli etken, formel eğitimin icadı ve daha sonra yaygınlaşmasıydı.[89] Çocukların formel biçimde uzun dönemler eğitilmesi gereksinimi, ailesel dikkatin tekrar çocuklara yönelmesine yol açmıştı. Aileler gardiyanlara, muhafızlara, koruyuculara, baskıcılara, bakıcılara,

cezalandırıcılara, beğeni ve dürüstlük hakemlerine dönüşürken, onların beklentileri ve sorumlulukları daha ciddileşmiş ve zenginleşmişti. Eisenstein bu dönüşümle ilgili olarak başka bir neden gösterir: “Edebiyatı ahlakileştirmenin süregiden akışı, evin mahremiyetini kaplamıştı... 'Aile', yeni eğitsel ve dinsel işlevlere sahip olmuştu.”[{90}] Diğer bir deyişle, mevcut olan her anlayışa uygun konu üzerine olan kitaplarla birlikte sadece okulda değil, aynı zamanda pazar yerinde bile aileler, eğitimci ve ilahiyatçı rolüne zorlandılar ve çocuklarını Tanrı korkusu olan okur-yazar yetişkinler olarak yetiştirme göreviyle meşgul oldular. Bir eğitim kurumu olarak ailenin başlangıcı matbaayla birliktedir. Çünkü aile sadece çocukların okulda öğrenim görmesini sağlamak değil, evde de yardımcı bir eğitim vermek zorundaydı.

Fakat aileye, çocukluk anlayışı üzerine bir dayanağa sahip olan ve ihmal edilmemesi gereken başka bir şey oldu. En açık örnek olarak İngiltere’de, paralı olan ve bu parayı harcama arzusunda olan ve giderek büyüyen bir orta sınıf oluştu. **F. R. H. Du Boulay**'a göre orta sınıf, parasıyla şunları yaptı: “Mahrem yerler için ek odaları olan geniş evlere, kendilerinin rollerine ve ailelerine, eğitim ve giyim için çocuklarına yatırım yaptılar ya da harcadılar. *Paranın arta kalan kısmı,* çocuklarının *gösterişçi tüketim nesneleri gibi kullanılmalarını olanaklı kıldı.”* (Altını ben çizdim)[{91}]

Du Boulay’ın bizden burada dikkate almamızı istediği şey, gelişmiş bir ekonomik durumun çocukluğun gelişimi sürecinde bilinci yükseltmede ve çocukları sosyal açıdan daha görünür kılmada oynadığı roldür. Gerçekten de erkek çocukların birinci sınıf özel insanlar olduğu kadar orta sınıfın çocukları da olduğunu hatırlamalıyız. Çocukluğun bir orta sınıfı fikri olarak başladığına kuşku yoktur. Çünkü bir bakıma çocuklarına ancak orta sınıflar para harcayabilirlerdi. Çocukluk fikrinin alt sınıflara yayılması, orta sınıflarınkinden bir yüzyıl sonra gerçekleşti. Tüm bu gelişmeler, yeni bir toplumsal kesimin yani çocukluğun ortaya çıkışının dışsal işaretleriydi. Çocuklar, yetişkinlerden farklı biçimde konuşan, günlerini farklı bir biçimde geçiren, farklı biçimde giyinen, öğrenen ve nihayet farklı bir biçimde düşünen insanlardı. Bu gelişmenin temelinde yatan yapısal değişme, matbaa ve onun yardımcısı olan okul ile birlikte yetişkinlerin kendilerini çocukluğun simgesel çevresi üzerinde üstünlüğü olmayan bir denetimde bulunmaları olmuştur ve bu yüzden çocuğun yetişkin

olabilmesinin koşullarını oluşturmakla yükümlendirilmişlerdir.

Bunu söylemekle, yetişkinlerin sürekli olarak yaptıkları şeyin ve bunu ne için gerçekleştirdiklerinin bilincinde olduklarına işaret etmiyorum. Bu gelişmeler önemli bir oranda hem kitaplar hem de okulların doğasının zorlamasıyla gerçekleşti. Örneğin, öğretmenler, okulların doğasına uygun olan ardışık nitelikte ders kitapları yazarak ve sınıfları takvim yaşına göre düzenleyerek çocukluğun devrelerini icat ettiler. Bir çocuğun hangi yaşlarda ne öğrenebileceğine ve öğrenmesi gerektiğine ilişkin düşüncelerimiz, büyük ölçüde ardışık müfredat anlayışından kaynaklanmıştır.

Elizabeth Eisenstein'ın işaret ettiği gibi “16. yüzyıldan beri anlamsız simgeler ve sesler ile gösterilen belirli somut harfler dizisini ezberleme, Batı'daki tüm çocuklar için kitaplı öğrenime bir geçiş kapısı oluşturdu.”[92] Profesör Eisenstein burada, yetişkinliğe ya da alfabe ustalığına yönelik ilk adımı tarif etmektedir. Fakat asıl önemli olan nokta, alfabe ustalığının ve daha sonra da izlenmesi için düzenlenen tüm beceri ve bilgilerin ustalığının sadece bir müfredatı değil, birçok gelişimi tanımlamasını da oluşturduğudur. Yetişkinler, bir bilgi ve beceriler hiyerarşisi oluşturarak çocuk gelişiminin yapısını icat ettiler. Gerçekten de J. H. Plumb’ın gözlemlediği gibi “... hemen hemen insan doğasının kendisine ait olarak dikkate aldığımız varsayımların çoğu, o dönemlerde benimsendi.”[93] Okul müfredatı, okur-yazarlık taleplerinin koşullarına tümüyle uydurulmak için tasarımlanmasından dolayı eğitimcilerin “çocukluk doğası” ile matbaanın eğilimleri ya da yan etkileri arasındaki ilişki üzerine geniş ölçüde yorum yapmamış olmaları şaşırtıcıdır. Örneğin bir çocuk, yetişkinliğe, iyi bir okuyucudan beklediğimiz zekâ düzeyini elde ederek evrilir: güçlü bir bireysellik duygusu, mantıksal ve ardışık olarak düşünebilme kapasitesi, üst düzeyde soyutlama yetilerini yönlendirebilme kapasitesi, haz duygusunu erteleme kapasitesi.

Doğaldır ki benlik denetiminin sıra dışı başarıları ile ilgili kapasite de bunların arasındadır. Bazen kitaplı öğrenimin, çocuğun eğilimlerinin aksine giden yüksek derecede bir yoğunlaştırma ve sükûnet gerektirmesi anlamında “doğal olmadığı” gözden kaçırılmaktadır. “Çocukluk” var olmadan önce bile çocukların, yetişkinlerden daha “eğri-büğrü” ve enerjikliğe uygun olduklarını varsayabiliriz. Gerçekten de, Philippe Aries’in

çocukluğun keşfinden rahatsızlık duymasının nedenlerinden biri, çocukluğun, gençliğin yüksek enerji düzeylerini sınırlamasıdır. Kitapsız ve okulsuz bir dünyada gençliğe kendisini ifade edebilmesi için en geniş olanaklar verilmişti. Fakat kitaplı öğrenimin olduğu bir dünyada böyle bir coşkunluk, keskin biçimde değiştirilme gereksinimi gösterdi. Sessizlik, hareketsizlik, düşünme ya da dalgınlık, bedensel işlevlerin kesin ve tam düzenlenmesi üst düzeyde değer kazandı. İşte 16. yüzyılın başlarında öğretmenler ve ailelerin çocuklar üzerinde oldukça sıkı bir denetim uygulamaya başlamalarının nedeni budur. Çocukların doğal eğilimleri, sadece kitaplı öğrenime bir engel olarak değil, bir şeytani karakterin ifadesi olarak da algılanmaya başladı. Böylece "doğa", hem tatmin edici bir eğitim hem de saflaştırılmış bir ruhun çıkarları adına üstesinden gelmek zorunda olunan bir şey haline geldi. Bir çocuğun doğasını denetim altına alma ve üstesinden gelme kapasitesi, yetişkinliği tanımlayan özelliklerden ve eğitimin gerekli amaçlarından biri haline geldi. Bazıları için ise bu, eğitimin gerekli amacı oldu. Püriten olan **Robert Cleaver** ve **John Dod** *"A Godly Form of Household Government"* adlı yapıtlarında (1621) şöyle yazmışlar: "Beşikte yatan çocuk, hem inatçıdır hem de sevgi doludur." Yazarlar şöyle devam ederler: "Küçük bedenine rağmen çocuk, her an yanlış yapma eğilimi içindedir... Eğer bu kıvılcımlar saçan beden, artan biçimde acı çekmezse, onun ateşi tüm evi şiddetli biçimde yakacaktır. Çünkü doğumla değil, eğitimle iyi olur ve değişiriz."{94}

Rousseau'nun bu düşünceye karşı verdiği etkili tepkiye rağmen çocuklar, yüzyıllarca kendilerini "iyi" yapmak ya da doğal enerjilerini baskı altına almak için tasarımlanan bir eğitime maruz kaldılar. Elbette çocuklar, ilgilerine yönelik olarak işleyen bir sistem bulamadılar. 1597'nin başlarında Shakespeare bize, okulun yetişkinlerin denetimi altında olan bir eritme potası olduğunu gösteren dokunaklı ve unutulmaz bir çocuk imgesi oluşturdu. *As You Like It* (Beğendiğiniz Gibi)de ünlü "insanın yaş devreleri" pasajında Shakespeare, "elinde çantasıyla sızlanıp duran çocuk öğrenci / Ve güneşin parlamaya başladığı sabah saatlerinde sümüklü böcek gibi ağır ağır yürüyen / İsteksizce okula giden" bir öğrenciden söz eder.

Benlik denetiminin, yetişkinliğin bir özelliği olduğu kadar entelektüel ve dinsel bir ilke olarak önemli hale gelirken cinsel davranış kalıp ve tarzlarında yansıtıldı. Her iki konuyla ilgili ilk ve en etkili kitaplar arasında

1516 tarihli Erasmus'un *Colloquies'i* vardır. Kitabın amacı, erkek çocukların içsel yaşamlarını düzenleyecekleri davranış tarzlarını oluşturmaktı. Sanırım bu çalışmayı, ‘ayıp’ temasını ele alan ve ilk kez geniş çevrelerce okunan laik nitelikte bir kitap olarak dikkate almak doğru olacaktır. Bizim ölçülerimize göre olay tam da böyle değildir, çünkü Erasmus, 18. yüzyıla kadar çocuk kitaplarında materyallerin yasakladığı konulan tartışmaktadır. Örneğin, Erasmus bir genç ile fahişe arasında farazi bir karşılaşma betimler. Bu karşılaşma esnasında genç, fahişenin tahriklerine karşı koyar ve ona erdeme giden doğru yolu gösterir. Erasmus, kocasının inatçı davranışından yakınan bir kadın örneğinde olduğu gibi bir kıza kur yapan bir genç erkeği de betimler. Diğer bir deyişle kitap, gençliğe cinsel sorunun nasıl dikkate alınacağını anlatmaktadır. Ününe zarar verme tehlikesine karşın Erasmus'un gününün **Judy Blume**'u olduğunu söyleyen çıkabilir. Fakat çocukların cinselliğiyle ilgili olarak yaygın biçimde okunan modern popüler yazarların aksine Erasmus’un niyeti, ayıp duygusunu azaltmak değil arttırmaktı. Daha sonraları **John Locke** ve **Sigmund Freud**'un saptadığı gibi Erasmus, ilahi çağrışımlarından soyunduğu zaman bile ayıbın uygarlaşma sürecinde gerekli bir öğe olduğunu biliyordu. Bu, elde ettiğimiz zaferlerimiz için doğamıza ödediğimiz bir fiyattır. Kitap ve kitaplı öğrenim dünyası, hayvansal dünyamız üzerine hemen hemen kesin bir zaferi gösterdi. Okuryazar bir toplumun gerekleri, incelikle işlenmiş bir ayıp duygusunu zorunlu kılmıştır. Mesajı ulaktan ayıran, soyut bir düşünce dünyası yaratan, bedenin zihne tabi olmasını talep eden, düşünmenin erdemlerini vurgulayan matbaa, zihin ve beden ikiliğine olan inancı güçlendirmiştir. Bu da daha sonra bedene yönelik kibirli yönelimleri güçlendirmiştir. Matbaa bize, bedenden ayrılmış zihni verdi fakat bu da bizi, bizden geriye kalanın nasıl denetleneceği sorunuyla karşı karşıya bıraktı. Ayıp, bu tür denetimin düzenlenebileceği bir mekanizmaydı.

16. yüzyılın sonlarına doğru kitabın ilahiliği, matbaa üzerine temellenen yeni ve büyüyen bir ticari sistem ve eğitim etrafında düzenlenen yeni bir aile kavramım ortaya çıkardı. Birlikte ele almak gerekirse, bu faktörler, şiddetli bir biçimde tüm konularda kısıtlama ve özel ile genel ya da kamusal davranışlar arasındaki ayrımları açıklığa kavuşturma gerekliliği fikrinin değerini arttırdı. **Norbert Elias** şöyle yazar. “Ayıp ve mahcubiyet boyutları olan bir cinsellik kurumu ya da anlayışı ve bu anlayışa denk düşen davranış

kısıtlamaları, giderek toplumun tümüne az ya da çok ama eşit biçimde yayıldı; Yetişkinlerle çocuklar arasındaki mesafe arttığı zaman 'cinsel aydınlanma' 'vahim bir sorun' haline geldi."[95] Elias burada, çocukluk kavramı gelişirken toplumun çocuklardan gizlenecek zengin bir sırlar içeriğini toplamaya başladığını söylemektedir: Cinsel ilişkiler, para, şiddet, hastalık, ölüm, toplumsal ilişkilerle ilgili sırlar. Dil ile ilgili sırlar bile geliştirildi. Yani, çocukların önünde konuşulmaması gereken bir sözcükler dizisi oluşturuldu.

Burada alışılmamış tuhaf bir kinaye görülmektedir, çünkü bir yandan ortaya çıkan kitap kültürü, Innis'in deyimiyle "bilgi tekelleri"ni kırıp ilahi, politik ve akademik sırların geniş bir halk kesimine ulaşmasını sağlarken, diğer yandan da matbaa, çocukları kitaplı öğrenimle sınırlayarak onları kitap öğrencisi psikolojisiyle öğretmenlerin ve ailelerin denetlemesine maruz bırakarak, gençlerin Ortaçağ'da çok aşina oldukları günlük ilişkiler dünyasını kapatmıştır. Sonunda bu kültürel sırlar bilgisi, yetişkinliğin öyle bir ayırt edici özelliği oldu ki yakın zamanlara kadar çocukla yetişkin arasındaki önemli farklardan biri, yetişkinlerin, çocukların bilmesinin uygun olmadığı biçiminde dikkate alınan enformasyona sahip olmalarıydı. Çocuklar yetişkinliğe doğru adım atarlarken, onlara, en yüksek noktasına "cinsel aydınlanma"da ulaşan bu sırları gösterdik.

İşte bu yüzden 16. yüzyılın sonlarına kadar öğretmenler, çocukların "edepsiz kitapların yanına yaklaşmalarına izin vermemişler ve müstehcen dil kullanan çocukları cezalandırmışlardı. Ayrıca çocuklar, Ortaçağda çocukların çok sevdikleri bir boş zaman etkinliği olan kumar oyununu oynamalarından alıkonuluyordu.[96] Görgü kurallarıyla ilgili kitaplar yaygınlaşmıştı, çünkü çocuklardan artık genel yetişkin davranışın sırlarını bilmeleri beklenmiyordu. Erasmus, bu konuya da el atmıştır. *De Civilitate Morium Puerilium* adlı yapıtında, bir gencin toplumsal yaşamda nasıl davranması gerektiğine ilişkin görgü kurallarını yazmıştır. Erasmus şöyle yazmış: "Tükküreceğiniz zaman salyanızın bir başkasına bulaşmaması için bir başka tarafa dönün. Eğer irinli bir tükürük ya da balgam yere atılmışsa, bir başkasının midesini bulandırmaması için buna ayak basılmamalıdır. Eğer bunu yapacak durumda değilseniz tükürüğünüzü küçük bir elbise parçasının üzerine alın. Salyanızı içinize çekmek, her üç sözcükte bir zorunluluktan değil, fakat alışkanlıktan tükürdüğünü gördüğümüz

insanlarınki kadar bir görgüsüzlüğü ifade eder.”

Yine Erasmus'a göre, “sümkürürken burnunuzu şapkanızın ya da elbisenizin üzerine değdirmeniz bir kabalıktır… Elinizi kullanmaktan daha nazik şeyler vardır... Burun deliğini bir mendille silmek uygundur ve eğer karşınızda daha *saygıdeğer insanlar varsa* (altını ben çizdim), bunu arkanızı dönerek yapın.”

Erasmus birkaç şeyden daha bahsediyordu. İlk olarak, gençlerde bir ayıp duygusu olmasının gerektiğini belirtiyor ve bu duygu olmaksızın gençlerin yetişkin yaşamına giremeyeceğini ileri sürüyordu. Ayrıca çocuklarda uygar olmayan bir “barbarlık” durumu görüyordu. Çünkü çocukluktan yetişkinliğe evrilirken, daha önceden de belirtildiği gibi, çocukların, uygarlaştırılması ve yetişkin tarzlarında yetiştirilmesi gereken biçimlenmemiş ya da olgunlaşmamış yetişkinler oldukları fikri ortaya çıkmıştı. Okul kitapları onlara, bilginin sırlarını açıklarken görgü kurallarıyla ilgili kitaplarda toplumsal davranış tarzlarının sırlarını gösterecekti. Erasmus aynı kitabında konuya şöyle devam eder: “Sokrates'in felsefeyi gökten yeryüzüne indirmesi gibi ben de felsefeyi, oyunlar ve ziyafetler için rehber olarak kullandım.” Fakat Erasmus, sadece yetişkinlerin sırlarını çocuklara açıklamıyordu. Bu tür sırları kendi de yaratıyordu. Toplumsal davranış biçimleri üzerine yazdığı kitaplarında Erasmus’un çocuklar kadar yetişkinlere de hitap ettiğini bilmek önemlidir. Bir çocukluk anlayışı kadar bir yetişkinlik tarzı da yaratıyordu. **Barbara Tuchman**’ın Ortaçağ’daki yetişkinlerin çocuk- sulukларıyla ilgili gözlemlerini aklımızda tutmalıyız; yani kitap ve okul, çocuğu yaratırken modern yetişkinlik anlayışını da yaratmıştır. Daha sonra, günümüzde çocukluğun ortadan kaybolduğunu göstermeye çalışacağım zaman, kaçınılmaz olarak belli bir yetişkinlik biçiminin de ortadan kalktığını göstereceğim.

Her halükarda çocukluk ve yetişkinlik, giderek farklılaşırken, her alan kendi simgesel dünyasını ayrıntılı bir biçimde işledi ve sonunda çocuğun yetişkinin dilini, öğrenimini, zevklerini, isteklerini ve toplumsal yaşamını paylaş(a)madığı kabul edildi. Gerçekte, yetişkinin görevi, çocuğu yetişkinin simgesel dünyasının usulleri için hazırlamaktı. 1850’lere kadar çocukluğun yüzyılları işlerini halletti ve Batı dünyasının her tarafında çocukluk, hem

toplumsal bir ilke hem de toplumsal bir gerçek haline geldi. Elbette hiç kimse yaklaşık aynı dönemlerde çocukluğun sonu anlamına gelen tohumların da toprağa ekilmeye başladığına dikkat etmiyordu.

IV. Bölüm
Çocukluğun Yolculuğu

Çocukluk fikrinin çözülmesine yol açan simgesel dünyadaki değişimlere dönmeden önce, çocukluğun 17. yüzyıldan günümüze olan yolculuğunun kısa bir seyrini izlemek gerekir. Çocukluğun yitişinden söz ettiğim zaman, bir fikrin ortadan kalkmasını ifade ediyorum. Eğer çocukluğun gelişiminin karşılaştığı engelleri ve bu engelleri destekleyen etkilerden bazılarını anımsarsak, çocukluk fikrinin yitişiyle ilgili anlayışımızı derinleştirebiliriz.

Örneğin çocukluğun ya da çocukluk fikrinin, Gutenberg'in matbaayı buluşu ve öğretmen kesiminin oluşumuyla birlikte gelişip ortaya çıktığı varsayılmamalıdır. Daha sonra göstermeye çalışacağım gibi, bunların modern dünyada çocukluğun oluşumundaki önemli olaylar olduğu yeterince doğrudur. Fakat dünya çapında bir önemi olan herhangi bir fikir gibi bu olaylar, farklı zamanlarda farklı şeyleri ifade etmiştir. Her ulus bunu anlayıp kendi kültürüyle bütünleştirmeye çalışırken çocukluk, oluştuğu ekonomik, dinsel ve entelektüel ortama özgü bir görünüm almıştır. Bazı durumlarda zenginleştirilen çocukluk fikri, bazen ihmal edilmiş ve bazen de yozlaştırılmıştır. Ancak çocukluk, bazı dönemlerde yok oluşun kıyısına gelmesine rağmen hiçbir durumda ortadan kaybolmamıştır.

Örneğin, 18. yüzyılda geliştiği biçimiyle sanayileşme, çocukluğun sürekli ve korkulu bir düşmanı olmuştur. İngiltere'de okur-yazarlık, okullaşma ve çocukluk, 17. yüzyılın sonlarına kadar hızlı biçimde gelişmiştir. Fakat büyük endüstriyel kentlerin gelişmesiyle ve fabrika ile modern işçilere olan gereksinimle birlikte çocukların özel doğası, ucuz işgücü olarak faydalanma biçimine tabi kılınmıştır. Lawrence Stone'un belirttiği gibi "endüstriyel kapitalizmin bir etkisi de, bazıları tarafından büyük ölçüde iradeyi kıracak ve çocuğu fabrikadaki rutinleştirilmiş emeğe koşullayacak bir sistem olarak görülen okulun, ceza ve disiplin yönlerine destek çıkmaktı."[97] Eğer çocuk, yeterince şanslıysa okula gitme olanağına sahip olabilirdi, çünkü İngiliz toplumu, 18. yüzyıl ve kısmen 19. yüzyıllar boyunca İngiliz endüstriyel

makinesine yakıt atmak için kullanılan çocuklara yönelik davranışında özellikle vahşiydi. “Ben, Gauber Ocağı’nda bir tuzakçıyım; ışıksız tuzak kurmak zorundayım ve sürekli korku içindeyim. Sabahları saat 4‘de bazen de 3:30'da işe gider, eve 17:30’da dönerim. Hiç uyumam. Karanlıkta değil ama ışık olduğunda bazen şarkı söylerim: daha sonra şarkı söylemeye cesaret edemem.” Bu cümleler, 19. yüzyılın ortalarında, Sarah Gooder adlı sekiz yaşındaki bir kız çocuğunun maden ocaklarında geçirdiği çalışma yaşamının günlük bir betimlemesidir.[{98}] Sarah ile diğer çocukların açıklamaları, sonunda çocukların maden ocaklarında çalışmasını yasaklayan bir yasal düzenlemeye yol açtı. Yasaya göre, on yaşından küçük çocuklar, artık maden ocaklarında çalıştırılmayacaktı!

1814 yılının başlarında, İngiliz tarihinde ilk kez “çocuk çalmak”ı suç kapsamına alan bir yasa çıkarılmıştı. Çalınan çocuğun elbiselerini çıkarmak yasaya aykırı iken, gerçekte çocuk çalma ya da çocuğu dilencilere satma eylemiyle ilgili yasal cezalandırma yoktu. Fakat yasa, çocuklar *tarafından* işlenen suçlara yönelik cezaları yerine getirmede bir gönülsüzlük de göstermedi. 1780'lerin sonlarına kadar çocuklar, cezası asılmak olan iki yüzden fazla suça mahkum edilmişlerdi. Yedi yaşındaki bir kız çocuğu, elbise çaldığı için Norwich'de asılmıştı. Gordon Ayaklanmaları’ndan sonra da birkaç çocuk, halk önünde asılmıştı. İdamlara tanık olan George Selwyn adlı kişi şöyle demiş: “Daha önceden çocukların bu kadar çok ağladığını hiç görmemiştim.”[{99}]

1761'de düzenlenen bir mahkemede Ann Martin adlı kadın, kaçırdığı çocukların gözlerine mil çektikten sonra onları kırsal bölgelere dilendirmek için götürmekle suçlanıp mahkum edilmişti.[{100}] Fakat bu kadın, Martin Newgate hapishanesinde sadece iki yıl yatmıştı. Eğer kaçırdığı çocuklar kendi öz çocukları olsaydı, dilendirmekten dolayı büyük olasılıkla mahkum olmayacaktı. Görüldüğü gibi Martin'in suçu, ailelerin mülkiyetine (çocuklarına) zarar vermekten ibaretti.

Charles Dickens da dahil birçok yazarın yazınsal yapıtları, 18. yüzyıldan 19. yüzyılın ortalarına kadar yoksul çocukların peşini bırakmayan terör saltanatını işlemektedir: Düşkünlerevi, ceza kurumları, tekstil imalathaneleri, maden ocakları, cehalet, okulların azlığı. “Terör saltanatı” deyimini dikkatli bir biçimde seçtim, çünkü Fransa'daki Terör Saltanatı'nın

politik demokrasi fikrini yok etmemesi ya da edememesinde olduğu gibi alt sınıflardan olan çocuklara yönelik hayvani ve merhametsiz davranışların çocukluk fikrini yok edememesini saptamak önemlidir. Ne mutlu ki çocukluk fikri öyle sağlam bir özden oluşturuldu ki, geçmişin çocukları bu özden yararlanmadıysa bile, geleceğin çocukları yararlanacaklardır.

Çocukluğun sanayileşmiş İngiltere'de varlığını sürdürmesinin birkaç nedeni vardır. Birincisi, İngiltere'deki orta ve üst sınıfların çocukluk fikrini canlı tutması, onu geliştirmesi ve yaygınlaştırmasıydı. Bu olgu, en önemsenmeyen ilgiden ya da Sarah Gooder gibi çocuklara olan yönelimden kaynaklanmadı. Fakat bu, dünya uygarlığı ve özellikle İngiltere için önemliydi. Çocuklukla ilgili düşünce ve anlayışlar, bir kez ortaya çıkınca, bu düşünce ve anlayışlar İngiltere'yi hiç terk etmedi, fakat sadece alt sınıflara ulaşmaktan alıkonuldu. İngiltere bunun için ağır bir bedel ödemesine rağmen –örneğin yakın zamanlara kadar sınıfsal açıdan en bilinçli toplum olarak kalmasında olduğu gibi– sonunda çocukluk ve onun temsil ettiği her şey, alt sınıflara da yayıldı. Örneğin 1840'dan sonra temel eğitimin gelişimi o kadar hızlanmıştı ki 19. yüzyılın sonuna kadar cahillik, hem tüm sınıflar hem de her iki cins açısından elimine edilmişti.[{101}]

Çocukluk, toplumun tüm kesimlerinden sürekli bir biçimde gizlenen bir fikir değildi. İngiliz orta ve üst sınıfları, çocukluk fikrini alt sınıflardan gizlemek için çok çabalamış olsa bile –ki çok çabaladı– çocukluğun diğer ülkelerdeki gelişimi, olayların gidişatını yoğun bir biçimde etkileyecekti –ki etkilemiştir de. Çocukluk fikrinin 17. yüzyılda İngiltere'den Avrupa'ya geçmesi gibi 18. ve 19. yüzyıllarda tekrar geçti. Örneğin, geç 18. yüzyıla kadar eğitim eksikliği ile suç arasındaki nedensel bağlantı, kıta Avrupa'sındaki çoğu uygar insan tarafından olduğu gibi kabul edildi ve 1825'de İngiltere'yi ziyaret eden bir Alman şöyle demiştir: "Ele alınan diğer birkaç ülkenin tümünden daha fazla insanın idam edildiği İngiltere'de, iki milyon insan son derece yoğun bir cahillikten acı çekmektedir."[{102}] 1833'de *Edinburgh Dergisi* eğitim düzeyi açısından İngiliz halkının ölçeğin en altında, Almanların da en üstte olduğunu yazdı.[{103}] Almanlar olmasa bile İskoçlar, geç 18. yüzyıla kadar Avrupa'daki en büyük temel okul sistemini ve belki de en iyi ortaokul sistemini geliştirmişti. Asıl önemli olan nokta, çocukluğun icadı gerçeğinin ara sıra durdurulan ve hevesi kırılan ama değişim yolculuğuna sürekli devam ederek tüm ulusal sorunları aşan bir

fikir olmasıydı. Yerel koşullar, çocuğun görünüm ve ilerlemesini etkilediyse bile, hiçbir şey onun yitmesine neden olamadı. Örneğin Fransa'da toplumsal okur-yazarlığa ve eğitime olan muhalefet, insanlık dışı bir endüstriyel kapitalizmden değil, kültürlerinin “protestanlaşması”ndan korkan Cizvitlerden geldi. Fakat 19. yüzyılın ortalarına doğru, Fransa, İngiltere'yi okur-yazarlık oranında, çocukların okullaştırılmasında ve elbette çocukluğun anlamına yönelik ilginin yoğunlaşmasında yakalamıştı.

Hümanist çocukluk anlayışına yönelik olan Avrupa kökenli akım, kısmen, çocukların refahına yönelik olan devlet sorumluluğunun gelişen ilgisinden kaynaklanıyordu. Bu olguya dikkat etmek önemlidir. Çünkü yakın yıllarda ailesel yaşama devletin aşın müdahalesine karşı harekete geçildi ve kanımca böyle de yapılması gerekiyordu.[104] Fakat 18. ve 19. yüzyıllarda özellikle İngiltere’de ve yoksul sınıflar arasında yetişkinler sıklıkla günümüzde makul olarak dikkate aldığımız çocuklara yönelik ilgi ve şefkat düzeyini sağlayacak ya da gösterecek bir konumda değillerdi. deMausse’nin belirttiği gibi, çoğu yetişkin, çocuklara yönelik şefkat gösterebilecekleri psikolojik mekanizmalardan bile yoksundular.[105] Ekonomik bunalımın, her nerede ortaya çıkarsa çıksın bu tür duyguları sınırlaması söz konusu da olabilir. Her halükarda, ailelerin çocuklara sadece istedikleri şeyleri yaptıracak özel mülkleri olarak değil, varlığı ailenin bekasının çıkarları için harcanan taşınır mallar olarak da davrandıkları iyi bilinmektedir. 18. yüzyıldaki, devletin, çocukların bir koruyucusu olarak yasa yapma hakkı olması fikri, hem yeni hem de radikaldi. Gene de ailelerin bütünsel yetkesi, tedricen insani biçimde dönüştürüldü ve böylece tüm toplumsal sınıflar çocuk bakımıyla ilgili sorumluluk almada devletle işbirliği yapmaya zorlandı.

Devletin böyle bir sorumluluğu neden üzerine almaya başladığı, birkaç etkene yönelik yapılabilecek göndermelerle açıklanabilir. Bu faktörler sırasında, Avrupa çapındaki reform ve öğrenim ruhu da vardır. 18. yüzyılın, **Goethe**, **Voltaire**, **Diderot**, **Kant**, **David Hume**, **Edward Gibbon**'un çağı olduğunu hatırlamalıyız. 18. yüzyıl, **Locke** ve **Rousseau**'nun da yüzyılıydı. Çocuklukla ilgilenildiği sürece, aynı İngiltere’deki endüstriyel makinenin John Locke'un düşüncelerine karşı koyamaması gibi Fransa’daki Cizvitler de Rousseau’ya rakip olamadılar. Bununla 18. yüzyılın, yani Aydınlanma’nın entelektüel ikliminin, çocukluk fikrini besleyip yaygınlaştırmaya yardım ettiğini ifade ediyorum.

Örneğin Locke, 1693’te basılan *Some Thoughts Cocerning Education* (Eğitim Üzerine Bazı Düşünceler) adlı önemli kitabıyla çocukluk fikrinin gelişimi üzerine muazzam etkide bulunmuştur. Kendisinden önce yaşayan Erasmus gibi Locke da kitaplı öğrenim ile çocukluk arasındaki ilişkiyi görmüş ve çocuğa çok değerli bir kaynak olarak davranılırken, buna rağmen çocuğun entelektüel gelişimi ve kendini denetleme kapasitesi için özel bir dikkat gerektiren bir eğitim önermiştir. Locke'un fiziksel yetiştirmenin bakımı ile ilgili aydın düşünceleri bile çocuğun zihinsel yetilerinin gelişimine sahipti. Locke şöyle yazmıştır: “Çocuk, *zihninin* emirlerine itaat edebilsin ve onları yerine getirebilsin diye güçlü bir bünyeye sahip olmalıdır.” (Altını Locke çizmiş). Locke, çocukluk ile yetişkinlik arasındaki ayrımı sürdüren bir araç olarak ayıbın önemini de kavramıştı. Şöyle yazmış: “Tüm diğerlerinin arasında saygı ve ayıp, bir kez tatmin edildiğinde, zihin için en güçlü dürtüler olur. Çocukların kafasına güven duygusunu, ayıp ve utanma değerlerini sokabilirseniz, onlara doğru ilkeyi kazandırmış olursunuz.”

Fakat en önemlisi de, Locke'un çocukluk kuramını, çok iyi bilinen düşüncesiyle daha da ileri götürmesidir. Bu kurama göre başlangıçta, yani doğar doğmaz, zihin boş bir levha, *tabula rasa*’dır. Bu yüzden aile ve öğretmenlere ve daha sonra devlete bu boş zihnin üzerine yazılacak şeyler için büyük bir sorumluluk düşecektir. Cahil, ayıp duygusu olmayan, disipline edilmemiş çocuk, çocuğun değil, yetişkinlerin başarısızlığını gösterir. İki yüzyıl sonraki **Freud**'un ruhsal ya da zihinsel baskı ile ilgili düşüncelerine benzeyen Locke’un “tabula rasa”sı, ailelerde çocukların gelişimiyle ilgili bir suç duygusu yarattı ve en azından Locke'un seçmenleri olan zanaatkâr sınıflar arasında özenli çocuk bakımı için ulusal ölçekte psikolojik ve epistemolojik temeller sağladı. Locke, tümdengelimi tüm çocuklar için eşit(likçi) okullaşmayı benimseyen bir **Horace Mann** olmamasına rağmen zihinlerini orta ve üst sınıfların çocukları kadar uysal ya da yumuşak huylu olan yoksul çocukların eğitimi için bir çıraklık programı önerebilmişti.

Çocukluk fikri üzerine 18. yüzyıldaki ikinci büyük entelektüel etki, Rousseau’dan gelmiştir. Rousseau’nun çocukluğun nasıl ortaya çıktığını ve korunup devam ettirildiğini açıkça anlamadığına (ama Locke anlamıştı) inanmama rağmen. Rousseau, çocukluk fikrinin gelişimine iki güçlü

katkıda bulunmuştur. Birincisi. Rousseau’nun, çocuğun sadece bir amaç için araç olarak değil, kendi içinde önemli olduğuna ilişkin ısrarıdır. Bu bağlamda Rousseau, çocuğu her açıdan potansiyel bir yurttaş ve belki de tüccar olarak gören Locke’tan önemli ölçüde ayrılmaktadır. Rousseau'nun düşüncesi tam anlamıyla özgün değildi, çünkü kendi döneminde Fransa'da çocukluğun çekiciliği ve değeri ile ilgili belirli bir saygı zaten vardı. Gerçekten de Rousseau'nun kendisi, XV. Louis tarafından 18. yüzyıldan daha fazla hoşlanıp hoşlanmadığı sorulan yaşlı bir centilmenin yanıtından şöyle bir alıntı yapmaktadır: “Efendim, gençliğimi yaşlılara saygıyla geçirdim. Kendimi, yaşlılık dönemimi gençlere saygı göstermekle zorunlu kılınmış buluyorum.” Fakat Rousseau’nun bir yazar olarak yeteneği ve karizmatik kişiliği o kadar güçlüydü ki kendisini izleyenlerin çoğunluğu – Voltaire ve düşmanlarından bazılarının açıkladığı gibi– Rousseau'nun çocuklarını yetimhaneye bırakıp terk ettiğine inanmayı reddetmişlerdir. Kişisel kusurları ne olursa olsun Rousseau'nun düşünceleri, günümüze kadar süren çocukluğun doğasına ilişkin merakı artırmıştı. **Friedrich Frobel**, **Johann Pestalozzi**, **Maria Montessori**, **Jean Piaget**, **Arnold Gesell** ve **A. S. Neill**’in Rousseau'nun entelektüel mirasçıları olduklarını söyleyebiliriz. (Nitekim Frobel ve Pestalozzi, Rousseau’ya olan borçlarını açıkça açıklamışlardı.) Bu yazarların çalışmaları, kuşkusuz çocukluğun psikolojisinin yetişkinlerden temel biçimde farklı olduğu ve kendi içinde değerlendirilmesi gerektiği biçimindeki varsayımdan kaynaklanmıştır.

Rousseau'nun ikinci düşüncesi, çocuğun entelektüel ve duygusal yaşamının önemli olduğuydu, çünkü Rousseau’ya göre sadece entelektüel ve duygusal yaşamı, çocuklarımızı eğitmek ve yetiştirmek için bilmemiz gerekmez, aynı zamanda çocukluk, insanın “doğa durumu”na en çok yaklaştığı zamanki yaşam devresidir. Rousseau, “doğa durumu”na entelektüel mirasçıları dahil, hiç kimsenin vermediği kadar değer vermiştir. *Emile* adlı ideal çocuk eğitimiyle ilgili kitabında Rousseau, çocukların okuyabileceği sadece tek bir bölüm ayırmaktadır: *Robinson Crusoe.* Çocukların okuması, sadece bu bölümle sınırlandırılmıştır, çünkü kitap, insanın “doğal çevre”de nasıl yaşayabileceği ve doğal çevreyi nasıl denetimi altına alabileceğini göstermektedir. Rousseau’nun doğa durumuyla ilgili olarak kafasını meşgul eden düşünce ve “uygarlaşmış değerler”e yönelik küçümsemesi, daha önceden hiç kimsenin yapmadığı gibi, dünyanın dikkatini çocukluğun

kendiliğindenlik, saflık (temizlik), güç ve sevinç erdemlerine çevirmişti. Romantik akımın büyük sanatçıları, bir tema olarak çocukluğun "yaşama sevincini"ni yukarı çekmede başarısız kaldılar. Özellikle **Wordsworth**'ün şiiri, yetişkinleri "düşmüş çocuklar" olarak betimler ve çocukluğu masumluğundan ve doğallığından dolayı kutlar. **Wagner**'ın *Siegfried*'ı sıklıkla (örneğin Aries tarafından) ergenlik erdemlerinin en güçlü ifadesi olarak gösterilir.[{106}] Nitekim, **Gainsborough**'un daha önceden hiç yapılmayan en romantik ve büyüleyici ergenlik resminin (Blue Boy: Mavi Çocuk) 18. yüzyılda yapıldığını anımsamalıyız.

Ve böylece çocukluk, 19. ve 20. yüzyıllara doğru yol alırken ve Atlantik'i aşıp Yeni Dünya'ya geçerken çocukluk düşüncesini oluşturan iki entelektüel tarz oluşmuştu. Birincisine Locke'çu ya da Protestan çocukluk anlayışı; İkincisine de Rousseau'cu ya da Romantik çocukluk anlayışı adını verebiliriz. Protestan görüşe göre çocuk, okur-yazarlık, eğitim, akıl, benlik-denetimi ve ayıp gibi faktörlerle uygar bir yetişkin olabilen biçimlenmemiş bir kişidir. Romantik görüşe göre ise çocuk, biçimlenmemiş kişi değil, başlı başına bir sorun olan bozuk-biçimli (deforme) yetişkindir. Çocuk, okur-yazarlık, eğitim, akıl, benlik-denetimi ve ayıp gibi etkenlerin zayıflattığı dürüstlük, anlama, merak ve kendiliğindenlik gibi doğuştan gelen bazı becerilere sahiptir.

Bu iki görüş arasındaki farklılık, en canlı bir biçimde Locke ve Rousseau tarafından öne sürülen zıt çocukluk metaforlarına gönderme yapılarak görülebilir. Örneğin, Locke'un bir levha olarak zihin metaforunun, çocukluk ile matbaa arasındaki bağlantıyı tam olarak betimlediği örneğine çok fazla değinildiğine inanmıyorum. Gerçekten de tabula rasa (boş levha) çocuğu, sayfalar doldukça olgunluğa doğru ilerleyen yetersiz biçimde yazılmış bir kitap olarak görür. Bu süreçte "doğal" ya da biyolojik bir şey yoktur. Aksine simgesel bir gelişim –ardışık, bölmelenmemiş, dilbilimsel– sürecidir. Locke ve çoğu 18. yüzyıl düşünürlerine göre, cehalet ve çocukluk, birbirine bağlı iki şey iken, yetişkinlik, tümüyle dilbilimsel yeterlilik olarak tanımlanırdı.

Diğer yandan Rousseau, *Emile*'de "bitkilerin ekilmeyle insanın ise eğitimle gelişebileceği"ni yazmıştır. Rousseau burada çocuğu, kitaplı öğrenimle güçlükle ıslah edilebilen vahşi bir bitki olarak ele almaktadır. Çocuğun

büyümesi organik ve doğaldır. Çocukluğun ihtiyaç duyduğu şey, sadece, uygarlığın hastalıklı taşkınlıkları tarafından boğulmamasıdır. Rousseau'ya göre eğitim, aslında bir çıkarma; Locke için de bir ekleme sürecidir. Fakat bu iki metafor arasındaki farklılıklar, her ne olursa olsun, her iki yazarın da gelecekle ilgili ortak bir ilgileri vardır. Locke, eğitimin zengin, değişken ve bereketli bir kitapla son bulmasını istiyordu. Rousseau ise, eğitimin sağlıklı bir çiçeğe dönüşmesini arzuluyordu. Bu düşünceyi akılda tutmak önemlidir, çünkü geleceğe dönük ilgi, günümüzdeki çocuk metaforlarında giderek kaybolmaktadır. Ne Locke ne de Rousseau, yetişkinlerin geleceğe yönelimli rehberliği olmaksızın çocukluğun var olamayacağı konusunda kuşkuya kapıldı.

Elbette Amerika'daki Protestan ve Romantik görüşler, tam olarak ortadan yok olmamalarına rağmen 19. yüzyılın büyük bölümünde egemenliğini sürdürmüştür. Gerçekten de 1884'de basılan Amerikalıların büyük kitabı The *Adverıtures of Huckleberry Finn* (Huckleberry Finn’in Maceraları) bir bakıma belirsiz bir sonuçla bitmesine rağmen, Romantik görüşün bir örneğini oluşturur. Twain, bu yapıtta, en yüzeysel anlamda çocukların biçimlenmemiş yetişkinler olduğu varsayımını eleştirmektedir. Twain, çocukların karakterinin toplumun “değerleri”yle düzelebileceğine ilişkin iddiayla alay etmiştir. Huck’ın içsel dürüstlük ve onur duygusu, becerikliliği ve psikolojik gücü, yaşama yönelik saf ilgisi vb faktörler, romantik çocuk görüşü ile ilgili hamleyi başlatmış ve İç Savaş esnasında başlayan çocukluğun doğasının yeniden değerlendirilmesine yönelik genel eğilimin parçası olmuştur. **Lawrence Cremin**’in *The Transformatîon of the School* (Okulun Dönüşümü)nde gösterdiği gibi ilerici eğitim akımının kökenleri bu dönemden daha geriye gitmektedir. Örneğin 1857 de, sonunda Ulusal Eğitim Birliği olarak tanınan örgüt kuruldu ve 1875‘de New York Çocuklara Baskı Uygulamayı Önleme Demeği’ne ilişkin bir tüzük yayınlandı.[107] (Alay edilebilecek bir çelişki konusu olarak, Amerikan Hayvanlara Zulmü Önleme Derneği'nin hemen hemen on yıl sonra –1866'da– kurulduğu gerçeğini düşünebiliriz.)

Bu örnek, olasılıkla daha uçtaki Kalvinist ifade durumunu, yani çocukların baştan çıkartıldığını göstermesine rağmen Locke’çu görüşün gözden düşmeye başladığını gösterse de burada bu izlenimi vermeyi kastetmiyorum. Tüm bunlardan sonra Locke geleneği, çocukların üst

düzeyde bir bakım ve beslenmesi ve tüm bunların üstünde çocukların dil eğitimi lehinde olur. Günümüzde Amerika ve Avrupa'da Locke’un varsayımları, sadece okullarda değil, çocuklara yönelik kurumların çoğunda yürürlüğe konulmuştur. Fakat olanlardan ortaya çıkan şey, çocukluk doğasıyla ilgili düşüncenin kesinliğinin sorgulanmaya başladığıdır. Genel olarak Locke’çu görüş –çocuklar, uygarlaştırılması gereken biçimlenmemiş yetişkinlerdir– bozulmadan kaldı, fakat Rousseau ve Romantik akımca tanımlandığı gibi bu tür çocukluk erdemlerini bozmaya ya da zayıflatmaya yönelik sürecin nasıl ilerleyeceğine ilişkin soru(n)lar ortaya çıktı. Örneğin 1890’da Çocuk Doğasım İnceleme Derneği kuruldu ve derneğin toplantılarında belirlenen soru(n)lar arasında aşağıdakiler yer almıştır:

> Çocuklar üzerinde kesin bir itaat uygulanmalı mıdır? Dürüst mülkiyet düşüncesi çocuğa nasıl aktarılabilir? Daha büyük çocuklar, ne kadar yetkeye sahip olmalıdır? Eğer katı biçimde gerçekliğe bağlı kalınırsa çocuğun imgeleminin gelişmesi önlenmiş mi olur?[108]

Bu tür düşünceleri ortaya atan insanlar, açıktır ki Rousseau gibi düşünmüyorlardı. Açıkça eğitim sürecinin çocukların büyümesine müdahale etmesini istememelerine rağmen; yani, bu insanlar çocukluğun saygı gösterilmesi gereken ve hem bir mantığının hem de psikolojisinin olduğu düşüncesini benimsemişlerdir.

Nitekim 19. yüzyılın sonunda, çalışmaları 20. yüzyılda bütün çocukluk tartışmalarında kullanılan söylem biçimini oluşturan iki kişi, döneme damgasını vurdu. Her iki bilim adamının en etkili kitabının 1899’da basıldığını ve her ikisinin de önemli bir soruyu –çocuğun doğal haklarıyla uygarlığın istemlerini nasıl dengeleriz?– gündeme getiren insan ve çalışmaları ortaya çıkardığına dikkat etmek önemlidir. Açıktır ki **Sigmund Freud'**un *The Interpretations of Dreams* (Rüyaların Yorumu) ve **John Dewey**’in *The School and Society* (Okul ve Toplum) adlı kitaplarından bahsediyorum. Gerek kendileri gerekse de çalışmaları, daha fazla açıklama gerektirmeyecek kadar iyi tanınmaktadır, fakat bir şey söylenmelidir: Her iki bilim adamı birlikte ele alındığında, çocukluğun 16. yüzyıldan günümüze olan yolculuğunun bir sentez ve özetini sergilemektedirler.

Bilimsel bir çerçeve içinde Freud, öncelikle çocuğun zihni için özel bir içerik olduğu kadar yadsınamaz bir yapı olduğunu, örneğin çocukların cinselliğe sahip olduğunu ve kompleksler ile içgüdüsel ruhsal dürtülerle

dolu olduğunu iddia etmiştir. Freud, çocukların olgun yetişkinliğe erişebilme çabalarında içgüdüsel tutkularını ya da hazlarını yenme, zamanla bırakma ve yüceltmeleri gerektiğini de öne sürmüştür. Nitekim Freud, Locke'un görüşlerini kanıtlarla çürütürken Rousseau'nun görüşlerinin doğruluğunu onaylamıştır: Zihin, boş bir levha değildir; çocuğun zihni, bir "doğa durumu''na yaklaşmaktadır; bir dereceye kadar doğanın istemleri dikkate alınmalıdır; aksi halde süreklilik arz eden kişilik bozuklukları ortaya çıkabilir. Fakat aynı zamanda Freud, Rousseau'nun görüşlerini reddederken Locke'unkilerini onaylar: Çocuk ile ailesi arasındaki ilk etkileşimler, çocuğun ilerde bürüneceği yetişkin türünü belirlemede kesin bir etkiye sahiptir. Akılla, zihnin tutkuları denetim altına alınabilir. Tutkular yüceltilmeksizin ve baskı altına alınmaksızın uygarlığın gerçekleşmesi olanaklı değildir.

Felsefi bir tarzda olmasına rağmen Dewey, benzer bir tarzda, çocuğun ruhsal gereksinimlerinin, çocuğun ne olacağı değil ne olduğuna dayanarak tayin edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Yetişkinler, evde ve okulda şunu sormalıdırlar: Çocuk, *şimdi* neye ihtiyaç duymaktadır? *Şu anda* ne tür sorunları çözmesi gerekmektedir? Dewey, çocuğun sadece bu biçimde sosyal yaşamda verimli bir katılımcı olabileceğine inanmıştır. Dewey şöyle yazmıştır: "Eğer kendimizi çocukluğun gerçek duyguları ve gereksinmeleriyle bir tutarsak ve sadece onların tam anlamıyla haklarını gözetir ve büyümelerine gerek duyarsak... yetişkin yaşamının disiplin ve kültürü, onların uygun mevsimine uyacaktır."[{109}]

Freud ve Dewey, matbaa makinesinden bu yana biçimlenen temel çocukluk paradigmasını netleştirmişlerdir. Onlara göre benliği ve bireyselliği, benlik denetimiyle ilgili kapasiteye bakıp geliştirmeyle gereken erkek ya da kız öğrenci olarak çocuğun, hazlarının doyurulması sonraya bırakılmalı ve mantıksal düşüncesi genişletilerek yaşamlarının bilgisi, yetişkinlerin denetimi altında olmalıdır. Fakat aynı zamanda çocuk, kendi gelişim kurallarına ve olgun yetişkinliği kaybetme riskinde bastırılmaması gereken bir çekicilik, merak ve coşkunluğa sahip olarak anlaşılmaktadır.

Örneğin bu yüzyılda **Jean Piaget**, **Harry Stack Sullivan**, **Karen Horney**, **Jerome Bruner** ya da **Lawrence Kohlberg** tarafından çocukluk üzerine yapılan psikolojik araştırmaların tümü, temel çocukluk paradigması üzerine

sadece yorum niteliğindedir. Hiç kimse çocukların yetişkinlerden farklı olduğunu reddetmemiştir. Hiç kimse çocukların yetişkinliği *başarabilmesi* gerektiğini tartışmamıştır. Hiç kimse çocukların yetişmesiyle ilgili sorumluluğun yetişkinlere ait olduğuna itiraz etmemiştir. Gerçekte hiç kimse, çocukların bakımı konusunda yetişkinlerin en iyi ve en uygar olduklarına ilişkin bir anlayışın olduğunu tartışmamıştır. Modern çocukluk paradigmasının, modern yetişkinlik paradigması da olduğunu anımsamalıyız. Çocuğun ne olmasını istediğimizi söylediğimizde, kendimizin ne olduğunu söyleriz. Batı uygarlığında empati ve duyarlılıkta herhangi bir gelişmenin olduğunu iddia ederek bunun, çocukluğun gelişimi yolunu izlediğini söyleyebiliriz. Dört yüzyıllık tarih, **W. C. Field**'ın "çocuklardan nefret eden kişi hiç de kötü olamaz" saptamasını reddetmektedir. Elbette kişi, büyük bir sihirbaz gibi hilekâr davranmamalıdır. Yukardaki saptama, kalkış noktası kötü niyetli bir ironiden kaynaklanan bir şaka olarak dikkate alınmalıdır. Günümüzde çocukluk anlayışı avucumuzdan kayıp giderken, Fields'ın nasıl olup da bu şakayı yaptığı bir merak konusu olmaktadır.

II. KISIM
ÇOCUKLUĞUN YOK OLUŞU

V. Bölüm
Sonun Başlangıcı

1850 ile 1950 arası dönem, çocukluğun doruğuna ulaştığı bir dönemdir. Şimdilik asıl dikkatimizi yöneltmemiz gereken nokta, ABD'nde bu yıllar esnasında tüm çocukları fabrika dışına çıkarıp okula çekebilmek, kendi giyim, eşya, edebiyat, oyun ve sosyal dünyalarına yöneltebilmek için başarılı çalışmaların gerçekleştirilmiş olmasıdır. Yüzlerce yasada çocuklar, yetişkinlerden niteliksel açıdan farklı olarak sınıflandırıldı. Yine yüzlerce gelenekte çocuklara tercihli bir statü sağlandı ve yetişkin yaşamının sapıklıklarından korunması önerildi.

Bu dönem, modern aile tarzı eğiliminin egemen olduğu ve eğer **Lloyd deMausse**'un kronolojisini kabul edecek olursak, ailelerin çocuklarına yönelik olarak en üst düzeyde empati, şefkat ve sorumluluğu onaylayan ruhsal mekanizmaları geliştirdiği bir dönemdir. Fakat bu, çocukluğun sevimlileştiği anlamına gelmez. Yaşamın tüm devrelerinde olduğu gibi çocukluk da acı ve karışıklıklarla doludur. Fakat yüzyılın bitiminde çocukluk, sosyal ve ekonomik sınıflaşmayı aşan bir ideal, herkesin doğuştan kazandığı bir hak olarak dikkate alınmaya başlamıştı. Çocukluk, kaçınılmaz biçimde kültürel bir ürün olarak değil, biyolojik bir kategori olarak tanımlanmaya başladı. Nitekim bu dönem esnasında büyüleyici bir kinaye oluşmuştur: Çocukluğa yaşam veren çevre, yavaş ve gösterişsiz bir biçimde parçalanmaya başlamıştı.

Eğer ortaya çıkan çocuksuz dönemin kaynağı olarak tek bir kişiyi tasarlayacak olursanız, bu, New York Üniversitesinden **Samuel Finley Breese Morse** olacaktır. Çünkü bu gezegende şimdiye kadar iletilen ilk kamusal elektrik mesajını göndermekle asıl sorumlu olan Morse idi. Gutenberg gibi Morse'un da elektriksel olarak kodlanmış ünlü mesajındaki *cahilliğini açık biçimde onayladığı güvenine rağmen, What hath God wrought?* (Tanrı'nın incelikle işlemiş olduğu şey)e yol açacağı konusunda çok az fikri vardı.[110]

Tarihsel bir ilgi konusu olarak, Morse'un elektriğin iletişimsel olanaklarından büyülenmesinin 1832'de "Sully" adlı bir gemideki yolculuğu esnasında ortaya çıktığına dikkat edilmelidir. Morse'un elektriğin bilinen herhangi bir uzun tel ile gönderilebileceğini ilk olarak öğrenmesi, bu gemide olmuş ve rivayet edilmiştir ki Morse gemiden karaya çıkarken kaptana "bu aralar dünya harikası olacak olan telgrafı işitirsen, icadın *Sully* adlı güzel bir gemide gerçekleştirildiğini hatırlayın" demiştir.

Morse *Sully* adlı gemideyken, **Charles Darwin**, T*he Origins of Species* (Türlerin Kökeni) adlı kitabına yol açan gözlemlerini yaptığı Majestelerinin "Beagle" adlı gemisindeydi. Geleneksel kanıya göre, Darwin, Aralık 1831'de başlayan yolculuğu sonucu, ilahi kavranışın yerinden sökülmesine yol açmış ve ilahi kavrayışın yerine bilimsel varsayımlar koyarak dünya dengesini bozucu bir etkide bulunmuştur. Morse'un yolculuğunu dünya kültürü için Darwin'inkinden daha önemli sonuçlara neden olduğunu söylemem gerekir. Darwin, bilim adamlarını ve ilahiyatçıları geniş ölçekte etkileyen fikirler öne sürmüştür. Darwin'in kuramının insanların günlük ilişkileri üstünde daha fazla etkisi olduğu ya da insanların kuramlarını ve zihinsel alışkanlıklarım daha fazla değiştirdiği konusunda kuşku olmayabilir. Daha önceden de yazdığım gibi, milyonlarca Amerikalı. Darwinci düşüncenin varsayımlarını reddetme mücadelesine yoğunlaşmışlardır. Gururlu ve heyecan verici mücadeleleri, çok basit biçimde ifade edilen, insanın evrimine inanmaksızın yaşayabilir bir düşünce değildir. Fakat herkes elektrikli iletişimin koşullarına uymalıdır. Darwin değil, ama Morse açısından kişinin nerede ve nasıl yaşadığı, ilişkilerinin nasıl düzenlenmesi ve bilincinin nasıl yönlendirilmesi gerektiği önemli değildir. Bu gerçek, Morse'un kendisine değil ama **Christine Nystrom**'un deyimiyle teknolojinin "görünmez metafiziği"ne açık bir övgüdür. Çünkü Darwin ile Morse arasında şu farklılık vardır: Darwin bize dilde somutlanan fikirler önerdi. Fikirleri açık, tartışılabilir ve reddedilebilir niteliktedir. Gerçekten de Dar- win'in fikirleri, 1860'lardan bu yana kamuya açık biçimde konferans salonlarında, sınıflarda ve mahkemelerde tartışılmıştır. Fakat Morse bize, teknolojide somutlanan fikirler önerdi. Yani bu fikirler bir görüş içermiyorlardı ve bu yüzden hiç tartışılmadı. Bir anlamda Morse'un fikirleri, reddedilemez niteliktedir, çünkü hiç kimse elektrikli iletişimin herhangi bir düşünceye işaret ettiğini bilmiyordu. Genellikle

iletişim teknolojisinde olduğu gibi, insanlar, telgrafın tarafsız bir iletici olduğu ve kendisine ait bir dünya görüşü olmadığını varsaymışlardır. Morse'a sorulan sorular sadece makinenin işleyip işlemeyeceği, mesafenin ne kadar olacağı ve geliştirilmesinin kaça mal olacağı ile ilgiliydi. Hiç kimsenin telgrafta var olan fikirleri bilmediğini söylerken tümüyle doğru söylememekteyim. Ama **Thoreau** işin aslını biliyordu. Ya da herhangi biri böyle zannedebilir. Maine'deki bir adamın telgraf aracılığıyla Texas'taki bir adama sürekli olarak mesaj gönderdiğinin söylendiği iddia edilmektedir. Thoreau şöyle sormuştur: "Fakat birbirlerine ne söylemeliydiler?" Thoreau, önemli bir ilgi gösterilmeyen bu soruyu sorarken dikkatimizi, telgrafın psikolojik ve sosyal anlamına ve özellikle kişisel ve bölgeselden kişisel olmayana ve globale dek enformasyonun niteliğini değiştirme kapasitesine yöneltiyordu. Yüz yirmi yıl sonra **Marshall MacLuhan**, Thoreau'nun ortaya attığı bu konuyu belirlemeye çalışmıştır. MacLuhan şöyle yazmıştır:

> İnsan elektrikli bir çevrede yaşadığı zaman doğası dönüşür ve özel kimliği, ortak bütünle karışıp birleşir. Artık o, "kitle insanı" olur. Kitle insanı fiziksel niceliğin değil elektrik hızının bir görüngüsüdür. Kitle insanı, ilk olarak radyo çağındaki bir görüngü biçiminde fark edildi, fakat ortaya çıkması fark edilmeyen dönemde yani elektrikli telgraf ile birlikte gerçekleşti.{111}

Kanımca işi abartma olan McLuhan, buradaki durumu abartmaktan oldukça uzaktır. Elektrikli telgraf, bir mesajın hızının insan hızını aşmayı sağlayan ilk iletişim aracıydı. Elektrikli telgraf, ulaşım ile iletişim arasındaki tarihsel bağlantıyı kırmıştır. Telgraftan önce yazıyla ifade edilenler dahil tüm mesajlar, insanın taşıyabileceği bir hızlılıkta gönderilebiliyordu. Telgraf, insan iletişiminin boyutları olan hem zamanı hem de mekânı yani mesafeyi bir vuruşta bertaraf etti ve böylece gerek yazılamadan gerekse de basılı sözcükten üstün olan bilgiyi bir dereceye kadar bedenden ayırdı. Çünkü elektrik hızı, insani duyuların bir uzantısı değil ama bir reddiydi. Elektrik hızı, bizi, insan deneyiminin ötesine geçen bir eşzamanlılık ve hızlılık dünyasına götürdü. Böyle yaparak da kişisel sitili, gerçekte insan kişiselliğinin kendisini, iletişimin bir yönü olarak saf dışı etti. Başlangıçta telgrafla ilgili mesajlar, bireyselliğin ifadesine çok az yer veren, gayri-insani diyalekt olan ritüel bir dilde iletilmişti. Burada, yaş günü ve yıldönümlerini kutlayanlara tebrikler taşıyan bir hızlı mektup türü olarak telgrafın kullanımına işaret etmiyorum. Aksine, haberleri dağıtan telgrafın başat

kullanımından bahsediyorum. Telgraf, bilgiyi, kişisel bir mülkiyet olmaktan çıkarıp dünya çapında bir değeri olan bir metaya dönüştürerek “yeni endüstri”yi yaratmıştır. 1840'larda **William Swain** ve **Amos Kendal** tarafından ulusal telgraf haberleri servisi geliştirildi. 1848'de ise Associated Press haber ajansı kuruldu. Ülke (ABD-ç.n.), telgraf teli ve direkleriyle donatılırken bilgi, kaçınılmaz biçimde kaynağından daha önemli hale geldi. Burada akılda tutulması gereken metafor, kötü haberler taşıyan ulağı idam eden eski, haberciyi konuştuğu şeyden dolayı sorumlu tutan gelenektir. Fakat elektrikli telgrafla birlikte haberler, somutlaştırıldı. Telgrafın bulunuşundan sonra hiçbir spiker, aktardığı haberlerden dolayı “sorumlu” tutulmadı. Gazete gibi telgraf da bireyleri değil, dünyayı belirledi. Fakat gazetenin tersine telgrafın bilgisi, teşhis edilebilir sbir kaynağa sahip değildi. **Edward Epstein**'nin deyimiyle haberler, belirli bir yerden gelmemeye başladı. Gerçekten de ilk gösterimlerinden birinde Morse, “Dikkat Evren” mesajını gönderdi. Bu, sanki telgrafın kendisinin evreni belirlemesi gibi bir şeydi. Belki de tüm bunlardan sonra Morse, her şeyi *biliyordu.*

Herhalde Thoreau'nun sorusuna verilen yanıt, Maine'deki adamın Texas’taki adama söylemek zorunda kaldığı şeyin önemli olmadığını göstermektedir. Telgrafla insanlar, Thoreau'nun sözcüğü kullandığı anlamıyla herhangi bir şey “söylememektedir”. Telgrafın gerçekleştirdiği şey, Maine ve Texas arasındaki farkların giderek azaldığı ortak bir enformasyon dünyası yaratmasıydı. Telgraf tarihin de gerisine gidip acil ya da hızlı ile eşzamanlı şimdiyi genişletti. Fakat en önemlisi, *telgrafın önceden denetlenemeyen bir enformasyon oluşturma sürecini başlatması* idi. Telgraf, haberleri bize belirsiz bir yerden ulaştırırken, haberi yeni bir tonda vermeye başladı, çünkü enformasyonun miktarı, üretilebildiği ve hareket ettirilebildiği hızın bir işlevidir. Her yerden gelen bilgi, her yer ve her şeyle ilgili ve belirli bir düzen içinde olmayan haberleri ifade eder. Telgraf, sadece haberler için değil, fakat günümüzde yeni endüstrinin asıl metası olan parçalanmış, süreksiz ve aslında uygun olmayan haberler için de bir izleyici kitlesi ve pazar yaratmıştır. Telgraftan önce bilgiyi mekân içinde iletmenin teknik güçlüğünden dolayı haberler, insanların yaşamları için seçici ve uygun olmaya yöneldi. Thoreau’nun sorusunu ortaya atmasının nedeni budur. Telgraftan sonra haberler, en azından Thoreau gibi

bir adamın ölçülerine göre seçici ve kullanılır ya da elverişli olmayan bir durum aldı. Gerçekte telgrafın yeni bir haber tanımı oluşturmaya yardım ettiğini söylemek abartılıdır, çünkü dünya, enformasyon seliyle dolarken bir insanın ne kadar çok şey bildiği sorunu, insanın bildiği şeylerden ne tür kullanımlar içinde yararlandığı sorunundan daha fazla önem arz etmiştir.

Tüm bunlar çocukluğun olası büyük önemine işaret etmektedir. Daha önceden göstermeye çalıştığım gibi, çocukluk, yalnızca yetişkinler tarafından denetlenen belirli bir enformasyon biçiminin, çocuklara psikolojik açıdan özümlenebilir yollar olarak görülen aşamalar içinde verildiği bir çevrenin sonucuydu. Çocukluğun sürdürülmesi, işlenmiş enformasyon ve ardışık öğrenme ilkelerine dayanıyordu. Fakat telgraf, enformasyonun denetimini ev ve okuldan zorla çekip alma sürecini başlattı. Telgraf, çocukların kullanabildikleri enformasyonun türünü, niteliğini ve niceliğini, ardışıklığını ve yaşandığı koşullan değiştirdi.

Elbette elektrikli iletişimin olanaktan, telgraf tarafından tüketilmesine rağmen, okur-yazar dünyanın toplumsal ve entelektüel yapısının büyük ölçüde bozulmadan ya da dokunulmadan kaldığı ve özellikle çocukluğun fazla etkilenmediği olasıdır. Fakat telgraf, sadece izlenecek şeyin önsel bir göstergesiydi. 1850 ile 1950 arasında, Amerikan iletişim yapısı çözüldü ve sonra aralıksız bir buluş akışıyla (rotatif, kamera, telefon, pikap, sinema, radyo ve TV) yeniden yapılandırıldı. Rotatif ve kamerayı listeye almakla, elektrikli iletişim araçlarının yeni bir simgesel dünyaya yol açan biricik etkenler olmadığını kastediyorum. Elektrikli iletişimin gelişimine paralel giden ve **Daniel Boorstin**'in “grafik devrimi” (Graphic Revolution) dediği bir ortam (simgesel resimler, karikatürler, posterler ve reklamların doğuşu) oluşmuştur.[{112}] Elektronik ve grafik devrimleri düşünce dünyasını ışık hızına sahip resimler ve imgeler içinde yeniden düzenleyerek dil ve edebiyat üzerine eşgüdümsüz olan fakat güçlü bir saldırıyı simgeledi.

Bu gelişimin önemi abartılmamalıdır. Çünkü iletimin hızı, enformasyonun işletimini olanaksızlaştırırken, kitleye yönelik olarak üretilen imgeler, enformasyonun kendi biçimini değiştirdi, yani tutarsızdan tutarlıya, öneriselden sunusala ve ussalıktan duygusala doğru değiştirdi. Dil, yaşama ilişkin bir soyutlamadır, fakat resimler, yaşamın somut ifadeleri ya da göstergeleridir. Gerçekte bir resim, binlerce sözcüğe değebilir fakat hiçbir

anlamda yüzlerce ya da binlerce sözcüğe eşit değildir. Sözcükler ve resimler, farklı söylem evrenleridir, çünkü bir sözcük, daima ve öncelikle bir imgelem düşüncesi ya da icadıdır. Doğada “kedi”, “iş” ya da “şarap” gibi herhangi bir şey yoktur. Bu tür sözcükler, doğada gözlediğimiz düzenlilikle ilgili kavramlardır. Resimler, kavramları değil şeyleri gösterir. Tümcelerin tersine bir resmin aksi iddia edilemez olduğu en azından sıklıkla söylenemez. Resim bir önerme ileri sürmez; kendisine olan karşıtlığa işaret etmez; uydurulması gereken kanıtlama ya da mantık kuralları yoktur.[113]

Bu yüzden resimler ve diğer grafik imgelerinin, **Reginald Damerall**’ın deyimiyle “bilişsel açıdan geri” olduğunun, en azından basılı sözcüğe ters olduğunun söylenebileceği bir anlam vardır. Basılı sözcük, okuyucudan “doğruluk içeriği”ne saldırgan bir yanıt vermesini gerektirir. Kişi daima belirleme yapma konumunda olmayabilir, fakat kişi eğer yeterince bilgi ve deneyime sahipse kuramda belirleme yapılabilir. Fakat resimler, gözlemcinin estetik bir tepki vermesini gerektirir. Resimler, aklımıza değil duygularımıza seslenir. Bizden düşünmemizi değil duyumsamamızı isterler. Grafik devrimini yansıtan ve TV üzerindeki yığınsal tezahürlerini önceden tahmin eden **Rudolf Arnheim**'ın resmin zihinlerimizi uyutma potansiyeline sahip olduğu biçimindeki uyarısının nedeni budur. Amheim şöyle yazmıştır:

> Geçmişte, olayları hemen iletme yetersizliği, dilin kullanımını gerekli kılmış ve bu yüzden insan zihnini, yeni kavramlar geliştirmeye zorlamıştı. Çünkü olayları betimleyebilmek için insanın geneli özelden çıkarması, yani seçmesi, karşılaştırması ve düşünmesi gerekiyordu. Ancak iletişim, parmakla dokunularak başarılabildiği zaman ağız sessizce büyümekte, yazmak için el durmakta ve zihin büzülmektedir.[114]

Bu gözlem, imge-enformasyon ortamının tam olarak olgunlaşmasından önce, 1935'de yapıldı. Kırk beş yıl sonra Arnheim'in tahmini, resimli görüntüye dayanan reklamcılığın, okur-yazar dünya varsayımlarının temelini zayıflatmada tek ama en yıkıcı güç olduğunu iddia eden **Robert Heilbroner** olayıyla doğrulandı.[115] Heilbroner böyle söylemekle, **Roland Barthes** gibi kitle yönelimli imge üretiminin hem politikaya hem de ticarete sürekli ve yaygın bir irrasyonalizm öğesi soktuğunu ifade etmiştir.[116] Fotoğraf, daha sonra da sinema ve TV ile birlikte, bir olayın “imgesi”, planlarından, bir ürünün “imgesi” de yararlılığından daha önemli hale gelmiştir. Arnheim, Heilbroner ve Barthes, bu yargılarda bulunarak grafik

devriminin, çocukluğun statüsünde radikal değişime nasıl da katkıda bulunduğuna işaret etmektedirler. Zira bu yazarlar, çocukluğu olanaklı kılan sosyal ve entelektüel hiyerarşileri destekleyemeyen simgesel bir dünyanın oluşmasından bahsediyorlar.

Günümüzde oluşan bu dönüşümün ayrıntılarını yorumlamadan önce, bir kez daha durumun ironisinden bahsetmeliyim: 1850 ile 1950 arasında Amerika'yı daha fazla okur-yazar yapmak, okur-yazarlık tutumunun değerlerini yükseltmek için muazzam çabalar harcandı. Fakat bu aynı dönemde de, elektrik hızı ve kitle yönelimli üretim imgeselliği, girişilen bu çabaları ve yönelinen değerleri zayıflatmak için de devreye sokuluyordu. 1950 ye gelindiğinde, sonunda iki simgesel dünya arasındaki rekabet, görünmeye başlıyor ve ironi açığa çıkıyordu. Diğer birçok toplumsal yapay ürün gibi çocukluk da eskimeye başlıyordu. 1950 yılını seçiyorum çünkü bu yıla kadar TV, Amerikan evlerine girmişti. İşte elektrik ve grafik devrimlerinin bir araya gelmesi, TV sayesinde gerçekleşmiştir. Öyleyse çocukluk ile yetişkinlik arasındaki bölücü hattın tarihsel temellerinin kuşku götürmez biçimde nasıl ve neden aşındırıldığını en açık biçimde görebilmemiz, TV sayesinde olmuştur.

Elbette yaşadığımız dönem, TV'nin başlangıç dönemidir. Matbaanın icadından sonra kitapların sayfalarını numaralama düşüncesi, matbaacıların altmış yılını almıştı. Gelecekte TV’nin alacağı biçimi kim bilebilir? Henüz doğmamış insanlar için düşünülecek olan TV'nin yeni ve derin kullanımıyla ilgili düşünceleri olabilir. Fakat eğer, şimdilik bildiğimiz gibi ticari TV yayıncılığını göz önüne alırsak, söz konusu TV’de çocukluğu “yitirmesi” gereken yeni oluşan bir toplumsal yapı paradigmasını çok açık biçimde görebiliriz. Bunlardan birine burada, diğer ikisine diğer iki bölümde değineceğim.

Birincisi, enformasyonun deşifre edildiği tarzla bağlantılı olarak enformasyonun kolaylığı düşüncesi ile ilgilidir. Resimyazı (Pictographic) türü yazılama sisteminden alfabeye geçiş (3500 yıl önce) burada vurgulamaya çalıştığım noktanın iyi bir örneğidir.[117] Alfabenin bulunuşundan önce “okuyucular”ın yazılı bir mesajı yorumlayabilmeleri için çok sayıda işareti öğrenmeleri gerekiyordu. Bu öyle güç bir işti ki sadece birkaç insan bunu başarabiliyordu ve başaranlardan da yaşamlarını

bu işe adamaları beklenirdi. Fakat buna değerdi. Ender becerilerinin sonucu olarak bu kişiler sıradan insanların elde etmesinin önüne geçildiği sırların bilgisine sahip olan grup olayındaki gibi geniş politik ve dinsel güç biriktirdiler. Diğer bir deyişle, resim-yazı türü yazılama, belirli bir politik, toplumsal ve dinsel yapı üretti. **Isaac Taylor**'ın *The History of Alphabet* (Alfabenin Tarihi)nde gösterdiği gibi alfabenin bulunuşuyla birlikte bu yapı çöktü.[{118}] Yazılı sözcüklerin sırlarını geniş nüfus kitlelerine açan görece basit ve yerli yazı sistemini parçalayan Papaz ve kâtipler, “bilgi tekeli' ne sahip oldular.

Benzer bir biçimde, kitap kültürü 16. Yüzyıldan 20. yüzyıla doğru bir diğer bilgi tekelini yarattı: Çocukları yetişkinlerden ayırma. Tamamen okur-yazar olan bir yetişkin, kitaplardaki tüm kutsal ve dünyevi bilgiye, edebiyatın birçok biçimine, insan yaşamının kayıtlı tüm sırlarına sahip oldu. Oysa çocukların büyük bölümü buna sahip olamadı. Çünkü onlar çocuktu. Ve çünkü onlardan okula gitmeleri bekleniyordu.

Kuşkusuz basılı İngiliz alfabesini öğrenmek, Sümer dönemi resimyazılarını öğrenmekten daha kolaydı. İşte birçok çocuğun yetişkinliğe erişebilmesinin nedeni budur. Fakat fonetik okur-yazarlık, öğrenilmesi o kadar da kolay olan bir iş değildi. Bunun iki nedeni vardır: Birinci olarak, çünkü iyi okuma bir çabuk anlama eylemidir. Yani bilinçsiz bir refleks (okuma alışkanlığı), kişinin halâ sözel dili elde etme süreci içinde olduğu zamanki dönemde oluşturulmalıdır. Dili sözel olarak kavradıktan sonra nasıl okunacağını öğrenmeye çalışan insanların okumayı akıcı biçimde gerçekleştirdikleri çok enderdir.[{119}] Bu yüzden okuma eğitimi, ilk yaşlarda, yani çocukların biyolojik açıdan hareketsizlik sertliğine uygun oldukları zaman başlamalıdır. Çocukların okurken güçlüklerle karşılaşmalarının nedeni budur. Daha önemli olan diğer nedeni ise, okuma öğreniminin basit olarak bir “kodlama”yı öğrenme konusu olmadığıdır. Kişi, okumayı öğrendiği zaman, yalnızca tek özelliği fiziksel hareketsizlik olan belirli bir davranma tarzını öğrenir. Kendini yani benliğini sınırlama, sadece bedene değil zihne de bir karşı koymadır. Tümceler, paragraflar ve sayfalar, ardışık olarak ve sezgisel olmaktan uzak bir mantığa göre yavaş biçimde açılır. Kişi okurken yanıt almayı ve sonuca ulaşmayı beklemelidir. Beklerken de kendini, tümcelerin geçerliliğini sorgulamaya ya da en azından hangi koşullar altında ve ne zaman eleştirel yargının erteleneceğinin bilinmesine

zorlamalıdır.

Okumayı öğrenmek, kişiden dikkatli ve özenli bir biçimde tümcelerin ölçümünü almayı ve elbette anlamları sürekli olarak ardışık sıra içinde açıklanan yeni öğeler olarak değiştirmeyi gerektiren karmaşık bir mantıksal ve retoriksel gelenekle uymayı öğrenmektir. Okur-yazar kişi, düşünsel ve analitik, sabırlı ve iddiacı, daima dengeli olmayı öğrenmelidir. Bu davranış biçimini gençlerin öğrenmesi güçtür. Gerçekte bu, aşamalar halinde öğrenilmelidir. Çocukların öncelikle eleştirmeyi değil, sadece açıklamayı öğrenmelerini beklemenin nedeni, aşamalar halinde öğrenme tarzından kaynaklanır. Neden sekiz yaşındaki bir çocuktan “The New York Times”ı değil de sadece Plato'nun “Republic”i öğrenmesi beklenir. İşte 16. yüzyıldan bu yana yetişkinlerin, çocukların okuma konusunu sansürlemeye yönelimli güçlü bir dürtüye sahip olmalarının nedeni budur. Yetişkinlerin bu konudaki varsayımına göre çocuklar, inancı erteleyecek “okur-yazar tutumu”n yeterli düzeyde hakimiyetine henüz sahip değillerdir. Çocuklar açık biçimde “inançsızlığı” ertelemede daha az güçlük çekerler. İstisnalar hariç olmak üzere, yetişkinlerin okuma edimi, on dört ya da on beş yaşından önce –bazen de hiç olmak üzere– çok nadiren gerçekleştirilebilir. Burada okul müfredatının kendisinin daima yetişkin zorlamalı sansürün en zorlu ya da ikna edici ve ısrarlı ifadesi olduğu akılda tutulmalıdır. Dördüncü ya da yedinci ya da dokuzuncu sınıfta okutulan kitaplar, sadece sözcük bilgisi ve sözdizimleri verili bir yaş kümesi için uygun olarak değerlendirildiğinden değil fakat aynı zamanda içeriklerinin dördüncü, yedinci ya da dokuzuncu sınıf bilgi, düşünme ve deneyimi içerdiği düşünülerek seçilirler. Varsayıma göre dördüncü sınıf öğrencisi, henüz yedinci sınıf deneyimini yaşamadığı için bilmemektedir. Aynı varsayım, dokuzuncu sınıf deneyimini yaşamayan yedinci sınıf öğrencisi için de geçerlidir. Bu tür bir varsayım, matbaa-temelli bir kültürde ussal olabilir, çünkü günümüze kadar basılı sözcüğün iyice öğrenilmesi ve okur-yazar tutumu elde etmek yeterince güçtü. Yani her iki faktör de, çocuk ve yetişkin, hatta küçük çocuk ile ergen arasında bir engel olarak etkili biçimde işlemiştir.

Fakat TV ile birlikte bu enformasyon hiyerarşisinin temelleri çökmektedir. TV, Arnheim'in 1935'te anladığı fakat *Sesame Street'in* {Susam Sokağı) düşkünlerinin hala kavramadığı ilk olarak ve öncelikle bir görsel araçtır.

Dilin TV'de işitilmesine ve bazen de önem taşımasına rağmen izleyicinin bilincine egemen olan ve eleştirel anlamları taşıyan görüntü ya da resimdir. Basitçe söylemek gerekirse, “insanlar TV'yi izlerler”. TV'yi okumazlar. Ne de çoğunlukla dinlerler. Onu sadece izlerler. Bu, yetişkinler ve çocuklar için, entelektüeller ve emekçiler için, aptal ve akıllı insanlar için de geçerlidir. İzledikleri şey, saatte 1200 kadar, çok farklı, dinamik ve sürekli değişen imgelerdir. TV ile ilgili daha saf hilelerden ya da hayallerden biri, programların kavramsal düzeyinde büyük bir çeşitliliğin olabilmesidir. Gerçekten de bu tür bir çeşitlilik, TV, *Sunrise Semester* (Gündoğumu Dönemi) durumunda olduğu gibi –ki ekranda görünen tüm şey, “konuşan bir başkan”dır–konferans salonunu kopya etmek için kullanıldığı zaman olasıdır. “Sunrise Semester”in kavramsal düzeyi, büyük ölçüde değişebilir, çünkü onların doğru ya da yanlış, karmaşık ya da basit, zekice ya da aptalca olabildiği tümcelerin doğasındadır. Fakat TV, bu biçimde nadiren kullanılır, çünkü aynı nedenden dolayı bir 747 jeti New York’tan Navark’a mektup taşımak için kullanılmaz: 747 jet uçağı, bu göreve uymamaktadır. Özellikle TV, bir konferans salonu değildir. TV, bir imge görüntüsü, dilbilimsel değil resim yazısal araçtır. *The Ascent of Man and Cosmos* (İnsanın ve Evrenin Doğuşu) gibi entelektüel programlar bile –ki bunlar iyi TV programları olmayı çabalama derecelerine kadar– merkezi dikkat noktalarını sürekli değişen görsel imgelere yöneltmektedirler. (“Evren” programının çoğunlukla Cari Sağan kişiliği etrafında dönmesinin bir nedeni de budur.) Bir TV programındaki görüntünün ortalama uzunluğu, bir yerde üç ile dört saniye, ticari bir programda ise iki ile üç saniye arasındadır. Bu, TV izlemenin, ertelenmiş analitik kodlamayı değil anlık örüntüsel-anlamayı gerektirdiğini göstermektedir. TV, anlamayı değil algılamayı gerektirir.

TV, basılı sözcük mantığının çizgisel ve ardışık mantığına oldukça ilkel ama çok güçlü bir seçenek sunar ve okur-yazarlık eğitiminin katılıklarını konu dışı bırakmaya çalışır. Görüntülerin abecesi yoktur, imgelerin anlamını yorumlamayı öğrenirken gramer, heceleme, mantık ya da sözcük bilgisine gereksinme duymayız. McGuffey'e göre okuyucu analojisine, hazırlığa, önsel eğitime de gerek duymayız. TV izleme sadece becerileri gerektirmez, aynı zamanda becerileri de geliştirmez. **Damerall**’ın işaret ettiği gibi, “hiçbir çocuk ya da yetişkin, TV izlerken daha fazla TV karşısında kalarak daha iyi konuma gelmez. Gereken beceriler o kadar

basittir ki henüz yeteneksizliğinden dolayı TV izleyemeyen bir vaka duymadık.”[120] Sözlüksel ve sözdizimsel güçlüğüne göre büyük ölçüde değişen ve okuyucunun yeteneğine göre ayarlanabilen kitapların tersine TV imgesi, yaşa bakmaksızın herkesin izleyebileceği niteliktedir. **Daniel Anderson** ve diğerlerinin çalışmalarına göre çocuklar TV'yi en sevdikleri programların olduğu, reklam ve müzik şarkılarını söyleyebildikleri ve reklamı yapılan ürünleri istedikleri dönemde yani üç yaşında iken sistematik bir dikkatle izlemeye başlamaktadırlar.[121] Fakat programlar, reklamlar ve ürünler, sadece üç yaşındaki çocuklar için değildir. Simgesel biçimle ilgili olduğu sürece *Laverne and Shirley*'i, *Sesame Street* kadar kavrayabilmek kolaydır. Aynı kolaylık, McDonalds’ın reklamının bir Xerox reklamının kavraması için de geçerlidir. Gerçekte çocukların programları olarak TV'de niçin böyle şeylerin olmadığının nedeni budur. Her şey, herkes içindir.

Önemli olan nokta, TV'nin, enformasyonu farklılaşmamış bir biçimde sunmasıdır. Bu, TV'nin “çocuk” ve “yetişkin” kategorileri arasında ayrım yapma gereksinimi duymadığını ifade eder. Gerçekten de konuyu abarttığımdan kuşkulandığım durumda iki yaşından on bir yaşına kadar yaklaşık üç milyon çocuğun yılın her akşamı saat 11:00 ile 11:30 arasında; 2.1 milyon çocuğun 11:30 ve gece saatleri arasında; 1.1 milyon çocuğun öğleden önce 12:30 ile 1:00 arasında ve 750. 000 çocuğun öğleden önce 1:00 ile 1:30 arasında TV izlediğini söylemek gerekir.[122] Bu, iki nedenden dolayı geçekleşir: TV'nin simgesel biçimi bilişsel sırlar yüklemez ve de TV seti, bir dolabın içine saklanamaz ya da çocukların erişemeyeceği yüksek bir rafa kaldırılamaz: Simgesel biçiminden daha az önemli olmayan fiziksel biçimi, kendisinin kullanımına izin vermez.

Öyleyse TV'nin, çocukluk ile yetişkinlik arasında kesim çizgisini üç biçimde aşındırdığı sonucunu çıkarabiliriz: Birinci olarak, çünkü TV, biçimini anlamayı sağlayacak bir eğitim gerektirmez. İkinci olarak, çünkü TV, gerek zihinden gerekse de davranışlardan karmaşık istemlerde de bulunmaz. Üçüncü olarak, çünkü TV, izleyicisini ayrıma tabi tutmaz. Diğer elektrikli, basılı olmayan medya yardımıyla TV, 14. ve 15. yüzyıllarda var olan iletişim biçimlerini yeniden yaratmaktadır. Biyolojik olarak hepimiz, imgeleri görmek ve yorumlamak ve de bu imgelerin çoğunluğu ile ilgili çerçeveyi sağlamak için gerekli olan bu tür dili işitmek için hazırlanırız.

Oluşan yeni medya çevresi, herkese eş zamanlı olarak aynı enformasyonu iletir. Tanımladığım verili koşullar içinde elektrikli medya, herhangi bir sırrı kendine saklamayı ya da elinde tutmayı olası görmez. Elbette sırlar olmaksızın çocukluk gibi bu tür şeyler olmayabilir.

VI. Bölüm Tümel Yayma Aracı

Vidal Sassoon, bir süredir kendi başına TV gösterimleri yapan ünlü bir kuafördür. Yaptığı TV programları, üstü kapalı sözlerin, rejim bilgilerinin, ünlü kimselere aşırı sevgi gösterme ve popüler psikolojinin bir karışımından oluşur. Programının bir bölümünün sonuna geldiği zaman bir jenerik müziği çalmakta ve Sassoon'un şu tümceyi söyleyecek yeterli zamanı olmaktadır: “Ekran başından ayrılmayın. Olağanüstü yeni bir rejim programıyla tekrar karşınızda olacağız ve daha sonra ensest tabusuna hızlıca bir değineceğiz. “

Fhil Donahue'nun de haftada beş kez yayınlanan bir TV gösterisi vardır. Donahue, TV'de herhangi bir konunun ele alınabileceğine –gerçekte ele alınması gereken– açıkça inanan önemli ve sorumlu bir kişidir. Fakat buna inanmamış olsa bile o herhangi bir tarzda yine böyle yapacaktır: Programlarında, haftada beş, günde bir, ya da elli iki hafta gösterimden sonra geriye iğrençlik, seçicilik ya da eski moda mahcubiyet için çok az yer kalır. İzleyici, savunma bütçesini, enerji krizini, kadın hareketini ve sokaklarda işlenen suçları *şöyle bir* izledikten sonra hızlı ya da yavaş biçimde ama kaçınılmaz olarak enseste, grup halinde sekse, homoseksüelliğe, sadomazoşizme, ölümle sonuçlanan hastalıklara ve yetişkin yaşamının diğer gizlerine dönmelidir. Bir tür ruhsal striptiz ile bile karşılaşabiliriz: Örneğin Stanley Siegel Show'u, bir psikiyatrist ailesini, cinselliği ve istikrarsız kişisel kimlik duygusunu “analiz” ederken bir divana uzanmış durumdaki asabi bir ev sahibinin olduğu bir film karesini düzenli bir şekilde göstermiştir.

Bir an için TV'nin saçmalama kültürünü bir kenara bırakalım. (Örneğin, Sofokles, bir insanın “hızlı bir ensest çekimi yapmak” için gösterdiği çabaya ne anlam verirdi? Freud, bir vodvil davranışı ya da eylemi olarak kullanılan psikanaliz için ne derdi?) Belirtilmesi gereken öncelikli bir sorun var: TV, tüm kültürü mahremiyet dışına atmak için neden çabalıyor? Neden psikiyatristin kanepe konusu ve Günah Çıkartma Kutusu, kamuoyu önünde bu kadar arsız biçimde sergileniyor?

Sanırım yanıt, TV yöneticilerinin kötü niyetiyle ilgili olarak bize safça kuramlar dayatmak asıl konuyu gözden kaçıranların varlığına rağmen açıktır. TV'nin hemen hemen zaman olgusu etrafında işlediği, hem fiziksel hem de simgesel biçiminin izleyicisini ayrımlaştırmayı gereksiz –gerçekte olanaksız– kıldığı ve izleyiciyi elinden kaçırmamak için sürekli bir yeni ve ilginç enformasyon sağlanmasını gerektirdiği, açık gerçeklerdir. Nitekim TV, mevcut kültür içinde var olan her tabudan yararlanır. Tabu'nun bir "talk show"da açığa vurulup vurulmaması, bir sabun köpüğü dizisinde (soap opera) ya da "situation comedy"ye bir konu olarak sunulup sunulmaması ya da ticari bir tarzda gösterilip gösterilmemesi o kadar da önemli değildir. TV, işlenecek konuya ya da materyale ihtiyaç duyar. Bu materyale diğer iletişim araçlarından oldukça farklı bir tarzda gereksinir. TV, sadece resimsel bir araç değil, şimdi-merkezli ve ışık-hızlı bir araçtır. Önyargı ve dolayısıyla TV'nin işi enformasyonu toplamak değil, nakletmektir. TV, bir konu üzerinde uzun uzun duramaz ya da konuyu derinlemesine araştıramaz. Durağan, düz tipografi biçiminin düzgün olarak yerleştirildiği bir etkinliğe yönelir. Örneğin Arjantin tarihi üzerine elli, çocukluk üzerine beş yüz ve Amerikan İç Savaşı üzerine beş bin kitap olabilir. Eğer TV'nin bu konuda yapacağı herhangi bir şey varsa bunu hemen yapacak ve ondan sonra enformasyonu iletecektir. TV'nin, **Daniel Boorstin**'in "sahte olay" (kamu tüketimine sunulan olaylar) adını verdiği şeyin temel üreticisi olmasının nedeni budur.[{123}] Akademi Ödülleri, Amerika Güzellik Yarışması, ünlü kişilerin "maskaralıkları", Yıllık Country Müzik Demeği Ödülleri, medya yıldızlarının mücadeleleri, basın konferansları vb. gerçeklikten dolayı değil, TV'nin konu gereksinimden dolayı var olurlar. TV bu olayları kaydetmez, ama yaratır ya da oluşturur. Böyle yapar, çünkü yöneticileri imgelemden yoksundurlar, fakat/çünkü işlenecek materyal bolluğuna sahiptirler. Bu yöneticiler, TV izleyicisinde yenilik ve kamusal açıklama (teşhir) ile ilgili olarak doyumsuz bir İhtiyaç yarattığını ve dinamik görsellik benzetiminin uzman, araştırmacı ya da gerçekte analitik etkinliği uygulamayı arzulayan herhangi bir kimse için olmadığını bilmektedirler. **Dorothy Singer, Jerome Singer** ve **Diana Zuckerman**'ın gözde metaforunu kullanırsak, TV izlemenin, tanımadığımız insanların olduğu bir partiye gitmeye benzediğini söyleyebiliriz.[{124}] Parti holünde bir yerden diğer yere hareket ederken her birkaç saniyede yeni bir kişiyle tanıştırılırsınız. Partiden elde edilen genel etki, geçici bir heyecandır, fakat parti sona erdiğinde, misafirlerin adlarını,

söyledikleri şeyleri, hatta neden partide olduklarını anımsamak güçtür. Hangi durumda olursa olsun yaptığınız şeyin önemi yoktur. Yarın başka bir parti düzenlenecektir. Bu imgeye şu olgu da eklenmelidir: Siz, sadece karşılanacak yeni misafirlerin değil, fakat her birinin birkaç önemli sırrını açıklayacağı olasılığının söz verimi ile geri dönmeye ikna edileceksiniz. Diğer bir deyişle: Ekran başından ayrılmayın, yarın ensest olayına hızlı bir bakışla değineceğiz.

Mevcut yarışmacı, ticari yayın sistemi var olduğu sürece, bu durum devam edecektir. Eğer her TV yöneticisi ve program müdürü, yarın diyelim Harvard ilahiyat okulunun zihinsel güçleri ile yer değiştirirse, TV programlamanın uzun dönemde olan şeye oldukça yakın kalacağından kuşkulanabilir.[125]

Alfabetik yazı ve basılı kitap gibi TV, sırları açığa döker, önceden özel ya da mahrem olanı kamu önüne sürer.[126] Ama yazılama ve basımın tersine TV'nin şeylerin etkinliğine son verme tarzı ya da yolu yoktur. O- kur-yazarlığın büyük çelişkisi, sırları ulaşılabilir kılarken bunların varlığına ilişkin bir engel yaratmasıdır. Kişi, skolastik ya da dinsel eğitim güçlerine boyun eğerek basılı dönemin daha derin gizlerine yeterlik kazandırmalıdır. Kişi, benliği-kısıtlama ve kavramsal düşünme kapasitesi, hem zenginleşir hem de genişlerken yavaş, ardışık ve hatta sancılı biçimde ilerlemelidir. On üç yaşındayken bana, **Henry Miller**'in *Tropic of Cancer* (Yengeç Dönencesi) adlı kitabının, cinsel sırları bilmek isteyen herkes tarafından okunması gerektiğinin söylendiğini anımsıyorum. Ama buna ulaşma olanağını çözümlemeyi gerektiren sorunların başarılması zordur. Birinci nedeni, bunu bulmak güçtü. İkincisi, para sorunuydu. Bir diğer hâlâ var olan nedeni ise, *okunması* gerekliliğiydi. Bu nedenle bunun çoğunluğu, benim için anlaşılır şey değildi ve dikkatimin düşünceli bir okuyucu tarafından çekilen özel pasajlar bile, yaşantımın sürekli üretilemeyeceği imgelem eylemlerini bile gerektirdi.

Aksine TV, fiziksel, ekonomik, bilişsel ya da imgelemsel sınırların olmadığı bir serbest-giriş teknolojisidir. Altı ve altmış yaşındaki insanlar, TV'nin sunduğu şeyleri almada eşit oranda yeterliliğe sahiptirler. Bu anlamda TV, sözel dilin kendisini aşan tüketimde eşitlikçi bir iletişim aracıdır. Konuşurken çocuklar duymasın diye sürekli fısıltı halinde konuşabiliriz. Ya

da anlamayacakları sözcükler kullanabiliriz. Ama TV, fısıldayamaz ve görüntüleri hem somut hem de tüm bilgileri kendinden açıklayıcı (self-explanation)dır. Çocuklar, TV'nin gösterdiği her şeyi görürler.

Bu durumun en açık ve genel etkisi, dünyevi bilgiyi dışlaması ve dolayısıyla çocukluk ile yetişkinlik arasındaki asıl farklılıkların birini bertaraf etmesidir. Bu etki, toplumsal yapının temel bir ilkesinden kaynaklanır: Grup, büyük ölçüde üyelerinin paylaştığı enformasyonun dışlayıcılığı ile tanımlanır. Eğer herkes, avukatların bildikleri şeyi bilseydi, avukatlara gerek olmazdı. Eğer öğrenciler öğretmenlerinin bildiklerini bilselerdi aralarında ayrım yapma gereği olmazdı. Aslında, eğer beşinci sınıflar, sekizinci sınıfların bildiklerini bilselerdi, okullarda öğrencileri sınıflama gereği duyulmazdı. **G. B. Shaw,** bir keresinde tüm meslekten olmayanlara karşı komplolar olduğunu söylemişti. Herhangi bir grubun olaydan dolayı, olayın içinde olmayanlara karşı bir “suikast” düzenledikleri fikrini genişletebiliriz, çünkü bir ya da diğer nedenlerden dolayı ’dıştakiler”, “içtekiler”in sahip olduğu enformasyona ulaşamazlar.

Doğaldır ki, her rol farklılaşması durumu ya da grup aidiyeti (kimliği), enformasyona ulaşmaya dayanmaz. Örneğin biyoloji, kimin erkek kimin kadın olacağını belirleyecektir.[{127}] Ama çoğu durumlarda toplumsal rol, belirli bir enformasyon çevresinin koşulları tarafından belirlenir ve bu çoğu zaman çocukluk toplumsal kategorisinin başına gelen şeydir. Çocuklar, yetişkinlerin bildikleri şeyleri bilmeyen bir insan kategorisidir. Ortaçağda çocuk kategorisi yoktu, çünkü yetişkinlerin özel (exclusive) enformasyonu bildirebilecekleri araçlar oluşmamıştı. Gutenberg çağında ise bu türden araçlar geliştirildi. TV çağında ise çözüldü.

Bu olgu, çocukluk “masumiyet”inin kaybolduğundan (sadece çocukluk cazibesinin azalışını ifade etme eğilimli bir deyim) daha fazlasını ifade eder. Elektrikli medyanın hızıyla ve yetişkin dünyasının tümsel içeriğinin eşitlikçi açıklamasıyla birlikte birkaç kapsamlı sonuç ortaya çıkmaktadır, ilk olarak, ayıp düşüncesi, sulandırılmakta ve sırlarından çekip alınmaktadır. Ayıba verdiğimiz anlam, daha açık olabilsin diye özellikle **G. K. Cherston** tarafından ifade edilen noktayı sunmak gereklidir. Cherston’a göre “antik ve çağdaş, Doğulu ve Batılı tüm sağlıklı insanlar, tahrik edilmeye dayanamayacağımız cinsellikte belirli bir taşkınlığın ve eğer aklı başında

kalacaksak belirli bir gizemin ve korkunun cinselliği kuşatması gerektiğini bilirler.”

Cherston burada cinsel güdülerden ya da uyarıcılardan bahsetmesine rağmen değindiği nokta daha geniş bir anlamı içermektedir ve sanırım Freud ve Elias’ın uygarlaşma süreciyle ilgili düşüncelerinin doğru bir özetidir. Uygarlık, dürtülerin denetimi ve özellikle saldırı ve mevcut zevke yönelik dürtü olmaksızın var olamaz. Sürekli olarak barbarlıkla hükmedilme, şiddet, karmakarışıklık (rastgele cinsel ilişki), içgüdü ve bencillikle istila edilme tehlikesi içindeyiz. Cherston’ın belirttiği gibi ayıp, barbarlığın küçük bir koyda tutulması mekanizmasıdır ve barbarlığın çoğu, muhtelif olayları kuşatan gizem ve korkudan kaynaklanır. Bu olgular arasında, düşünce ve sözcükler de vardır. Düşünce ve sözcüklerin tümü, sürekli biçimde halkın gözünden saklanarak gizemlileştirilir ve korku veren bir şey haline getirilir. Biz de onları saklayarak gizemleştiriyoruz. Gizemleştirerek de düzenliyoruz. Bazı durumlarda yetişkinler, bu sırlarla ilgili bilgilerini birbirlerine bile açıklamazlar ve psikiyatristin bürosunda ya da Günah Çıkarma Odası'nda rahatlama gereği duyarlar. Fakat tüm durumlarda, çocukların bu tür konuların farkında oldukları derecesine kadar denetlemek gerekir. Özellikle Ortaçağ'dan beri şiddetin, cinsellik ve bencilliğe yönelik dürtünün henüz benlik-kısıtlamasını gerçekleştirmediği farz edilen çocuklar için özel bir tehlike oluşturduğuna genellikle inanılmıştır. Bu yüzden ayıp duygusunun aşılanması, çocuğun formel ve enformel eğitimlerinin zengin ve hassas bir parçasını oluşturmuştur. Diğer bir deyişle çocuklar, giz ve korkularla kuşatılmış, bir sırlar dünyasına daldırılmışlardır. Bu dünya, ayıp duygusunun bir ahlaki direktifler içinde nasıl iletileceğini onlara devreler içinde öğretecek olan yetişkinler tarafından çocuklara anlatılan bir dünyadır. Çocuğun görüşüne göre ayıp, yetişkinlere güç ve otorite vermektedir. Çünkü, hangi sözcüklerin kullanımının ve hangi konuların tartışılmasının ayıp olduğunu ve hangi davranışların özelleştirilmesinin gerekli sayıldığını, çocuklar değil yetişkinler bilmektedir.

Bu noktada özellikle açık olmak istiyorum. Ayıbın içeriğinin toplumun enformasyon yapısı tarafından oluşturulduğunu ileri sürmüyorum. Ayıbın kökenleri başka bir yerde yatmakta, insan tarihinin ve korkularının tarihinin oldukça derinlerine gitmektedir. Bu yüzden bu konu, kitabın kapsamını

aşmaktadır. Ancak ayıbın, sırların saklanamadığı bir toplumda bir toplumsal denetim ve rol ayrımlaştırmasının aracı olarak herhangi bir etki uygulamadığını iddia etmiyorum. Eğer kişi, yasaların insanlardan kamuya açık kumsallarda çıplak olmalarını gerektiren bir toplumda yaşasaydı, bedenin belirli bölümlerini açığa vurmada ayıp hızlıca ortadan kaybolacaktı. Eğer bir sırrı saklama araçlarından yoksunsak, sırdan yoksunuz demektir, çünkü giyim eşyaları, bir sırrı saklama aracıdır. Benzer biçimde ensestteki, şiddetteki, homoseksüellikteki ve zihinsel hastalıktaki utandırıcı durum, onları gizlemenin araçları ortadan kalktığı zaman, ayrıntıları kamusal söylemin içeriği olur ve kamu önünde herkesin incelemesine sunulduğunda yok olur. Bir kez ayıp ya da utanç verici olan “toplumsal sorun”, “politik konu” ya da “psikolojik fenomen” olunca, süreç içinde ahlaksal gücünün bazı yönleri kadar karanlık ve alıkonulmaz karakterini kaybetmesi gerekir.

Ahlaki Çoğunluk (Moral Majority)’un temsilcilerinin yaptığı gibi, bu tür durumun ister istemez ve kategorik olarak kültürel yozlaşmayı belirttiğini öne sürmek aşırı bir basitleştirmedir. Farklı kültürlerin farklı tabuları biçimlendirdiğini ve birinde ayıp olanın, sıklıkla diğerine keyfî olarak göründüğünü hatırlamak gerekir. Utanç verici davranışın kamusal ifşaat ve sonuçsal ussallaştırma aracılığıyla “toplumsal sorunlara” ya da “almaşık yaşam tarzları”na dönüşümünün, bazı dikkate değer örnekler içinde daha bir insani duyarlılığa yönelik bir adımı temsil ettiğini ümit etmemiz için de nedenlerimiz vardır. Özellikle sağlıklı bir toplumun ölüm, zihinsel hastalık ve homoseksüelliğin, sırları karanlık ve gizemli bıraktığı biçimindeki önermeyi savunmak güç olacaktır. Hatta yetişkinlerin en fazla sınırlandırılmış durumlarda bile bu konulara yaklaşmaması gerektiğini ileri sürmek daha az savunulur olacaktır. Ama bu konuların sınırlandırılmayan durumlarda herkese açılması, tehlikeli hal alması ve özellikle çocukluğun geleceğini sorunsallaştırması karşısında cesaretle durulmalıdır. Eğer yetişkinlerin çocuklardan saklayacak karanlık ve alıkonulmaz sırları yoksa o halde gerekli, güvenli ve uygun olarak düşünürken onlara bunları açıklasınlar. Böylece büyük olasılıkla yetişkinler ile çocuklar arasındaki ayrım çizgisi, tehlikeli biçimde incelir. Diğer bir deyişle burada bir Faustian pazarlığıyla karşı karşıyayız. Şu ana kadar asıl noktayı kavrayan insan politikası içindeki tek büyük grubun, Ahlaki Çoğunluk olarak tanınan akım

olmasını bilmek çok üzücüdür. Onlardan kaynaklanan soru şudur: Açıklığın ve doğruluğun karşılığı nedir?

Bu soruya, çoğunu bilmediğimiz birçok yanıt verilmiştir. Eğer güçlü yetişkin malzemesinin engin deposunu çocuklara devredersek, çocukluğun yaşayamayacağı açıktır. Tanımsal olarak yetişkinlik, çözülen gizemleri ve açığa çıkarılan sırları ifade eder. Eğer çocukların bildiği giz ve sırlardan başlarsak, onlara bunları herhangi bir başka kimseden farklı olarak nasıl anlatacağız?

Elbette, ayıbın adım adım ortadan kalkışıyla birlikte görgü kurallarının önemine de paralel bir azalış olmuştur. Ayıp, dürtüyü yenen psikolojik mekanizma olurken görgü kuralları aynı zaferin dışsal sosyal ifadesi olmuştur. Yemek masası ile ilgili görgü kurallarından konuşma ve giyimle ilgili görgü kurallarına kadar her şeyden, kişinin benlik sınırlamasını öğrenmesi, genişliğine açıklamasının yapılması niyet edilir ve aynı zamanda bu benlik sınırlaması, öğretmenin bir aracı olur. Daha önceden belirtildiği gibi, nezaket ve terbiyeye ilişkin görgü kuralları, matbaa sonrasına kadar insanlar arasında ayrıntılı biçimlerde ortaya çıkmaya başlamadı, çünkü geniş ölçüde okur-yazarlık, üst düzeyde bir benlik denetimi ve zevklerin bastırılmasını hem talep etti hem de ilerlemesini sağladı. Görgü kurallarının, okur-yazarlığın sosyal bir benzeri olduğu söylenebilir. Her ikisi de bedenin akla boyun eğmesini gerektirir. Yine her ikisi de oldukça uzun bir gelişimsel öğrenme sürecini ve yoğun bir yetişkin öğretimini gerektirir. Okur-yazarlık, hiyerarşik bir entelektüel düzen yaratırken, görgü kuralları ise hiyerarşik bir toplumsal düzen yaratır. Çocuklar, yetişkinliği hem okuryazar hem de terbiyeli olarak kazanmalıdır. Ama okuryazarlığın insani gelişim yapısının bir metaforu olarak güç kaybettiği enformasyon çevresinde görgü kurallarının öneminin azalması gerekir. Yeni medya, yaş grupları arasında haksız (hiddet uyandıran, tiksindirici) ayrımların ortaya çıkmasına neden olur ve böylece bir hiyerarşik toplumsal düzen düşüncesine düşman olur.

Örneğin dille ilgili görgü kuralları olgusunu dikkate alın. Yakın zamana kadar yetişkinler, çocuklarının önünde kendilerinin önünde kullanmalarını istemedikleri ya da beklemedikleri belirli sözcükleri kullanmadılar. Sorun, çocukların diğer ortamlarda konu dışı olan bu tür sözcükleri bilip

bilmeyeceğiydi. Toplumsal görgü, yetişkinin simgesel dünyasıyla çocuğunki arasında toplumsal bir ayrımın sürdürülmesini gerektirmiştir. Ortaçağ'da bilinmeyen bu adet, hoş bir toplumsal kurgudan daha fazla bir şeyi temsil etmiştir. Yetişkin dünyası üzerindeki dilsel sınırlama, toplumsal bir ideali, yani çocukları müstehcen dilde var olan kaba ya da sert, sefil ya da ahlaksız tutumlardan koruma eğilimini yansıtmıştır. Çocukların dünyasında yapılan kısıtlama, toplumsal hiyerarşideki yerlerinin ve onlara özellikle bu tür tutumların kamusal ifadesi için yetki verilmemesi anlayışım yansıtmıştır. Fakat elbette rol ayrımlarının bulanıklaşmasıyla birlikte bu tür dilsel riayet özel konumunu kaybeder. Bugün bu âdet o kadar hızlı biçimde aşınmıştır ki bunu uygulayanlar, "garip" karşılanmaktadırlar. Sözcüklerin, gençliğin kulağına uygun düşmediği biçiminde dikkate alınan 14. yüzyıla doğru geri gidiyoruz gibi görünmektedir.

Tüm bunlara rağmen gerek yetişkinlik otoritesi gerekse de çocukluğun merakı, zeminini kaybetmektedir. Ayıp ve görgü kuralları gibi bunlar da sırlar düşüncesinde kökleştirilmektedir. Çocuklar, meraklıdır, çünkü bilinecek olandan kuşkulandıkları şeyi henüz bilmezler. Yetişkinler otoriteye büyük ölçüde sahiptirler, çünkü bilginin ana kaynağıdırlar. Otoriteyle merak arasındaki hassas denge, **Margaret Mead**'in önemli kitabı olan *Cultııre and Commitment: A Study of the Generation Gap* (Kültür ve Bağlılık: Kültür Boşluğu Üzerine Bir Çalışma)ın konusudur. Kitabında Mead, inanç krizi dediği şeye yol açan, artık yetişkinlerin gençlere danışman ve akıl veren kişi olarak hizmet edemediği yeni ve hızlı biçimde değişen ve enformasyona serbestçe sahip olunan bir dünyaya girdiğimizi ileri sürmektedir. Mead şöyle yazar: "Bu inanç krizinin, günümüzde gençliğin yaşadıkları ile ilgili olarak gençliğin kendisinden daha fazla şey bilen yetişkinlerin olmadığı durumuna yüklenebileceğine inanıyorum."[{128}]

Eğer Dr. Mead haklıysa, yani artık gençlik yetişkinlere bir bilgi kaymağı olarak güven duymuyorsa o zaman Mead, kitabına yanlış bir isim vermiş ve gerçekte asıl noktayı gözden kaçırmış olur. Mead, bir kuşak boşluğu çalışması değil kuşak boşluğunun ortadan kalkmasına ilişkin bir çalışma yapmıştır. Çünkü yetişkinlerin gençlerden daha fazla otoriteye sahip olmadıkları bir dünya yoktur. Boşluk dolmuştur ve herkes aynı kuşaktandır. Dr. Mead ile aynı düşüncede olmamama rağmen –ki gençlerin yaşadığı şeyler hakkında kendilerinden daha fazla şey bilen yaşlıların olmadığı

noktasına ulaştık– tüm kültürel sırların amansız açıklamalarından dolayı, elektrikli medyanın hem yetişkinliğin otoritesine hem de çocukların merakına ciddi bir darbe indirdiğinin yeterince açık olduğuna inanıyorum. Mead, gençlik merakının yetişkin otoritesinin azalışıyla zayıflamayacağını farz etmiştir, çünkü belki de kitabını kısa-yaşamlı fakat oldukça yaygınlaşan karşı-kültür akımının doğuşu esnasında yazmıştır. Belli bir dereceye kadar merak, gençliğe doğal gelir, fakat gelişimin sırlarını açmak için iyi düzenlenmiş soruların gücünün yükselen bilincine bağlıdır. Bilinenin ve henüz bilinmeyenin dünyasının köprüsü şaşkınlıkla kurulur. Fakat şaşkınlık büyük ölçüde çocuğun dünyasının yetişkininkinden ayrı olduğu, çocukların sorularıyla yetişkin dünyasına girmeye çalıştığı bir durumda gerçekleşir. Medya, iki dünyayı birleştirirken ve çözülmeyen sırların yarattığı gerilimi azaltırken şaşkınlığın (wonderment) hesabı değişir. Merakın yerini siniklik ve hatta daha kötüsü kibir alır. Otoriter yetişkinlere değil, herhangi bir kaynaktan gelen haberlere güvenen çocuklarla baş başa kalırız. Hiç sormadıkları sorulara yanıtlar verilen çocuklarla ya da kısaca belirtirsek, çocuksuz bir dünyayla baş başa kalırız.

Burada, sadece TV’nin yetişkin sırlarının açılmasına katkıda bulunurken yalnız olmadığını aklımızda tutmalıyız. Daha önceden belirttiğim gibi, enformasyonun denetlenememesi ve ev ile okulun çocuğun gelişiminin düzenleyicileri olarak merkezi yerini kaybetmesiyle oluşan süreç, telgrafla başladı ve bu yeni bir sorun değildir. Bir duvar prizine takılan her iletişim aracı, kendi payına çocukların yetişkinliğin sınırlı duyarlılık bölgesinden özgürleşmesine katkıda bulunmuştur. Örneğin sinemalar, çocuklara dil ve aşk macerası stratejilerini açıklamada ya da göstermede ayırt edici bir rol oynamışlardır. Kırk yaşın üstünde olan okuyucular, öpüşmeyle ilgili sırları filmlerden öğrendikleri gerçeğini kanıtlayabilirler. Günümüz dünyasında kişi, bir sinemanın vereceğinden daha fazlasını öğrenebilir. Fakat sinemalar özgür değildir ve çocukları oldukça yoğun bilgi, şiddet ya da yetişkin deliliği gösterilerinden uzakta tutabilmek hala olasıdır. Elbette bunların TV'de gösterilmeleri hariç. Çünkü TV'de ekonomik ya da başka nitelikli kısıtlamalar yoktur. “Gelecek program yetişkin konulan içermektedir... vesaire.” gibi ailelere (ebeveynlere) yönelik yapılan uyarılar, sadece çocukların daha fazla izlemesine yaramaktadır. O halde çocuklar neyi izleyecekler? Onlara açıklanacak olan sırlar, tam olarak hangileridir?

Önceden belirtildiği gibi, tüm bu konular cinsellik alanı içine girmektedir. Gerçekten de cinsiyet sırlarını açıklayan TV, cinsel sapıklık kavramını tümüyle bertaraf etme noktasına yaklaştı. Örneğin, on iki ve on üç yaşlarındaki kız çocukların TV'deki reklamlarda erotik nesneler olarak teşhir edilmesini görmek, günümüzde oldukça yaygındır. Bazı yetişkinler, bu tür bir davranışın psikopatik olarak göz önüne alınmasını unutmuş olabilirler ve bu konu ile ilgili olarak benim sözcüklerimi dikkate almak zorunda kalacaklardır. Bu, yetişkin erkeklerin yakın dönemlere kadar ergin kızlara göz dikmediklerini söylemek anlamına gelmiyor. Göz diktiler, fakat asıl önemli olanı, onların arzularını özellikle gençlerden bir sır gibi dikkatlice saklamalarıdır. TV, sırrı sadece teşhir etmekle kalmaz, fakat kıskandırıcı bir yasak ve özel sonucu olmayan bir konu olarak gösterir. Ortaçağda olduğu gibi, çocukların özel organlarıyla oynama, sadece küfürbaz bir eğlence olabilirdi. Ya da eğer yetişkin davranışı sınırı aşarsa, belki de çocukların yetişkinlerin cinsel fantezilerini doyurmanın aracı olarak –ne kadar simgesel olsa da– açık kullanımının tümüyle zaten kabul edilebilir hale geldiğini söyleyebiliriz. Gerçekten de TV'de çocukların bu türden kullanımıyla koşullanan New York Eyalet Başvuru Mahkemesi, 1981'de pornografik film konusunu belirlemede çocuklar ile yetişkinler arasında ayrım yapılamayacağını yasaya bağladı. Eğer bir film müstehcen olarak değerlendirilir ve mahkeme yasayı uygularsa, mahkûmiyet istenebilirdi. Fakat eğer müstehcen olarak değerlendirilmez ise, çocukların statüsüyle yetişkinler arasında ayrım yapan herhangi bir yasanın haksız olduğu söylenebilir.[129] Bu tür bir yöntemin, sürekli biçimde çocukların sömürüsüne yol açtığı söylenebilir. Ya da bir diğer görüş açısına göre, bu tür bir yöntem, sadece yeni elektrikli çevremizin gerçeklerini yansıtmaktadır. Aslında, çünkü TV'nin günümüzde mahremiyeti korumak için yeterince önemli olarak göz önüne aldığı yani bir program konusu olarak ya da ticaretin odak noktası olarak kullanım için uygun görmediği insani cinselliğe ilişkin çok az değinmede bulunduğu söylenebilir. Vajinal sprey ürünlerinden erkeklerin striptiz yapmasıyla ilgili tartışmalara, popo ve göğüsleri teşhir eden programlardan eşleri pazarlıkla değiştirmeyle ilgili filmlere kadar olan sırlar, bir ya da bir başka biçimde ifşa edilmektedir. Bazı durumlarda ensest, lezbiyenlik ya da sadakatsizlik gibi konulara ciddiyetle el atılmakta, fakat bu, asıl konunun oldukça dışında kalmaktadır.

O halde okuyucular, bu gözlemlerin sadece uyarıcı bir duyarlılığın ürünleri olduğunu düşünmeyeceklerdir. Asıl noktayı olabildiğince açık biçimde ifade etmek istiyorum: Burada tartışılan sorun, kamusal bilgi ile özel ya da mahrem bilgi arasındaki bilgiyi elimine etmenin ne tür etkilere yol açtığıdır. Tehlikeli bir düşünce olduğuna inandığım homoseksüelliğin Tanrı'nın gözünde bir günah olduğunu söylemek bir şeydir, fakat bir şeyin çocukların gözlerinin önüne çıkarıldığı zaman kaybolduğunu söylemek tümüyle farklı bir şeydir. Oysa insan cinselliğinin kamusal teşhirinin, gizemliliğinden ve saygınlığından yoksun kaldığını ve hem cinselliğin karakter ve anlamını hem de çocuk gelişimini değiştirdiğini söylemek oldukça farklı bir şeydir.

"Hypocrisy" (yanıltma) sözcüğünün bazen kamusal bilgi ile özel bilginin birbirinden katı biçimde ayrı tutulduğu yerlerdeki bir durumu tarif etmek için kullanıldığının farkındayım. Fakat tüm bunlardan sonra hypocrisy'nin daha iyi yüzü, belirli bir toplumsal idealizmdir. Örneğin çocukluk açısından sır tutma, sağlıklı ve düzenli yetişmenin koşullarını sürdürebilmek için gerçekleştirilir. İdeal biçimiyle düşündüğümüz çocukluk, belirli bir hypocrisy önlemi olmaksızın var olamaz. Örneğin şiddeti ele alalım, insanların zaman ve enerjilerinin önemli bir bölümünü birbirlerini yaralamak ve öldürmekle harcadıklarını kimse yadsıyamaz. Öldürme, insanların en ayırt edici nitelikleri arasında yer almaktadır. Yaşamım süresince yaklaşık yetmiş beş milyon insanın diğer insanlar tarafından öldürüldüğünü tahmin ettim. **Russel Baker**'ın da değindiği gibi bu rakam, örneğin sokak, aile ve hırsızlık, vb. bireysel girişim adına yapılan cinayetleri içermemektedir. Bu bilgileri çocuklardan gizlemek, hypocrisy midir? Hypocrisy, sağlam bir özden oluşmalı. Bu bilgiyi çocuklardan uzak tutmak istiyoruz. Gerçeklik dikkate alındığında biçimlenmemiş zihin için bu tür bilgiler oldukça tehlikelidir. Çocuk gelişimiyle ilgili aydın(lanmış) düşünce, yetişkinlerin şiddet ile ilgili uyarıcılar üzerinde denetim sahibi olduklarını ve net bir doğru (haklı) ve yanlış (haksız) anlayışına sahip olduklarına, çocukların inanmalarının gerekli olduğunu iddia etmektedir. **Bruno Bettelheim**'ın söylemiş olduğu gibi bu inançlar ile çocuklar, kendilerine ussallık kazandıracak olan gücü sağlayacak olumlu duygular geliştirebilirler.[130] **C.H. Waddington'a** göre, "insan evriminin bir bileşeni ve seçme kapasitesi, otoriteyi yetişkinlerin doğru ve yanlış ölçütünden alıp kabul edecek olan çocuğun yeteneğidir."[131] Bu tür güven duygulan

olmaksızın çocuklar, umutlu ya da disiplinli olmayı güç bulurlar. Eğer hypocrisy'i çocuklardan gizlemek, yetişkin şiddetinin ve ahlaki yetersizliğinin "gerçekleri" ise, böyle yapmak saçmalık değildir. Çocuk gelişimini güçlendirme nedeni içindeki hypocrisy, kesinlikle yanlış değildir.

Bu, çocukların şiddet içeren tüm bilgilerden ya da ahlaki yozlaşmalardan korunması gerektiğini söylemek değildir. Bettelheim'in *The Uses of Enchantment* adlı yapıtında gösterdiği gibi gerçek olmadan masalların önemi, çocukların duygusal şok geçirmeksizin bu masalları şeytanla bütünleştirmelerini sağlayan bir biçimde, şeytanın varlığını açıklama kapasitelerinde yatmaktadır. Bu, sadece doğru hikâyelerin içeriğinin yüzyıllar boyu gelişmiş ve yetişkinlerin denetimi altında olmuş olmasından değil (örneğin şiddeti ya da belirli bir çocuğun gereksinimlerini doyurmaya son vermeyi kim değiştirebilir?) fakat aynı zamanda hikâyelerin anlatıldığı psikolojik çerçevenin genellikle arındırıcı ve bu nedenle terapatik olmasından dolayı olanaklıdır. Fakat günümüzde, TV'de gösterilen şiddet, bir annenin sesiyle verilmemekte, çocuğu memnun etmek için yeterince değiştirilmemekte, herhangi bir çocuk gelişimi kuramıyla yönlendirilmemektedir. Bunun böyle olması doğaldır, çünkü TV için sonsuz çeşitlilikte kullanılan materyaller ya da konular gerekir. Bu böyledir, çünkü TV, her şeyi herkese aynı zamanda iletir, yani TV herhangi bir türdeki sırrı muhafaza etmez. Bu, çocukları sürekli şiddetin en dolu ve şiddetli ifşasından kurtarmanın olanaksızlığına yol açmaktadır.

Burada, haftalık kurgusal programlarda gösterilen yapay katillerin, tecavüzcülerin ve hırsızların, sorunun yarısından çok daha küçük olduğunu aklımızda tutmalıyız. Tüm bunlardan sonra, açıkça kurgu ya da sahte-dürüst hikâyeler olarak gösterilmektedir ve emin olunmasa da bazı çocukların bu kesim insanları yetişkin yaşamının gerçek temsilcileri olarak aldıklarını kabul edebiliriz. Daha etkileyici olanları, TV haber gösterimlerinin esasları olan şiddet ve ahlaki yozlaşmanın günlük örnekleridir. Bunlar, ünlü ve çekici aktörler ile aktrislerin varlığıyla düşünülmektedir. Onlar, günlük yaşamın özü olarak öne sürülmektedir. Bunlar, gerçek katiller, gerçek tecavüzcüler, gerçek hırsızlardır. Ve bunların gerçek yaşamın özü olması gerçeği, onların tümünü daha da güçlendirmektedir.

Araştırmacılar yıllardan beri çocuklar üzerindeki bu tür bilgilerin ve onların

temel sorunlarının etkilerini belirlemeye çalışmaktadırlar. Araştırılan bir diğer konu ise, şiddetin çocuklardaki şiddete ne ölçüde neden olduğudur? Bu sorun sıradan bir sorun olmasına rağmen, dikkatimizi bu tür önemli sorunlardan çekip almaktadır. Dünyanın olduğu gibi betimlenmesi, bir çocuğun yetişkin ussallığına, düzenli bir dünyanın olanaklılığına, umutlu bir geleceğe olan inancını ne dereceye kadar zayıflatmaktadır? Şiddet, çocuğun şiddet ile ilgili uyarıcıları denetlemek için geleceğine olan inancını ne ölçüde aşındırmaktadır?

Gerçekte yetişkin şiddeti sırrı, TV tarafından açıklanan daha büyük bir sırrın küçük bir parçasıdır. Çocuğun görüş açısına göre TV'de en çok gösterilen şey, yetişkin dünyasının yetersizlik, sorun ve üzüntü ile dolu olan acılı gerçekleridir. **Josh Meyrowitz**'in gösterdiği gibi TV, yetişkin yaşamının perde arkasını görüntüye getirmektedir. Araştırmacılar, çocuklara evlilik çatışmasının nedenlerini, yaşam sigortası gereksinimini, yanlış anlamanın sonsuz olanaklarını, politik liderlerin sürekli yetersizliğini, insan bedeninin çok sayıdaki etkilerini göstermemizin içermelerine çok az dikkat sarf ettiler. Bir sayfa boyunca uzatılabilecek olan bu liste, TV’nin yetişkin yaşamının sırlarını göstermede nasıl da başarılı olduğunun örnekleri olarak özel ilginin iki maddesini sağlar. Meyrowitz’in büyük bir öngörü ile yazdığı ilki, politik liderlerin yetersizliği ya da en azından zayıflığıyla ilgilidir. Özellikle “insani ilgi” türünden materyal araştırmasında TV, politikacıların özel yaşamlarında hemen hemen sınırsız materyaller buldular. Daha önceleri bu kadar çok insan, kadın eşler, çocuklar, metresler, alkol alışkanlıkları, cinsel tercihler, dilin gizleri, hatta ulusal liderlerinin akılsızlığı ile ilgili bu kadar çok şeyle tanışmamışlardı. En azından bunların birazını bilmeyenler, gazeteler tarafından bilgilendirilmişlerdi, yani TV'nin icadına kadar politik yaşamın karanlık ya da özel yanı, çoğunlukla yetişkinlerin işiydi. Çocuklar gazete okuyucusu değildiler ve asla da öyle olmamışlardı. Fakat çocuklar, TV izleyicisidirler ve bu yüzden sürekli olarak farklı bir yaş ya da çağdaki insanların zayıflıklarına maruz kalmaktadırlar. Bunun sonucunda ise, çocukların politik liderlere ve politik sürecin kendisine yönelik kuşkuculuktan ilgisizliğe kadar yetişkinlerin adlandırdığı tutumları geliştirmeleri olanak dahiline girmektedir.

Benzer biçimde çocuklar, yetişkinlerin tipik biçimde kendilerinden gizlemeye çalıştıkları bir konu olan insan bedeninin zayıflığıyla ilgili

bilgilendirmeden de sürekli olarak uzak tutulmaktadırlar. Elbette çocuklar, insanların hastalandığını ya da öldüklerini bir biçimde biliyorlardı. Fakat yetişkinler, gerçeklerin çocukları sıkmadığı bir zamana kadar çoğu ayrıntıyı çocuklardan gizlemeyi akıllılık saymışlardı. TV, en kapalı kapıyı bile açmaktadır. TV'de üç akşam sürekli olarak gösterilen hastalık ya da fiziksel rahatsızlıkların adedini saydım. Hemoroitten kalp durmasına, şiddetli beden ağrılarından baş ve sırt ağrılarına, arteritten kalp hastalıklarına, kanserden diş bozukluklarına, deri hastalıklarından görme bozukluklarına kadar beden rahatsızlıklarına ilişkin kırk üç hastalık saydım. Aynı zaman dilimi içinde hidrojen bombasına iki kez değinildiğini, terörizmi ulusların durduramaması tartışmasını ve Abscam duruşmalarının bir özetini izledim.

Buraya kadar, tüm yetişkin sırlarının dehşet verici, çıkarcı ve utandırıcı olan TV aracılığıyla çocukların gözleri önüne getirildikleri izlenimini verdiğimden eminim. Fakat gerçekte TV, ister istemez bu yöne yöneltilmemektedir. Eğer TV gösterimlerinin çoğu korkutucu, çıkarcı ve utandırıcı bir doğaya sahipse yetişkin yaşamının doğası da bu *yüzden* böyledir. Yetişkin yaşamının bu doğası, hastalık, şiddet, yetersizlik ve düzensizlikle doludur. Fakat yetişkin yaşamının olumsuz özellikleri bunlarla sınırlı değildir. Örneğin bir şey satın almanın bir hazzı vardır. TV, daha ilk yaşlarda çocuklara tüketiciliğin hazzını, yer cilasından otomobile kadar herhangi bir şeyi satın almanın doyumlarını gösterir. Bir seferinde Marshall McLuhan'a TV’de neden sürekli olarak kötü haberlerin gösterildiği sorulmuştu. McLuhan bunun böyle olmadığı yanıtını vermişti: Reklamlar iyi haberlerdir. Gerçekten de öyledir. Bir insanın işinin sıkıcılığı Jamaika ya da Hawaii'ye seyahatle ferahlatılabilir ve kişinin statüsü bir Cordoba marka araba satın alarak yükseltilebilir, kişinin yeterliliği belirli bir deterjan markası kullanılmak suretiyle sağlanabilir, insanın cinsel çekiciliği gargarayla canlandırılabilir. Bunlar Amerikan kültürünün vaatleridir ve yetişkin güdülenmelerine belirli bir tutarlılık kazandırır. Bu motivasyonlar, üç yaşındaki tüm çocuklarımıza sunulmuştur, çünkü TV, herkesi bunları paylaşmaya davet eder. Bunların olgun güdülenmeler olduklarını iddia etmiyorum ve aslında gelecek bölümde TV'nin olgun yetişkinliğin herhangi bir makul kavramını nasıl da zayıflattığını göstermeye çalışacağım. Burada belirtilmesi gereken nokta, TV'deki “iyi haberler”in, çocukların yedi yaşına kadar tümüyle bilgilendirildikleri

“yetişkin” iyi haberler olduğudur.

Çocukların ilk dönemlerinde yetişkin dünyasının materyallerinden tümüyle habersiz olduklarını da iddia etmiyorum. Sadece Ortaçağdan bu yana çocuklar şimdiki gibi yetişkin yaşamıyla ilgili bu kadar şeyi bile tanımadılar. 19. yüzyıl İngiltere'sinde madenlerde çalışan kız çocukları bile, günümüzün çocukları kadar yetişkin yaşamım tanımıyorlardı. Endüstriyel devrimin çocukları, kendi yaşamlarının korkunçluğunun ötesinde çok az şey tanımışlardı. Oysa günümüz çocukları, simgeler ve elektriğin mucizesiyle ya da kerametiyle herhangi bir insanın bildiği her şeyi biliyor. Artık hiçbir şey gizli değil, hiçbir şey korkutucu değil, hiçbir şey kamuoyundan saklanmıyor. Gerçekten de TV’nin çocukluk üzerindeki etkisinin ne olduğuna ilişkin ne söylenirse söylensin, günümüz çocuklarının önceki çocuk gruplarına göre daha iyi bilgilendirildiği, özellikle baskı altında olan TV yöneticileri tarafından onaylandığı yeterince ortak bir gözlemdir. Genellikle kullanılan mecaz, TV’nin dünyaya açılan bir pencere olduğudur. Bu gözlem, tümüyle doğrudur, fakat bunun bir ilerleme işareti olarak ele alınması gerekliliğinin nedeni bir sırdır. Çocuklarımızın önceki dönemlere göre daha iyi bilgilendirildikleri neyi ifade etmektedir? Çocukların, yetişkinlerin bildiklerini bilmesi, ne anlama gelmektedir? Bu, çocukların yetişkin ya da en azından yetişkin benzeri bir kesim oldukları anlamına gelmektedir. Bu, kendi mecazımı kullanacak olursam, önceden yetişkin enformasyonunun gizli bahçesine giren çocukların, çocukluk bahçesinden kovuldukları anlamına gelmektedir.

VII. Bölüm
Yetişkin Çocuk

İki kadının anne ve kız çocuğu olarak gösterildiği Ivory sabununu tanıtan iyi düzenlenmiş bir TV reklamı vardır. Reklamda izleyicilerden, her ikisinin de yirmili yaşlarda göründüğü ve az ya da çok birbiriyle değiştirildiği sahnede hangisinin anne, hangisinin kız çocuğu olduğunun tahmininde bulunmaları istenilir. Ben bu reklamı yetişkinler ile çocuklar arasındaki farkların ortadan kalktığı görüşünü destekleyen nadir bir kanıtı olarak görüyorum. Diğer birçok reklam da bu konulara değinmesine rağmen, bu reklam, kültürümüzde artık bir annenin kızından daha yaşlı görünmemesi gerekliliğinin arzulanır bir değişim olarak dikkate alındığı görüşünü doğrudan vurgulamaktadır. Ya da kız çocuğu annesinden daha genç görünmemeli. Bunun, çocukluğun yok olduğu ya da yetişkinliğin ortadan kalktığı anlamına gelip gelmediği, sadece kişinin sorunu nasıl ifade etmek istediğine ilişkin bir konudur: Yetişkinliğin neyi ifade ettiğine ilişkin bir kavramlaştırma yapılmazsa çocukluğun ne anlama geldiği konusunda da açık bir görüş olmayabilir. Bu yüzden bu kitabın üzerinde temellendiği fikir (elektrikli enformasyon ortamı, çocukluğu “ortadan kaldırıyor”) elektrikli enformasyon ortamının yetişkinliği yok ettiği söylenerek de ifade edilebilir.

Dikkat çekmek için gösterdiğim gibi, modern yetişkinlik düşüncesi, büyük ölçüde matbaanın bir ürünüdür. Yetişkinlikle ilişkilendirdiğimiz karakteristiklerin hemen hemen tümü, bütünüyle okur-yazar bir kültürün gereklilikleri tarafından ya üretilen ya da arttırılan niteliklerdir: kendini sınırlama (self-restraint) kapasitesi, hazzı erteleme hoşgörüsü, kavramsal ve ardışık olarak sofistike düşünme yeteneği, hem tarihsel sürekliliğe hem de geleceğe ilişkin zihinsel meşguliyet, akla ve hiyerarşik düzene yüksek bir değer biçme. Elektrikli medya, okur-yazarlığı kültürün periferisine gönderip onun merkezdeki yerine geçerken, farklı tutumlar ve karakter özellikleri değer kazanır ve yetişkinliğin yeni bir zayıflatılmış tanımı ortaya çıkmaya başlar. Bu, çocukları dışlamayan bir tanımdır ve böylece oluşan şey, yeni bir yaşam devresidir. TV çağında üç kesim vardır: Bir uçta bebeklik,

diğerinde ihtiyarlık ve bu ikisinin ortasında “yetişkin-çocuk” diyebileceğimiz kesim.

Yetişkin-çocuk, entelektüel ve duygusal kapasiteleri gerçekleşmeyen ve özellikle çocuklarla ilişkili olanlardan önemli oranda farklı olmayan bir yetişkin kimse olarak tanımlanabilir. Bu tür yetişkinler, daima var oldu, fakat kültürler, yetişkinlerin bu karakteristik kalıbı teşvik edip ya da etmeme derecesine göre değişmektedir. Ortaçağ'da yetişkin-çocuk, normal bir durumdu, çünkü büyük ölçüde okur-yazarlığın, okulların ve nezaketin yokluğundan dolayı yetişkin olabilmek için özel bir disiplin ya da öğrenme gerekmiyordu. Bir ölçüde benzer nedenlerden dolayı, yetişkin-çocuk, kültürümüzde normal olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumun gerçekten de oluştuğunu öne sürmek için gelecek bölümü bu konuya ayıracağım. Bu bölümün amacı, bu sonucun neden ve nasıl oluştuğunu göstermektir.

Konuyla ilgili kısa bir yanıt verilebilir: insan gelişmesinin yer aldığı simgesel arena, kendi biçim ve içeriğinde ve özellikle çocuk ile yetişkin duyarlılıkları arasında ayrım gerektirmeyen yönde değişirken, iki yaşam devresi kaçınılmaz biçimde tek potada karışır.

Bu bir kuramdır. Uzun yanıtı, sadece açıklamadır. Gene de yolumuza devam edelim.

Modern yetişkin çocuğun yaratıldığı tarzları göz önüne alarak birkaç girizgâh noktasına değinebiliriz, fakat bu noktaların hiçbiri, TV'nin politik enformasyonu iletmenin asıl ana fikrini taşıdığı bir toplumda politik bilinç ve yargılamanın anlamından daha ilginç değildir. Önceki bölümde belirtildiği gibi TV'den önce, konuya açık olan politik liderlerle ilgili enformasyonun miktar ve türünü denetlemek göreceli olarak kolaydı. TV'den sonra bu denetimi yapmak o kadar zorlaştı ki politik başarıyı arzulayanlar, kamunun bildiği şeyi denetleyecek bir çaba içinde “imaj menejerleri”ni istihdam etmek zorunda kaldılar. Doğaldır ki bu değişimin önemli nedenlerinden biri, TV'nin sağladığı rotasından sapmış enformasyon niceliğidir. Daha da önemlisi, enformasyonun biçimidir.

Başka herkes gibi politik liderlerimiz de, lengüistik ifadeler biçiminde enformasyonlar vermekle kalmazlar, fakat sözel olmayan araçlar ile enformasyon sızdırırlar da. Politik liderlerin nasıl ayakta durdukları, güldükleri, bakışlarını düzenledikleri, terledikleri, kızgınlıklarını

gösterdikleri vs. söyledikleri şeyler kadar çok anlatılmaktadır. Doğal olarak politik liderlerin ne verdiklerinden ziyade neyi "sızdırdıkları"nı denetlemek çok daha güçtür. Richard Nixon'ın neden kullanılmış araba satıcısı olarak ve Gerald Ford'un ise imajını bir budala olarak sarsamadığını denetlemek oldukça güçtür. TV, bu dayatıcı algılamalardan büyük ölçüde sorumludur, çünkü perdedeki yaşayan imajların sızdırdığı enformasyonun çoğunu doğrulukla açıklamaktadır. Aslında radyodan devralınan bir mecaz olarak "TV dinleyicisi" deyimim kullanmayı sürdürmemiz bir yanlışlıktır. İmajın göreceli biçimde belirlenmiş olarak kaldığı durumlarda bile imaj hala, konuşulan dilde yorum ve rekabet talep ederek kişinin bilincinin merkezinde yer alır. Normal bir durum olarak TV imajının sürekli değiştiği yerlerde izleyici, eğer bunalmamışsa sözel olmayan enformasyon tarafından tümüyle esir alınır. Basit bir deyişle TV, kişinin dikkatini soyut, uzak, karmaşık ve ardışık olan fikirlere değil, somut, parlak ve bütünsel olan kişiliklere çeker.

Bununla kastedilen, politik enformasyonun simgesel biçiminin radikal bibimde değiştirilmiş olmasıdır. TV çağında politik yargı, önerilen entelektüel değerlendiriminden bir imajın tümselliğine yönelik sezgisel ve duygusal bir tepkiye dönüştürülmektedir. TV çağında insanlar, politikacılarla, onlardan hoşlandıkları kadar çok da aynı ya da ayrı düşünceli olmamaktadır. TV, "güçlü politik yargı" ile kastedilen şeyi, mantıksal bir konudan ziyade estetik bir çerçeveye koyarak yeniden tanımlar. On yaşındaki okur-yazar bir çocuk, politik bir adayın "sızdırdığı" enformasyonu oldukça bilgili olan elli yaşındaki bir yetişkin kadar kolay ve hızlı biçimde yorumlayabilir ya da en azından tepki gösterebilir. Aslında çocuğun bu enformasyonu daha bir şevkle yorumlaması da olanaklıdır. Herhalde dil ve mantığın konuya müdahalede hiçbir olanağı yoktur.

Politik yargının anlamındaki bu değişim, TV ile birlikte başlamadı. Bu, 19. yüzyılın yazı devriminin bir yan etkisi olarak başladı. Fakat TV, o kadar hızlı değişmektedir ki TV ile birlikte farklı bir politik bilinç düzeyine düştüğümüzü söylerken haklı çıkıyoruz. Bu düşüşü bu kadar ilginç kılan şey, eski bir araç eğilimleri ile eskilerinki arasındaki açık bir çatışma durumunu göstermesidir. ABD Anayasası yazıldığı zaman **James Madison** ve meslektaşları, olgun yurttaşlığın zorunlu olarak yüksek bir okur-yazarlığı ve ona eşlik edecek olan analitik becerileri gerektirdiğini düşünmüşlerdi.

Bu nedenle genel olarak 21 yaşın altında tanımlanan bir toplumsal kesim olarak gençlik, seçim sürecinden dışlanmıştı, çünkü sofistike okur-yazarlığın başarısı, uzun bir zaman süreci içinde alınacak bir eğitime bağlı olarak görülüyordu. Bu varsayım ya da düşünceler, politik söylemin, büyük ölçüde matbaanın etkilediği kitaplar, gazeteler, broşürler ve oratoryo aracılığıyla oluşturulduğu bir yerde, yani matbaa ekseninde olan örgütlü bir topluma (19. yüzyıla) denk düşüyordu. **Tocqueville**'in belirttiği gibi, Amerika'nın politikası, basılı kâğıdın politikasıydı.

Diğer varsayımlardan hangisi, politik yapımızın gelişimine rehberlik ederse etsin (örneğin, özel mülkiyet ve ırkla ilgili olanlar) hiçbirisi, yetişkin ve çocukların entelektüel açıdan farklı olması ve yetişkinlerin, gençliğin sahip olmadığı politik yargıların oluşumu ile ilgili kaynaklara sahip olmasından daha derin biçimde kökleştirilmemiştir. **George Counts**'un bir seferinde işaret ettiği gibi, elektrikli medyanın insan Hakları Bildirgesini kaldırmasında olduğu gibi fazla ileri gidildiği sürece, TV çağındaki politik yargıların oluşumu, karmaşık okur-yazarlık becerileri ve hatta okur-yazarlığı bile gerektirmeyecektir. Oy verme çağında olan kaç Amerikalı, şimdiye kadar **Ronald Reagan**'ın yazmış olduğu bir şeyi okudu? Öte yandan Reagan'ın ideolojisini oluşturanların yazdıkları herhangi bir şeyi okuyan var mı? Kaç kişi, başkanlık tartışmalarında öne sürülen argümanları izleyebildi? Kaç kişi, Ronald Reagan'ın **Jimmy Carter** ya da **John Anderson'ın** reddettiği argümanları geliştirdiğine inanmıştır?

Bu türden sorular sormanın amacı, yalnızca politik liderlerin nasıl da uygun olmadıklarını bilmek değil, fakat bir TV imajının belirlenmesinde ideolojik öncüllerin, mantıksal tutarlılık ve gücün ya da dil ustalığının ne derece rol oynadığını anlamak içindir. Eğer Andrew Jackson döneminin, politik yaşamı aristokratların elinden çekip aldığını ve onu kitlelere malettiğini söyleyebilecek olursak, o zaman eşit bir doğrulamayla TV çağının da politikayı yetişkin zihniyetinden uzaklaştırdığını söyleyebiliriz. Jackson sosyal arenayı değiştirirken, TV de politikanın ifade edildiği ve anlaşıldığı simgesel arenayı değiştirmiştir. Basının bunun böyle olmadığını iddia etmede bir çıkarı olmasına rağmen başka herkes, özellikle politikacıların işlerini yapmak için kiralananlar bunun böyle olduğunu bilmektedirler.

Eğer bu sonuç, durumu abartıyor gibi görünüyorsa, o zaman TV ile iletilen

kamusal enformasyon konusunu dikkate alın. Politik bilincin niteliğine ilişkin bir yargıda bulunmak için, yurttaşlara yönelik mevcut enformasyonun karakterinin bir analizini yapmalıyız. Çoğu Amerikalının enformasyonun çoğunu haber programları aracılığıyla TV'den aldığı iyi bilinmektedir. Amerikalılar ne tür bir yaşam tarzına sahiptirler? Ne tür enformasyon almaktadırlar? Onlar için ne tür perspektif ve görüşler oluşturulmaktadır? Kamuoyu, hangi anlamda bilgilendirilmektedir? TV haberleri, hangi ölçüde yetişkin zihniyetine yönelik olarak tasarımlanmaktadır?

New York, Chicago ya da San Francisco'da gösterime giren gece haberlerinin gösterime sunduğu bir haberin ya da görüntünün tarzını anlamak için o haber ya da görüntünün yapısına dikkatli biçimde bakmalıyız. Örneğin, bu türden tüm şov ya da gösterimler, müzikle başlayıp müzikle biter. Her reklam arasında da müzik vardır. Bu müziğin amacı nedir? Aynı şey bir tiyatro oyununda ya da sinema filminde de vardır: İzleyicilerin duygularını uyandırmak, gerilim yaratmak, beklentiler oluşturmak. Fakat film müziği ile TV haber müziği arasında önemli bir işlevsel farklılık vardır. Bir filmdeki müzik, içeriğin uyandırdığı özel duyguya göre değiştirilir. Korkutucu müzik, mutlu müzik, romantik müzik, vb. gibi türleri vardır. TV haber gösterimlerinde aynı müzik, anlatılan konunun Afganistan'ın işgali, bir belediye bütçesinin kabulü ya da Süper bir Bowling Zaferi olup olmamasına göre çalınır. Aynı müzik, “farklı” bir olaylar seti eşliğinde aynı spotlar altında her gece kullanılarak TV haberleri gösterimi, onların ana motiflerinin gelişimine katkıda bulunur: Bugünle ertesi gün arasında önemli farklılıklar yoktur, dün uyandırılan aynı heyecanlar, bugün de uyandırılır ve hangi durumda olursa olsun günün olayları anlamsızlaşır.

Bu tema, güzellik, tempo ve kopmayı da içererek çeşitli araçlarla geliştirilir. Güzellik ile TV haber izleyicilerinin hemen hemen tümüyle genç ve çekici, belki de ABD'deki insanların en yakışıklı kesimi olduğu gözleminin ötesinde söylenmeye ihtiyacı yoktur. TV, yeterince doğal biçimde görsel imajı dayatmaya yönelir ve hemen tüm durumlarda insan yüzünün cazibesi, insanın ses gücünün üzerinde bir önceliğe sahip olur. Bir TV haber spikerinin, sunduğu haberin anlamını kavraması gerekmez. Çoğu, konuştukları sözcüklere uyacak olan uygun bir yüz ifadesi bile

göstermeyebilirler. Bazıları bunun için çaba bile göstermezler. Esas olan, izleyicilerin haber spikerlerinin yüzlerine bakmaktan hoşlanmalarıdır. Daha açık bir deyişle, bugün ABD'de haber spikeri olacak yetenekte bir tek altmış yaşında kadın yoktur. Duruma bakılırsa izleyiciler, yaşlı spikerlerin yüzlerinden çekiciliğe kapılmamaktadır. Önemli olan, ne anlatıldığı değil anlatıcıdır.

İzleyicilerin değişkenlikten dolayı çekiciliğe kapıldıkları ve karmaşıklıktan hoşlanmadıklarına da inanılmaktadır. Tipik bir otuz dakikalık şov esnasında, 15 ile 20 arasında olay (story) anlatılmaktadır. Reklamlar için ayrılan zamanı, olaylara ilişkin promosyonları ve gazeteci şakalarını düşersek, bu bir olayda ortalama altmış saniye gerçekleşmektedir. Rastlantısal olarak seçilen bir WCBS şovunda bu, bir gecede şu oranlarda gerçekleşmiştir: Devlet memurlarının rüşvetçiliği (264 saniye), Senatör Larry Pressler (37 saniye). İran (40 saniye), Aeroflot (22 saniye), Afganistan'da katliam (28 saniye), Muhammed Ali (25 saniye), New Mexico hapishanesinde isyan (53 saniye), "Cruising" filmine karşı protestolar (160 saniye), Stüdyo 54'ün sahipleri (18 saniye), Suzanne Somers (18 saniye), Rocketts (16 saniye), depresyona ilişkin "derin" bir çalışma (174 saniye), (I. Bölüm); Placid Gölü (22 saniye), ST. John's-Louisville basketbol maçı (166 saniye), hava durumu (120 saniye), bir film tanıtımı (100 saniye).

"Haberleri" bu tarz tanımlama ya da verme biçimi, iki ilginç etkiyi gerçekleştirmektedir. Birincisi, bir olaya ilişkin düşünmeyi, İkincisi de bir olayı hissedebilmeyi güçleştirmesidir.

Düşünmeyle kişinin kendisine zaman ayırması ve güdülenebilmesini kastediyorum: Bu tür bir olayın anlamı nedir? Tarih nedir? Nedenleri nelerdir? Bu, dünyayı tanıdığım şeylere nasıl da uygun düşmektedir? Hissetmeyle, cinayet, tecavüz, yangın, rüşvetçilik ve genel kargaşaya ilişkin normal insani tepkileri kastediyorum. Bir süre önce yaptığım bir araştırma esnasında izleyicilerin iğrenme ya da korku duygusuna kapılarak tepki verdikleri sadece bir olay belirleyebildim. O da, "şeytan-ruhlu" bir bebeğin ölüsünün annesi tarafından yakılması olayıydı. Haber programlarının ya da gösterimlerinin, sanki izleyicilere belirli bir olaya ilişkin bir şeyi hissetmeleri "beklendiği" için "sokaktaki adam ya da kadın"ın "duygusal"

tepkilerine ilişkin otuz ya da kırk beş saniyelik gösterimleri sıklıkla içerdiğinin biraz da olsa önem taşıdığına inanıyorum. Bunu, şovların bu tür tepkiye çok az yer bıraktığını iyi bildiğim prosedürler kısmında ya da cephesinde günahkârlık duygusunun bir ifadesi olarak anlıyorum. WCBS gösterimlerinde, Afganistan'daki katliam ya da New Mexico hapishanesi isyanına yönelik olarak izleyicilerden tepki vermeleri istenilmedi. Ancak New Jersey Senatörü Harrison Williams'a karşı rüşvet iddiaları için "sokaktaki" insanların tepkilerine otuz beş saniye ayrıldı. Bu konuyu yorumlamalarına izin verilen insanlar, olayı korkunç olarak nitelediler.

Elbette asıl önemli olan nokta, TV'deki tüm olay-gösterimlerinin, tarihsel süreklilikten ya da herhangi bir diğer çerçeveden tümüyle yoksun biçimde ve beyinlerimizi farklılaştırılmamış bir akım içinde yıkayarak bir tür parçalı ve hızlı ardıllık içinde sunulmalarıdır. Bu, hem duyguyu hem de duyarlılığı körelten narkoz niteliğindeki TV'dir. Doğaldır ki müzik, aradan sonraki gösterimler ("bir sonraki gösterimde buluşalım: New Mexico hapishanesinde isyan...") ve bu programı izleyenlerin tepkileri ("New Jersey'deki Jane'e ne olmaktadır?") bir heyecan ya da çözülmesi gereken bir gerilim havası yaratmaktadır. Fakat gösterimler o kadar baskılı ve hızlı biçimde sunulmaktadır ki –otuz yedi saniyelik gösterimini gerçekleştirecek olan endişe içindeki yarı çılgın bir diğer olay-gösterimi, sahne arkasında yerinde duramamaktadır– insan, heyecan ile olayın çözümü arasındaki bağlantıyı güçlükle aklında tutabilmektedir; yani, TV haberler şovunun heyecanı, bir öz değil, büyük ölçüde bir hızlılık işidir. Heyecan, enformasyonun anlamına değil hareketine ya da akımına yöneliktir.

Fakat haberleri düşünme ve duymanın güçlüğüne rağmen, izleyiciden dünyaya ya da yaşama ilişkin bir duyguya, en azından bir tutuma sahip olmasının beklenmediği sanılmamalıdır. Daha önceden söylediğim gibi, tutum, önceki nedenleri ya da sonuçları olmayan haber programlarındaki tüm olayların değer içermediği ve bu yüzden anlamsız olduklarıdır. Burada, TV haber şovlarının korkunç biçimde gerçek dışı oldukları akıldan çıkarılmamalıdır. Örneğin, Aeroflot ile Suzanne Somers arasındaki bağlantı nedir? Ya da Studio 54 ile Iran, "Cruising" filmi ile Afganistan'daki katliam, rüşvetçi memurlar ile Rocketts arasında ne tür bir ilişki vardır? Bu olayların hangisi hangisinin ardından izlenecek? Bu olaylar dün orada mıydılar? Neden Iran 40 saniye, St. John'un maçı 166 saniye etmektedir?

Suzanne Somers'ın Muhammed Ali'den daha az gösterilmesi nasıl belirlenmektedir? Son olarak reklamların diğer gösterilen olaylarla ilişkisi nedir? WCBS şovunda yirmi bir tane ticari ürün reklamı vardı. Reklamlardan üçü rüşvet olayı gösteriminden önce, dördü New Mexico hapishanesi isyanından önce, üçü de depresyona ilişkin özel rapordan (I. Bölüm) önce gösterildi. Tasavvur edebileceğiniz gibi reklamlar, hoş, doyum, güvenlik ve (iki örnekte olduğu gibi) erotik haz mesajlarıyla doluydu.

Bu tür olaylar yan yana konulduğunda kişi dünyaya ne tür anlamlar verecektir? Olayların önemini nasıl ölçecektir? Ne tür insani davranış ilkeleri gösterilmekte ve bu ilkeler, hangi ahlaki düzen şemasına göre değerlendirilmektedir? Bu türden sorunlara ilişkin olarak TV haberler şovunun şu kaçınılmaz yanıtı olacaktır: Dünyada ayırt edilecek oran anlamı ya da duygusu yoktur. Olaylar tümüyle özel durumla ilgilidirler; tarihin günün önemli olaylarıyla ilişkisi yoktur; bir şeyi bir diğeriyle değerlendirmenin ussal temelleri yoktur. Deyim yerindeyse haberler, bir yetişkin dünya-görüşü değildir.

Gerçekte, insan bu dünya görüşünde bir çelişki duygusu bile bulamayabilir. Aksi takdirde, New Mexico hapishanesindeki mahkûmların üzüntü ya da umutsuzluk ve rezilliğini izleyen Amerika'nın refahını kutsayan dört reklam gösterilmeyecekti. En azından, fakat ne söylediğinin bile farkına varmayacaktı.

Tüm bunların sonucunda ortaya çıkan, bir TV haber şovunun kesinlikle işaret ettiği şeydir. Şov türü bir program, belirli etkiler dizisi üretmek için dikkatlice sahnelenen ya da temsil edilen bir eğlence, oyun ve fantezi dünyasıdır ki bu dünyada izleyici gülme, ağlama ya da duygusuzlaşma ya da uyuşmaya terkedilir. Bu, haber şovunun işidir ve yapımcıların Emmy ödüllerini alırlarken yaptıkları gibi bu tür şovların amacının kamuyu bilgilendirmek olduğunu iddia etmek, üfürmektir.

Bu süreç, politik alandan diğer alanlara da kaydırılır. Örneğin Ticari İnsan'ın ve Dinsel İnsan'ın çöküşünü (gerçekte karışıp birleşmesini) dikkate alabiliriz. Yetişkin duyarlılığın açık işaretlerinden biri, ticari arena ile dinsel arena arasında ayrım yapma kapasitesidir. Çoğu kültürlerde bu ayrımın kavranması yeterince açıktır. Fakat TV çağında, bu ayrımın büyük

ölçüde TV ticareti olarak bilinen ve her yerde bulunan iletişim tarzından dolayı umutsuzca birbirine karışmıştır. Haber şovları, politik yargının anlamını değiştirirken, TV reklamları, hem tüketimin hem de dinselliğin anlamını değiştirir.

Buraya kadar daha fazla şey söylemenin güç olduğu reklamlar ve onların yozlaştırıcı öneri ve etkileri hakkında yeterince şey yazıldı. Fakat bazı şeylere, yetişkinliğin alçalması üzerinde bir kaldıraca sahip olması kadar henüz yeterince dikkat sarf edilmedi. Örneğin yetişkinler ile çocuklar arasında ayrım yapılmasını gerektiren TV reklamları biçiminde hiçbir şey olmadığı vurgulanmalıdır. TV reklamları, insanları ürüne razı etmek için öneriler kullanmak zorundadır. Kullandıkları, her amaca uyan görsel imgelerdir. Bu tür dilin kullanılması, üst derecede duygusal ve çok seyrek olarak gerçekliği kanıtlayabilir iddiaları göze alma çok nadirdir. O halde ticari reklam ve programlar, mantıksal analiz bakımından hassas ve çürütülebilir nitelikte değildir ve doğaldır ki değerlendirmede bulunmak için karmaşık nitelikte yetişkin yargısı gerektirmez. Grafik devriminden beri Ticari İnsan'a akılsal bir çerçevede yaklaşılmayarak, asıl olarak ussal olmayan biçimde ele alındı. Fakat TV'de bu tahminler öyle uç noktalara götürülmektedir ki TV reklam programlarına kapitalist ideolojiyi reddeden bir işlev yükleyebiliriz. Yani TV reklam programları, ussal bir kişisel çıkar gözetimi temelinde hem satıcının hem de alıcının ticaret yani alışveriş yapabildiği dönemin bir gerçekliği olan merkantilizmin anahtar varsayımlarından birini terk etmiştir. Bu varsayım kapitalizmde öyle derinden kökleşmiştir ki yasalarımız, çocukların ticari işler yapmalarına izin verilmesine şiddetle karşı çıkmaktadır. Okur-yazarlığın yükselişinden yoğun olarak etkilenen kapitalist ideoloji içindeki çocukların, bir satıcının ürününü değerlendirmek için analitik becerilere sahip olmadıklarını, çocukların henüz tam anlamıyla ussal işlere muktedir olmadıkları anlayışı korunur. Fakat TV'deki reklamlar, ürünlerini analitik beceriler gerektiren ya da ussal ve olgunlaşmış yargı çerçevesinde düşünmemizi gerektiren biçimde sunmaz. Tüketiciye sunulan, gerçekler değil, fakat hem yetişkinlerin hem de çocukların kendilerini eşit bağlılıkla (bağlamayla) ve mantık ya da kanıtlama sorumluluğu olmaksızın bağlayabildikleri yanlış fikirler (idol)dir. Öyleyse bu iletişim biçimini "reklamsa!" (commercial) olarak adlandırmak yanlıştır, çünkü "commercial"lar iş retoriğine yüz

vermezler ve işlerini büyük ölçüde dinsel simgeler ve retorikle gerçekleştirirler. Gerçekte TV reklam programlarının bir dinsel yazın biçimi olduğu sonucuna varmanın tümüyle doğru olacağına inanıyorum.

Her TV reklamının dinsel içeriği olduğunu iddia etmiyorum. Kilisedeki papazın bazen cemaatin dikkatini dinsel olmayan konulara çekmesinde olduğu gibi, doğal olarak laik olan TV reklamları da vardır. Birinin satılacak her şeyi vardır; size ne olduğu, nereden alınabileceği ve fiyatı söylenir. Bunlar acı ve çirkin olabilmesine rağmen hiçbir öğreti geliştirilemez ve hiçbir teolojiye başvurulamaz.

Fakat önemli nitelikteki TV reklamlarının çoğunluğu tutarlı ve uygun bir teoloji etrafında düzenlenen dinsel mesel biçimini alır. Tüm dinsel meseller gibi TV reklamları da bir günah kavramı, kefaret biçimine ilişkin imalar ve cennet imgelemi ileri sürerler. TV reklamları, şeytanın köklerinin ve kutsal yükümlülüklerinin ne olduğunu da açıklarlar.

Örneğin “Yaka Etrafındaki Leke Meseli”ni (The Parable of the Ring Around the Collar) ele alalım. Bu, yukardaki meselin İncil'e ilişkin TV kutsal yazısıdır, yani kendi türünde tekrarlanan biçim ve içerik öğelerinin çoğunu içeren bir arketiptir. Bu mesel, insanın sadece otuz saniyelik zaman ve dikkatini alan bir kısalıktadır. Bunun üç nedeni vardır: ilk olarak TV'de vaaz vermek pahalıdır, ikinci olarak, cemaatin dikkat süresi uzun değildir ve ilgisi başka bir tarafa kolayca çekilebilir. Üçüncü olarak, bir meselin uzun olması gerekmez. Gelenek, meselin anlatı yapısının sıkı, simgelerinin açık, açıklamasının kısa ve öz olmasını emreder.

Gerçekte 'Yaka Etrafındaki Leke Meseli”nin anlatı yapısı, oldukça gelenekseldir. Olayın bir başlangıcı, ortası ve sonu vardır. Bu meseli bilmeyenler için aşağıda meselin kısa bir betimlemesini aktarıyorum.

Evli bir çift, birbirlerinden hoşlandıkları ve genellikle iyi zaman geçirdikleri biraz leziz bir ortamda –diyelim bir restoran– betimlenmektedirler. Bayan garson masalarına yaklaşmakta ve adamın yakası etrafında kirli bir leke olduğunu fark etmekte, cesaretle gözünü dikip ona bakmakta, soğuk bir küçümsemeyle dudak bükmekte ve oradaki herkese günahın (suçun) doğasını işitmeleri için olayı açıklamaktadır. Adam utanır ve karısına küçümsemeyle dik dik bakar. Karısı, kendine acıma duygusuyla karışık yarı-otomatik bir ifadeye bürünür. Bu, meselin başlangıç kısmıdır: Sorunun

ortaya çıkışı.

Mesel, kadını eşinin gömleğinin yakasındaki kiri çıkarmakta başarılı kılan bir deterjanı evde kullanırken göstererek devam eder. Kadın kocasına gururla ne yaptığını gösterir ve kocası onu, sevgi dolu bir gülümsemeyle affeder. Bu, meselin ortasıdır: Sorunun çözümü. Sonunda çift, bize restoranda iken bir kez daha gösterilir, fakat bu kez kadın garsonun inceleyici gözlerinden ve sert sosyal cezalandırmasından kurtulmuşlardır. Bu, meselin sonucudur: Ahlâk, açıklama, yorum (tefsir). Bundan uygun sonucu çıkaracağız.

TV reklam mesellerinde şeytanın temel amacı ya da hedefi, Teknolojik Saflık (Inocence) yani endüstriyel gelişmenin yararlı başarılarının özelliklerini bilme ya da tanıma başarısızlığıdır. Bu, yaşamdaki mutsuzluğun, utancın ve uyuşmanın asıl kaynağıdır. Yaka Etrafındaki Kir Meseli'nde güçlü bir biçimde betimlendiği gibi, teknolojik saflığın sonuçları, herhangi bir anda uyarmaksızın ve çözücü eylemin tüm gücüyle çarpabilir.

Teknolojik Saflığın ani çarpıcı gücü, özellikle TV-reklam teolojisinin önemli özelliğidir, çünkü cemaatin incinmesinin sürekli bir hatırlatıcısıdır. Kişi asla kendi halinden memnun olmaz ya da daha da kötüsü, kendini kutlamamalıdır. Teknolojik sofistikasyonsuz yaşama girişimi, tüm dönemlerde tehlikelidir, çünkü kişinin saflığının ya da deneyimsizliğinin acı bir kanıtıdır. Uyanık ya da tedbirli olan, ağır cahilliğimize mutfakta tanıklık ederken görüldüğü gibi bir bayan garson, arkadaş, komşu, hayalimsi bir yaratık (kutsal bir hayalet) olabilir.

Elbette teknolojik saflığın sadece deterjanlar, ilaçlar, adet kanamaları için pamuk, arabalar, merhemler ve yiyecekler konusunda değil, banka mevduatları ve ulaşım sistemleri türünden teknik konularda da bir cahilliğe işaret eden geniş bir tarzda yorumlandığı görülmelidir. Örneğin kişi, tatildeyken komşularına rastlayabilir (TV reklam mesellerinde bu, daima bir tehlike işaretidir) ve komşularının paralarını, sizin farkında olmadığınız özel bir bankanın faiz oranlarına yatırdıklarını keşfedersiniz. Doğaldır ki bu ahlaki bir talihsizliktir ya da felakettir ve hem siz hem de tatiliniz şanssızlığa uğrar.

Fakat "Kir Meseli"nde gösterildiği gibi, bir kurtuluş yolu vardır. Ancak

yolun iki engeli söz konusudur. İlki, sizden daha aydın ya da deneyimli kişilerin tavsiyelerine ya da toplumsal eleştirilerine açık olmanızı gerektirir. “Kir Meseli'nde bayan garson, muhakkak ki çok titiz ve affetmemeye eğilimli olmasına rağmen danışman işlevi görür. Bazı mesellerde danışman, haşinden ziyade oldukça alaycı (küçümseyici)dır. Fakat çoğu mesellerde (örneğin adet kanamaları için pamuk, ağız temizliği) danışmanlar, sevimli ve sempatiklerdir. Belki de hepsi, diğer konularda kendi titizliklerinin de farkındadırlar.

Saflık, sadece önerilen örnekteki eğitimi benimsemek için gerekir. Bunun önemi, yeterince vurgulanmayabilir, çünkü saflık, cemaati aynı anda iki ders içinde eğitir: Kişi sadece tavsiyeyi kabul etmeye istekli olmamalı, fakat o tavsiyeyi vermeye de istekli olmalıdır. Öğüt verme, görünüşte kutsallığın asıl yükümlülüğüdür. Aslında ideal dinsel topluluk, her biri sırayla birbirlerine teknolojik yenilikler aracılığıyla öğüt alan ve veren düzinelerce insan imgeleri içinde betimlenir.

Kurtuluş yolundaki ikinci engel, kişinin verilen tavsiye üzerine harekete geçme istekliliğini içerir. Geleneksel Hıristiyan teolojisinde olduğu gibi, İncili işitmek ya da ona tapınmak bile yeterli değildir. Kişinin anlayışı, iyi işler içinde yani eylem içinde ifade edilmelidir. “Kir Meseli”nde acınacak haldeki kadın, hemen harekete geçer ve mesel, cemaate kadının hareketinin sonuçlarını göstererek biter.

Birkaç çeşitlemesi olan “Kötü Kokulu Kişi Meseli”nde (The Parable of the Person With Rotten Breath) bize, teknolojik çözümden habersiz olan bir kadının destekleyicisi bir oda arkadaşı tarafından aydınlatılması sunulur. Kadın gecikmesizin tavsiyeye uyar ve bize son beş saniyede sonuçlar gösterilir: Hawaii’den bir balayı. “Aptal Yatırımcı Meseli”nde ise, parasını nasıl çalıştıracağını bilmeyen bir adam gösterilir. Adam aydınlandıktan sonra hızla harekete geçer ve meselin sonunda bir arabayla ya da Hawaii’ye bir seyahat yaparken ya da biraz zihinsel huzur ile ödüllendirilir.

Reklam mesellerinin kısalığından dolayı sonuç, yani son beş saniye, ikili bir amaca hizmet etmelidir. Doğaldır ki birinci amaç, olayın ahlâkıdır: Eğer kişi, reklamda önerilen tarzda davranırsa ödüllendirilecektir. Fakat sonuç kısmının sunulmasında bize bir cennet imgesi gösterilir. Bazen, “Kaybolan Seyahat Çekleri Meseli”nde olduğu gibi bize bir an için cehennem

gösterilir: Teknolojik saflık kaybolur ve kişi ülke topraklarından uzakta bir yerde abuk-sabuk konuşurken gösterilir. Fakat çoğu zaman bize hem ulaşılabilir hem de tatlı cennet imgeleri sunulur: Cennet, şimdilik burada, yani Dünyada, Amerika'da ve sıklıkla Hawaii'den somutlanır.

Fakat Hawaii, sadece uygun biçimde tekrarlanan bir simgedir. Gerçekte cennet, sizi herhangi bir yerde varkılar ve kuşatır. "Havaalanına Koşan Adam Meseli"nde cennet, şaşkın koşucunun melek gibi bir ulak tarafından güdüldüğü araba kira bedeli tezgahında görülür. Koşucunun yüzündeki kendinden geçme ya da vecd halinde olma ifadesi, açıkça bu anın, kişinin umabileceği bir aşkınlık duygusuna yaklaştığını anlatmaktadır.

Burada "vecd olma" (Ectasy) anahtar düşüncedir, çünkü reklam meselleri, vecd olma çeşitlerini, dinsel literatür yapıtlarında bulabileceğimiz kadar ayrıntılı bir biçimde betimlemektedir. "Lekeli Züccaciye Meseli"nin (The Parable of the Spotted Glassware) sonunda adam ve karısı, sadece beatification (Ölmüş bir kimsenin ilk azizlik derecesine çıkarıldığının Papa tarafından ilan edilmesi.– ç.n.) sözcüğüyle tarif edilebilen türden aşkın bir çehreye bürünürler. İlk bakışta lekeli zücaciye gibi ciddi ahlaki bir kriz biçiminde görünmeyen "Kir Meseli"nde bile bize, vecd halinde olma, saflık ve yücelme gösterilir. Nerede vecd varsa orada cennet vardır. Cennet, kısaca ruhunuzu Tanrı {yani Teknoloji) ile birleştirdiğiniz herhangi bir yerdedir.

Dinsel insanlar gibi geleneksel Tanrı fikrindeki inancımızı, Teknolojinin ulvileştirici gücündeki bir inançla değiştirdiğimizi söylemek, o kadar da kolay değildir. TV reklamlarının bu dönüşümü gerçekleştirmede rol oynamadığı vurgulanması gerekirken bunların değişimi yansıttığı, bu değişimi belgelediği ve böyle yaparak olgun ruhsal yönelimlerin eksilmesine ya da azalmasına katkıda bulunduğu açıktır. Sonuç olarak TV reklamları, yetişkinlik ile çocukluk arasındaki hattı bulanıklaştırmakta, çünkü çocukların TV reklamlarının teolojisini anlamada güçlük çekmektedirler. TV reklamlarında varlığın doğasına ilişkin derin bir sorunu telkin ya da talep eden bir şey yoktur. Bu teolojiyi benimseyen yetişkin, çocuktan farklı değildir.

Burada TV tarafından teşvik edilen çocuk ruhlu (içten) politik, ticari ve ruhsal bilinç anlayışının, TV'nin içeriğini belirleyen politikacıların, reklamcıların ve TV yöneticilerinin "hatası" olmadığını tekrarlamak

muhtemelen yararlı olacaktır. Bu tür insanlar sadece, bulduklarında TV'yi kullanırlar ve güdüleri, izleyicininkinden daha iyi ya da daha kötü değildir. Bunlar, muhakkak TV kaynaklarını sömürmektedir, fakat yetiş- kin-çocuğu üretmek, iletişim aracının değil, iletişim aracını kullananların özelliğidir. Bu, konuyu kavramanın asli noktasıdır. Aksi takdirde bu bizi, yetişkinliğin “gelişen” TV ile korunabildiğine inandırarak yanlış yola sevk etme riskine sokabilir. Fakat TV, en azından simgesel biçim konusunda veya yaşadığı çevrede ya da ışık hızlı enformasyon akımı içinde çok fazla geliştirilemez. Özellikle TV, kitap değildir ve ne matbaacılıkta olanaklı olan ideasyonel içeriği ifade edebilir, ne de matbaacılıkla (tipografya) ilgili tutumları ve toplumsal örgütlenmeyi daha ileri götürebilir.

TV, örneğin bir anlamı geçmişe ya da geleceğe iletmede etkili kaynaklara sahip değildir. TV, şimdi-merkezli (present-centered) bir araçtır. TV'deki her şey “şimdi” gerçekleşen biçimde izlenir. İzleyicilere, izledikleri videoteybin günler ya da aylar öncesinden hazırlandığı *dili içinde* söylenmesi gerekliliğinin nedeni budur. Sonuç olarak, şimdi, tamamen oransız biçimde genişletilir ve yetişkinlerin TV tarafından sonuçlara çocukça aldırmazlıkta olduğu gibi yakın, zevk için çocukça ihtiyacı normal olarak kabul etmeye zorlanmalarının mantıksal bir varsayımı ya da tahminidir.

TV'nin genellikle yaşandığı çerçeve, bir diğer önemli konudur. Radyo ve kayıt araçları türünden diğer iletişim araçları gibi TV, toplumsal davranış kurallarına uymayı gerektirmeksizin izole edici bir yaşantı oluşturmaya yönelir. Dikkat göstermenizi bile gerektirmez ve sonuçta da bir yetişkinin toplumsal bütünleşme ya da bağlılık bilincini geliştirmez.

Fakat kuşkusuz TV'nin yapısının en önemli yanı şudur: TV kendi içeriğinin yani programlarının çoğunu dil ile değil görsel imgeler içinde ifade eder. Ve sonuç olarak TV, dayatma zorunluluğundan vazgeçmeli ve bir anlatı biçimi kullanmalıdır, işte TV’nin eğlendirme kapasitesinin hemen hemen tüketilememesinin nedeni budur. TV, sadece çok sayıda insanın ulaşmasından değil, TV'deki her şeyin, bir tartışma ya da fikirler dizisi değil, bir hikâye (story) biçiminde verilmesinden dolayı kitlelerin ilk gerçek tiyatrosudur. Politika, bir hikâye olmaktadır. Haberler, ticaret ve din de öyle. Bilim bile hikâye biçiminde verilmektedir. Daha önceden belirttiğim gibi,

Cosmos ve *The Ascent of Man* gibi TV programlarının diğer programlar kadar görsel açıdan dinamik ve teatral olmasının nedeni budur, yani **Carl Sagan** ve **Jacop Bronowski,** bakılması gereken ilginç şeylerle çevrelenen ya da kuşatılan kişilikler, eğlendiriciler ve hikâye anlatıcılar olarak sunulurlar-sunulmalılar. Evren bilimi TV'de iyi oynamamakta, o zaman Carl Sagan'ı bisiklete binmiş ve onun üzerinde konuşmaya çalışırken izlemeliyiz. Benzer biçimde Bronowski'nin *The Ascent of Man* adlı programında gösterildiği gibi bir kültürel değişme kuramını TV ile gösterme yolu yoktur. Fakat bir izleyicinin bu gerçeğin farkında olması olanaklı değildir, çünkü Bronowski'nin destekleyici ifadeleri kadar kuramı da çok hızlı bir kısa zamanlı imgeler altına gömülmüştür. Ancak dil işitilebilsin diye (elyazmasının kitap biçiminde basılması olayında olduğu gibi) imgeler uzaklaştırıldığında Bronowski'nin fikirleri açıklığa kavuşabilir ve sorgulanabilir nitelikteki kuramı değerlendirilebilir.

TV'nin en küçük ortak paydaya bile seslendiği yaygın bir eleştiri ve şikâyet konusudur. Fakat hangi anlamda TV imgelerinin (örneğin Sagan'ın bisiklete binmesi) arzulanan daha yüksek bir entelektüelliğe seslendiğini söyleyebiliriz? Muhteşem bilim yazarı ve fizik profesörü **Jeremy Bernstein,** Cosmos[132] adlı eleştirisinde bu türden bir yanıt vermiştir. Bernstein, bir bilim programı sunulduğu zaman görsel imgenin sabit tutulduğunu, yani ekrandaki profesörün masanın arkasında sadece konuşurken verildiğini belirtir. Bem- stein'e göre konuşmanın karmaşık olgu, fikir ve varsayımları içerdiğine inanılarak bu tür programlar eğitimli bir imgelemi uyaracaktır. Fakat bu tür bir program, TV değildir. Bu, *gündoğumu sömestridir.* TV, dershanenin kopyası olarak kullanılır ve yükseköğrenim arzulayanların bile bunu çok uzun süre izleyecekleri kuşkuludur. Bu tür insanlar, ders almak için Profesör Bernstein'in bir şeyler öğreneceklerini umduğu dershanelere giderler. TV'den oldukça farklı şeyler beklerler ve program yapımcıları da bu tür beklentileri karşılarlar. Daha önceden belirttiğim gibi WCBS, büyük bir izleyici kitlesi beklenen "bilim şov"unun ticari TV versiyonunu başlatmıştır. Adı da **Walter Cronkite**'in *Evren*idir. Kuşkusuz bir yetişkin ve eğitimli bir insan olan Profesör Bernstein, evrenin kendinden yeterince bahsedildiğine ve Bay Cronkite'in ilgisine ya da desteğine ihtiyacı olmadığına inanmaktadır. WCBS, daha iyisini bilir. WCBS'nin bildiği şey, matbaanın basımda öncü olan ve

yetişkin zihnine özel bir karakter veren Açıklama Çağı'nın (Age of Exposition) hemen hemen bittiğidir. Açıklama Çağı'nın yerini Anlatı Çağı (The Age of Narration) ya da daha doğru deyimle Ticari Şov Çağı (The Age of Show Business) almıştır.

"Ticari Show Çağı" deyimini bir metafor olarak kullanmıyorum. Bunu, iki anlamı olmasına rağmen gerçeğe uygun olarak ele alıyorum. İlk olarak, yaşamın her yönünü ticari şov formatına dönüştürmek, TV'nin doğasında vardır. Sadece **Walter Cronkite**'in *Evren*'ini izlemiyoruz (ki bu program, altı dakikalık uzay şakaları yapan Don Rickles ve konulu *Star Wars* şarkısını söyleyen Lola Falana ile kolayca uzlaştırılabilir) fakat aynı zamanda stüdyo dışında çekimi yapılan *Rex Humbard ve Ailesi*'ni Tanrı'dan mesaj alırken izliyoruz. Reverand Humbard, TV'yi kullanarak, teolojinin çocuklaştırılmasının ya da sevimlileştirilmesinin başarılmasında TV reklamlarına yardımcı olan vaizlerden sadece biridir. Şarkıcılarla, aile üyeleriyle ve hem sahnede hem de dinleyiciler içinde fazlasıyla yakışıklı insanlarla çevrili olan bu gezici vaizler, herhangi bir Las Vegas oyunu kadar basit ve gösterişli olan bir din sunarlar. Hiçbir dogma, terminoloji, mantık, ritüel ya da gelenek, (kendilerinden) sadece vaizin karizmasına yanıt vermeleri beklenen izleyicilerin düşüncelerine ya da zihinlerine yükleme yapmak için seslenilmez. Daha önceden belirtildiği gibi, aynı gereklilik, haber izleyicilerinin tümünden de beklenir. Önceki sayfalarda yazdığım gibi, WNBC, yakınlarda Tom Brokaw ile bir yıllığına çok yüksek ücretli bir sözleşme imzaladığını duyurdu. Ne için? Haberleri okuması için, insan, Bay Brokaw'ın rolünü Las Vegas tarzı kazançlı biçimde oynayıp oynamayacağını merak ettiği için baştan çıkabilir: "Tom Brokaw'ın dünyası, başrollerde spor spikeri Don Rickles, hava durumu spikeri Lola Falana." Fakat bu ağdalı olacaktır, çünkü Brokaw'ın TV'deki işi ya da rolü, daha geniş izleyici kitlesine ulaşacaktır. 'Ticari şov" alanında dünyanın en çarpıcı örnek modeli çocuklar için hayli yüksek eğitsel değeri olduğu iddia edilen "Susam Sokağı"dır (Sesame Street). Susam Sokağı'nın yaratıcıları, öğrenmenin eğlence tarafından engellenmediğini, aksine eğlencenin öğrenmenin ayrılmaz bir parçası olduğu düşüncesini kabul etmektedirler. WCBS'nin eğitim ilişkileri müdürü olan Blessington, bu eğitim anlayışını savunarak "çocukların, okulların nasıl belirleneceğini bilmedikleri kişisel ve bilişsel gelişimi arasında bir boşluk olduğunu" gözlemiştir. Blessington

bu durumu şöyle açıklar: “Oldukça karmaşık, elektronik yönelimli bir toplumda yaşıyoruz. Basım-yayım her şeyin hızını yavaşlatmaktadır.”{133} Yerinde bir düşünce. Basım-yayım ya da matbaa, yavaş- hızlı bir zihni; elektronik ise, hızlı düşünceyi ifade etmektedir. Bu olgunun sonuçlarından biri –Bay Blessington’ın dikkat etmediği– TV’nin kültürümüzü “Las Vegas”laştırmasıdır. Blessington’ın bahsettiği boşluk, açıklama ile teşvik edilen yavaş-hızlı düşünce süreçleri ile görsel eğlence dünyasının gerektirdiği hızlı-tempolu tepkiler arasındaki farktır. Susam Sokağı’nın özellikle sadece eğitsel işlevinden değil fakat birinci sınıf bir yapım olmasından dolayı hem yetişkinler hem de çocuklar için birinci sırada olduğu aşikârdır.

“Ticari Şov Çağı” (The Age of Show Business) deyiminin ikinci anlamı, ilkiyle ilgili ama kendi açıklamasını gerektirmektedir. TV'nin işinin şov yapmak, soyutlamadan vazgeçmek ve her şeyi somutlaştırmak olduğu gerçeğine işaret ediyorum. İşte yetişkinliğin zayıflatılma nedenini bu bağlamda anlayabiliriz. Lewis Carrol'ın Alice’in maceralarına başlamadan hemen önce söylediği şeyi yeniden anımsayarak konunun yerini kesin olarak belirtebiliriz. Tembelce geçen bir günün ardından Alice, kız kardeşinin okuduğu kitaba gizlice bir göz atar. Fakat kitap, Alice'in anlattığı öykülere ilişkin hiç resim ya da konuşma içermemektedir. Alice, “resimsiz ya da konuşmasız bir kitap ne işe yarar?” diye düşünür. Lewis Caroll, resimsel ve anlatı biçiminin açıklayıcılığa (expository) göre daha az karmaşık ve olgunluk düzeyinde olduğunu açıklar. Resimler ve öyküler, çocukların dünyayı anladıkları doğal biçimlerdir. Açıklama ise büyükler içindir.

Alice'in sorununu bir saik olarak kullanıp şunu sorabiliriz: Resim ve öykülerin egemen olduğu bir kültürün büyükler üzerindeki etkisi nedir? Zamanın sürekliliğini açıklama yeterliliği olmayan ve tümüyle günümüz üzerinde odaklaşan bir aracın etkisi nedir? Kavramsal karmaşıklıktan vazgeçmesi ve dikkati kişiselliğe çekmesi gereken bir iletişim aracının etkisi nedir? Sürekli olarak duygusal tepki talep eden bir iletişim aracının etkisi nedir?

Eğer iletişim aracı TV gibi yaygınlaşırsa o zaman soruyu şu şekilde yanıtlayabiliriz: Fonetik okuryazarlık, MÖ. 5. yüzyılda Atinalılarda zihnin

eğilimlerini değiştirirken, MS. 5. yüzyılda toplumsal okuryazarlığın yitmesi, Ortaçağ zihniyetinin oluşumuna yardım ederken, 16. yüzyılda tipografi ya da matbaacılık düşüncenin karmaşıklığını arttırırken –gerçekte zihnin içeriğini değiştirdi– TV de çocuk ile yetişkin arasında ayrım yapmamızı gereksizleştirmektedir. Çünkü mantaliteleri türdeş hale getirmek, TV'nin doğasında vardır. TV programlarının on iki yaş mantalitesi için tasarımlandığı sözündeki (sıklıkla görülmeyen) kinaye, tasarımlanan bu kesim için bir başka mantalite olmamasıdır. TV, çok az "resim ve öykü"den meydana gelen bir araçtır, fakat Alice, TV"yi kendi gereksinmeleri için oldukça uygun bulmuş olacaktır.

Tüm bunları söylerken. TV'yi "eleştirmiyorum", fakat sadece TV'nin sınırlamalarını ya da kısıtlamalarım ve bu kısıtlamaların etkilerini betimliyorum. Bu büyük kültür-dönüştürücü aracın doğası olarak anladığımız şeye ilişkin bir hayli dayanak vardır. ABC'nin yönetim kurulu başkanı Leonard H. Goldenson, 1981'de Emerson Koleji'nin diploma töreninde konuşurken mezunlara şöyle demiştir: "... Artık geleneksel becerilerin ustalığına güvenemeyiz. İletişimciler, oyuncular, buluşçular ve yurttaşlar olarak bizim (elektrik devriminin) yeni bir okuryazarlık türüne gereksinimimiz vardır. Bu görsel bir okuryazarlık, elektronik bir okuryazarlık olacaktır ve insanın ilk tarihinin sadece sözel geleneğinin sona ermesinde olduğu gibi bugün bildiğimiz yazılı sözcük okuryazarlığının arasındaki bir ilerleme olacaktır."[134] Yukardaki cümlelerden birinde önerildiği gibi kendisi zaten geleneksel becerilerin ustalığını kaybetmiş olan Bay Goldenson'ın sözlerini bir yana bırakarak, işaret etmek istediği anlamda olmasa bile, ifadesinin ilk bölümünün tümüyle doğru olduğuna inanıyorum. Bay Goldenson'ın doğru biçimde saptadığı gibi, TV ve diğer elektrikli iletişim araçları, yani medya, geleneksel becerilerin ustalığını gerektirmez. Bu, tam da benim vurgulamak istediğim noktadır, çünkü bu düşünce, bu tür becerilerin yetişkinlik ile çocukluk arasında bir ayrımı sürdürmek için gerekli olan aklın ya da zihnin ayrımını teşvik etmede zayıf kalacağı anlamına gelmektedir. "Görsel okuryazarlık"ın sözel geleneğin bitmesinden yazılı sözcüklere dayalı okuryazarlığın bitişine kadar olan bir ilerlemeden daha çok olacağını söylerken, Bay Goldenson'ın aklında ne tür ilerlemelerin olduğunu insan sadece merak edebilir. Okuryazarlığın karışık olmayan dua (lütuf) olduğunu iddia etmek safça ve hatalı olacak olmasına

rağmen yazılı ve daha sonra basılı sözcük, uygarlığa yeni bir tür toplumsal örgütlenme getirmiştir. Yazılı ve basılı sözcük, mantık, bilim, eğitim, uygarlık ve gerçekte Bay Goldenson'ın nezaret ettiği teknolojiyi getirmiştir. Nitekim okuryazar aklın, okuryazarlığın dayandığı “geleneksel beceriler”e uygun olmayan bir karşılığı veren medyanın yaratılmasıyla kendi çöküşünün tohumlarını ekmiştir. Bu gerçeğin bir TV işletmesinin yönetim kurulu başkanını korumak için herhangi bir insan için bir iyimserlik kaynağı olması gerekliliği benim için anlaşılmaz bir durumdur.

VIII. Bölüm
Yok Olmakta Olan Çocuk

Buraya kadar olan çabalarımı, bir toplumun kendini yeniden ürettiği simgesel arenanın çocukluğu nasıl da gerekli ya da gereksiz kıldığını tanımlamaya yönelttim. Özellikle yeni ve devrimci medyanın, Batı uygarlığında uzun konukluk döneminden sonra çocukluğun kovulmasına nasıl da neden olduğunu açıklamaya çalıştım. Benim için artık geriye bu kovulmanın gerçekte devam ettiğine ilişkin bazı kanıtları ileri sürmek kalmaktadır.

Çocukluğun yitişi ya da ortadan kayboluşunun kanıtları, birkaç farklı kaynakta mevcuttur. Örneğin medyanın kendisinin gösterdiği kanıtlar vardır, çünkü medyacılar çocukluğun çökmesini sadece biçim ve içerikleriyle ilerletmemekte, kendi programlarında da bu çöküşü yansıtmaktadırlar. Hukuk, okul ve spor gibi uygun toplumsal kurumların değişen görüş açıları içinde olduğu kadar çocuklar ve yetişkinlerin üslup ve sitilinin karışıp birleşmesinde görülebilecek olan kanıtlar vardır. Bundan başka, çocukluk ve yetişkinlik arasında zayıflayan bir ayrıma işaret eden kötü alışkanlıklara (alkolizm, uyuşturucu madde kullanımı, cinsel etkinlikler, suç vb.) ilişkin kanıtlar da vardır. Ancak bunları açıklamaya başlamadan önce (bu kadar çok kanıtın kendi lehimde düzenlenmesinin önemi olmasa da) bu olgunun neden ortaya çıktığına ilişkin bu kitapta geliştirilen varsayımın kanıtlanamadığını onaylamakla sorumluyum. Bu gerçek böyledir, çünkü fizik bilimlerde bile varsayım ya da kuramlar asla kanıtlanamamakla kalmazlar, fakat çünkü sosyal bilimlerde girişilen bir çaba da en güçlü kanıtlama ya da çürütme düşüncesi, belirsizlik ve karmaşıklıklarla birlikte öyle bir kabuk tutar ki insan, kanıtın varsayımı güçlendirip güçlendirmediğinden, çürütüp çürütmediğinden ya da ilgisiz olup olmadığından asla emin olamayabilir.

Bunu şöyle gösterebiliriz: Bayanlarda ergenlik çağının başlangıcının geçen yüz otuz yıldan bu yana her on yılda bir yaklaşık dört ay kadar düşmekte

solduğu ve örneğin adet görmenin ilk ortaya çıktığı ortalama yaşın 1900 yılında yaklaşık 14 yaş iken 1979 yılında 12'ye düştüğü iddia edildi.[135] Bu istatistiki bilgiyi oldukça keyfi buluyorum, çünkü eğer doğruysa, bu rakamlar çocukluğun kısalmasının telgrafın icat edilmesinden hemen sonra psikolojik terimler içinde bile ortaya çıkmaya başladığı anlamına gelmektedir. Yani, ergenliğin düşme yaşı ile iletişim devrimi arasında hemen hemen mükemmel bir rastlantı vardır. O halde bunu kendi argümanım lehinde kanıt olarak sunmaktan mutluluk duymalıyım. Fakat bunlardan ziyade özellikle ölüm oranlarındaki değişmelerle ilişkili olanlarda olduğu gibi daha iyi açıklamalar olduğunu düşünüyorum.

Bir diğer örneği ele alalım: Amerikan hane halkı büyüklüğünün küçüldüğü kesindir. 1930'da 4.1 olan hane halkı ortalama sayısı, günümüzde 2.8'e düşmüştür. Konuya bir başka açıdan bakarsak, 1950'de Amerikan hane halkının sadece % 10.9'u tek kişilikti. Günümüzde bu oran % 22'ye çıkmıştır.[136] Amerikalılar, az çocuk yapmakla kalmıyorlar, çocukların beslenme ve yetişmesine de az zaman ayırıyorlar. Bu olgu, değişmekte olan iletişim çevresinin bir etkisi değil midir? Bu olgunun kadınların inanılmaz hareketliliği, özgürlük mücadeleleri sonucu vb. hareketlerinin olduğuna inanmıyorum, fakat Amerikalıların artan refahı gibi diğer faktörlerin katkısını yadsımak da saflık olur. Diğer bir deyişle bu örnekte olduğu gibi sadece çok yönlü bir nedensellik yok değil, birinci örnekte olduğu gibi olguları açıklayabilecek başka kuramlar da olabilir. Gene de toplumsal örgütlenmedeki değişimleri ya da gerçekte bazı kültürel eğilimleri hesaba katmaya çalışırken başlanabilecek birçok nokta olduğu görülmelidir. Örneğin Mandstler ve Freudçuların, kanıtlamaların olguların gerçekliğini gösterdiği üzerinde hemfikir olarak çocukluğun neden yitmekte olduğuna ilişkin hazır açıklamaları olacaktır. Sosyologlar, antropologlar ve belki de Bilimsel Yaratılış Kuramcıları (Scientific Creationists) kendilerini her iki konu üzerinde de yavan bulmayacaklardır. Bu kitapta sunulan açıklamayı seçtim, çünkü herhangi bir tek görüş açısının kanıtlanması kolay olduğu söylenene kadar, en iyi olanı olguları açıklamaktadır. Gerçekte hiçbir şey bana çocukluğun, bir kültürün iletme ihtiyacını duyduğu şeyin ve iletirken de sahip olmadığı araçların bir işlevi olduğundan daha açık görünmemektedir. Ekonomi, politika, ideoloji, din ve diğer faktörler çocukluğun yönelimini etkilemesine rağmen –az ya da çok önemli kılmak

bağlamında– bu faktörler çocukluğu yaratmamakta ya da silmemektedir. Kendi varlığı ya da yokluğuyla sadece okuryazarlık, bu güce sahiptir. Ancak bu fikri burada tartışmayacağım. Sadece, bu fikrin mantıksal olduğunu, en azından tarihsel olgular açısından ılımlı bir önerme olduğu ve günümüzdeki olgularca desteklendiğine inandığımı söylemek istiyorum. Bu bölümün amacı, çocukluğun yitmekte olduğunu göstermektir. Okuyucu, buna ilişkin kanıtları inceledikten sonra kuramımın doğru olup olmadığına karar verecektir.

Öyleyse çocukların medyada, özellikle TV'de giderek yittikleri gerçeğine dikkat çekmekle başlamak istiyorum. (Çocukluğun radyodan atıldığına ilişkin kesin bir işaret yok, fakat TV'de durum oldukça açıktır.) Doğaldır ki çocukların medyadan çıkarılmalarını kastetmiyorum. Aksine, gösterildikleri zaman, 13. ve 14. yüzyıl resim tablolarındaki gibi minyatür yetişkinler olarak tasvir edildiklerini ifade ediyorum. Örneğin bu olguyu açıklamak için **Gary Coleman** fenomenini ele alalım. Bu fenomenle anlatmak istediğim şudur: Komedi programları, sabun köpüğü dizileri (soap opera) ya da diğer popüler TV programlarını dikkatlice izleyen kişi, bu tür şovlardaki çocukların, ilgi, dil, giyim ve cinsellikleri açısından aynı şovdaki yetişkinlerden önemli oranda farklılaşmadıklarım fark edecektir.

Bunu söylerken popüler TV programlarının çocukları otantik bir tarzda çok nadiren tasvir ettiğini kabul etmeliyim. Sinema karakter gösterimlerinin ve çocukların duyarlılığının gerçeklikten oldukça uzak olduğunu anlamak için Shirley Temple, Jackie Coogan, Jackie Cooper, Margaret O'Brien ve Our Gang komedilerinin zararsız vicdansızlıkları türünden büyük çocuk film yıldızlarından bazılarını düşünelim. Fakat insan bu filmlerde her şeye rağmen bir çocukluk ideali, *anlayışı* bulabilir. Bu çocuklar, yetişkinlerden farklı biçimde giyiniyor, farklı biçimde konuşuyor, sorunları farklı bir görüş açısından inceliyorlar, farklı bir statüye sahipler ve oldukça kırılgan oluyorlar. TV'nin ilk günlerinde bile *Leave It to Beaver* ve *Father Knows Best* gibi programlarda eğer gerçekçi biçimde tasvir edilmemişse yetişkinlerden en azından oldukça farklı olan çocuklar bulabilirsiniz. Fakat artık bunlar hızlıca değişime uğramaktadır.

Belki de burada ne olduğunu kavramanın en iyi yolu, Bayan Temple'ın şimdilerde anılmaya değer filmlerini yaptığı yaşta olduğunu belirterek, *The*

Shirley Temple Show adlı programın günümüzde ne tür bir TV dizisine benzediğini kavramaktır. (Temple kariyerine dört yaşında başladı, fakat en başarılı filmlerinin çoğunu altı ile on yaşları arasında yaptı.) Shirley Temple'ın konulu bir şarkı olarak "On the Good Ship Lollipop"u söylemesi bir parodi olmaktan başka neyi ifade edebilir? Eğer bu türden şarkılar söyleseydi, alanı rock müzik olacaktı; yani, gençliğin olduğu kadarıyla daha çok yetişkin duyarlılığıyla ilişkili olan bir müzik alanında olacaktı. (Studio 54 ve diğer yetişkin diskolarına bakınız.) Günümüzün TV dünyasında çocuk şarkısı türünden şarkılar artık yok. Çocuk şarkısı, artık ölü bir türdür ve burada tartıştığım konulara ilişkin bize çok şey ifade etmektedir. Gene de on yaşındaki Shirley Temple muhtemelen, bazen bir aşığın kavgasında ya da tartışmasında başı derde girmekten ziyade birlikte olacağı bir erkek arkadaşa ihtiyaç duyacaktır. Temple, yetişkin modasını uygulayabilmek için "küçük kızların elbise ve saç modellerini kesinlikle terk etmek zorunda kalacaktır. Dili, özgür bir cinsel ima teşhirini de içerecek biçimde nükteli sözlerini bilen bir diziden oluşacaktır. Kısaca *The Shirley Temple Show*, tapınılan ya da sıradan bir çocuk üzerine olmayacaktı-olamazdı. İzleyicilerden çoğu, özellikle biz genç izleyiciler, bu tür bir anlayışı ya gerçeklerden uzak ya da tanınamaz bulacaktık.

Elbette geleneksel çocukluk modelinin TV'den kayboluşu, en canlı biçimde reklamlardan gözlenebilmektedir. Kitabın başında, on iki ve on üç yaşındaki kızların (Örneğin Brooke Shields fenomeni) erotik nesneler olarak yaygın kullanımından bahsetmiştim, fakat hem kız öğrencilerin hem de erkek öğrencilerin –ki çoğu ergenlik çağı öncesindedir– kot pantolonların giyilmesiyle daha da tahrik olan ve disipline edilemeyen libidoları tarafından kışkırtılmış olarak gösterildikleri Jordache kotları için yapılan sıra dışı bir reklamdan bahsetmek gereklidir. Reklam, çocukların öğretmeninin de aynı kotu giymesinin gösterimiyle son bulmaktadır. Bu, ya cinsellikleri ya da uyarıldıkları araçlar çerçevesinde çocuk ve yetişkinler arasında ayrım yapmama gereğini duymaktan başka neyi ifade edebilir?

Fakat bunun ötesinde ve daha da önemli olanı, aşın aktif libidoları olan ya da olmayan çocukların reklamlarda yaygın olarak ve utanılmaksızın aktörler olarak kullanılması gerçeğidir. Bir akşam TV izlerken, bir çocuğun seyyar satıcı olarak iş gördüğü dokuz farklı ürün saydım. Bu ürünler, sucuk, gayrimenkul mal, diş macunu, sigorta, deterjan ve bir restoranlar zinciriydi.

Amerikalı TV izleyicileri, çocukların onları Amerikan birliğinin zaferi için eğitmeleri gerektiğini ya olağandışı ya da kabul edilemez olarak düşünmemektedirler. Belki de çocuklar, yetişkin yaşamının durumlarına daha fazla kabul edilirlerken onları yani çocukları yetişkin yaşamının en önemli yönlerinden biri olan “satış”tan ayrı tutmak keyfi bir davranış gibi görünecekti. Ne de olsa burada, çocukların yetişkinlere eşlik edebileceği tahminine ilişkin yeni bir anlamla karşı karşıyayız.

TV'de çocukların “yetişkinleştirilmesi”, filmlerle çok yakından paralel gitmektedir. *Carrie, The Exorcist*, *Pretty Baby*, *Paper* Moon, *The Omen, The Blue Lagoon. Little Darlings, Endless Love* ve *A Little Romarıce* sosyal yönelim, dil ve ilgiler açısından yetişkinlerden farklı olmayan bir çocuk anlayışı içermektedir. Yakın geçmiş yıllarda yer alan çocuk filmi betimlemelerindeki değişmeyi görebilmek için özellikle aydınlatıcı bir yol, 1930'ların Little Rascals filmlerini, çocukların gangster filmlerindeki yetişkin karakterlerin rollerini oynadıkları bir hiciv olarak 1976 yapımı bir film olan *Bugsy Malone* ile karşılaştırmaktır. *Bugsy Malone*, çocukları yetişkinler için bir metafor olarak kullanmasına rağmen, çocukların rollerini oynamada çok az bir uyuşmazlık duygusu vardır. Gene de yetişkin dilini kullanan, yetişkin giysileri giyen, cinsel bakımdan yetişkin ilgisi gösteren, yetişkin şarkıları söyleyen on iki yaşındaki çocuğa ilişkin anlamsızlık nedir? Önemli olan nokta, Little Rascals’ın filmlerinin açıkça komedi türünde olmasıdır. Oysa *Bugsy Malone*, belgesele yakın bir filmdir.

Çocuk edebiyatında en geniş biçimde tartışılan değişimlerin çoğu, modern medyanınkilerle aynı yönde olmuştur. Judy Blume çalışması, Bayan Blume gibi “adölesans edebiyatının tema ve dil bakımından yetişkin edebiyatını teşvik ettiği zaman ve özellikle karakterleri, minyatür yetişkinler olarak sunulduğu zaman en iyi biçimde alındığı fikrini kavrayan diğer birçok yazar tarafından taklit edilmiştir. Elbette günümüzde empatik açıdan yetişkinlerden farklı olan çocuklara ve çocuk edebiyatına (Özellikle TV ya da sinema Anilerinde) ilişkin mevcut örnekler olmadığı izlenimi vermek istemiyorum. Fakat şimdi çocukların imajı açısından popüler sanatlarda çok hızlı bir yeniden yönelime girdiğimizi ifade ediyorum. Kişi bir dereceye kadar konuyu şu tarzda ortaya koyabilir: Kültürümüz, Judy Blume ve Walt Disney için yeterince geniş değildir. Bu iki programdan biri atılmak zorunda kalacaktır. Disney imparatorluğunun çöküşü şova makbuz keserken

ortadan kaybolan çocuğun ne olduğu ve neye ihtiyaç duyduğuna ilişkin Disney'in anlayışıdır.[137] Çocuk olarak gencin iki yüz yıllık imajını dualarla defetme ve yerine yetişkin olarak genç imajı koyma süreci içinde bulunuyoruz.

Bu, tam olarak Bayan Blume'un, modern film yapımcılarımızın ve TV yazarlarının yaptıkları şey olmasına rağmen onlara karşı hiçbir ahlaki ya da sosyal sorumluluk yüklenmeyebilir. Popüler sanatlarımızın eleştirisi konusunda ne söylenirse söylensin, onlar sosyal gerçekliğe ilgisiz olarak suçlanamazlar. Hilekâr siyah, açgözlü Yahudi, (bir dereceye kadar) itaat eden ve pasif kalan kadın bile sahneden kayboldular, çünkü artık onlar sadece materyal olarak yeterince ilginç değillerdi. İzleyiciler kabul edilemez nitelikler taşıyorlardı. Benzer biçimde Shirley Temple’ın yerini Brooke Shields almaktadır, çünkü izleyici popüler sanatların betimlemesi ile yaşanan sosyal gerçeklik arasında belirli bir örtüşmeye (correspondence) gereksinim duymaktadır. TV’nin sosyal gerçekliği yansıttığı düzey sorunu, karmaşık bir sorundur, çünkü TV'nin değişimleri önceden tahmin etme ve tam-olarak hedefi vurma konusunda açık olarak zamanın gerisinde kaldığı dönemler vardır. Eğer TV, sınırı büyük ölçüde aşarsa, beklentileri karşılayamaz ve popüler sanat olma özelliğini kaybeder. Bu, TV'nin bizim en demokratik kurumumuz olduğunu söyleyebileceğimiz bir anlamdır. Programlar, insanların anladıkları ve istedikleri şeyi göstermektedirler. Çoğu insan, artık geleneksel ve idealize edilmiş çocuk modelini anlamamakta ve istememektedir, çünkü bu model, onların yaşantıları ya da tasavvurlarınca desteklenmemektedir.

Aynısı geleneksel yetişkinlik modeli için de geçerlidir. Eğer TV'nin içeriğine yakından bakacak olursak, sadece “yetişkinleştirilmiş” çocuğun doğuşunun değil, “çocuklaştırılmış” yetişkinin doğuşunu oldukça kesin kanıtlarla bulabiliriz. Hiçbir sorgulamada bulunmaksızın, çocukça yetişkinin en iyi gösterimi, gerçekte burada tarif ettiğim süreçle ilgili olan *Being There* filminde olmasına rağmen, TV, bununla ilgili olarak başka herhangi bir şey kadar açıktır. Laverne, Shirley, Archie, the Crew of Love Boat, Three, Fonzie, Barney Millersdetectives , Rockford, Kojak ve Fantasy Island’ın tüm aktörlerinin yetişkin karakterler oldukları güçlükle söylenebilir. (Oyuncuların göründükleri ya da yer aldıkları formatların gelenekleri için tahsisat yapıldıktan sonra bile). Birkaç istisna dışında,

TV'deki yetişkinler, işlerini ciddiye almamakta; çocuk bakmamakta; politik ve dinsel eğilimleri olmamakta; hiçbir geleneği temsil etmemekte; ufukları ya da ciddi planları bulunmamakta; kapsamlı konuşmalar yapmamakta ve hiçbir durumda yedi yaşındaki bir çocuğa tanıdık gelen herhangi bir şeyden bahsetmemektedirler.

Kendilerini TV izleyicileri olarak vakfeden öğrencilerim, aşağıdaki ifadeyi değiştirmek için beni zorlamalarına rağmen bir yetişkinin ciddi biçimde müziğe yönelik bir isteği olduğu biçiminde tasvir edilen ve dili, yaşamında gerçekten kitap okuduğunu ele veren Felix Unger'in *The Old Couple* adlı programında düzenli olarak görünen tek bir kurgusal karakter bulabildim. Aslında TV'deki yetişkin aktörlerin çoğunluğunun sadece kitaplı öğrenimin içeriğinden yoksun bulundukları anlamında değil, dalgın zihinsel alışkanlığın belirsiz işaretlerinin bile olmamasından dolayı cahil olarak tasvir edilmektedirler. (Şu aralar tekrar gösterime giren *The Old Couple,* Felix Unger'de ironik bir biçimde sadece okuryazar bir kişi olarak değil, cahil ama profesyonel bir yazar olan partnerini –Oscar Madison– çarpıcı bir anormallik içinde sunmaktadır.)

Buraya kadar popüler TV programlarının anlamsızlığına ilişkin olarak bir hayli şey yazdım. Fakat burada bir yargıyı tartışmıyorum. Benim asıl olarak üzerinde durmak istediğim nokta, TV'de çok sıklıkla kullanılan bir yetişkin modelinin çocuk modeli olduğu ve bu örüntünün hemen her tip programda görülebileceğidir. Örneğin oyun şovlarında yarışmacılar, uyarıcı bir yetişkin yani teşrifatçı (emcee) tarafından utanma hoşgörülerinin tüketilemediği, duygularının sürekli olarak tahrik edilebildiği, şeylere ilgilerinin tüketici bir haz içinde olan kişiler arasından büyük bir dikkatle seçilmektedirler. Gerçekte bir oyun şov, çocuk ruhlu yarışmacıların itaat ve erken gelişmeden dolayı yeterince ödüllendirildikleri, fakat aksi takdirde geleneksel olarak okul çocuğunun sorumluluğu olan tüm hareketlere ya da yakışıksız davranışlara maruz kaldığı parodi türü sınıftır. Bir diğer örneği ele alacak olursak, sabun köpüğü dizilerindeki (soap opera) yetişkin karakterlerin yokluğu o kadar belirgindir ki çocukluğun dünyasının yetişkinliğin dünyasından farklı olmadığı fikrini belgelemek üzere *Young Lives* adlı gençlere yönelik bir sabun köpüğü versiyonunun yapımına girişildi. Burada TV, sinema filmlerinin bir adım önüne geçmektedir: *Young Lives,* taşlamasız *Bugsy Malone'dır.*

Tüm bunlar sadece son üç bölümde önerilen nedenlerden değil, fakat TV'nin yaygın ya da egemen değer ve üslupları yansıtmaya çalışmasından dolayı da kaynaklanıyor. Günümüz koşullarında çocuğun değer ve üslupları ile yetişkininkiler karışıp birleşmeye doğru gitmektedir. İnsanın aşağıda yazılan gerçeklere dikkat etmesi için aşina bir sosyolog olması gerekmez.

Çocuklara yönelik giyim endüstrisi, son on yılda çok büyük değişimlere uğradı ve böylece çocuk giyim tarzı giderek ortadan kalkmaya başladı. Artık on iki yaşındaki çocuklar, doğum günü partilerinde takım elbise ya da tayyörler, altmış yaşındaki erkekler ise aynı partilerde kot pantolonlar giymektedirler. On bir yaşındaki kızlar yüksek ökçeli ayakkabılar giymekteler; teklifsizlik (informality) ve enerji, gençliğin açık bir işareti olurken artık sinsi kimseler (sneakers), sözde yetişkinler için aynı anlama gelmektedir. Yetişkinlerin çocuk giyim sitilini taklit ettikleri en şaşırtıcı örnek olan mini etek, ortadan kalkmak üzeredir, fakat onun yerine insan, New York ve San Francisco sokaklarında küçük beyaz çoraplar giyen ve Mary Janes'i taklit eden yetişkin kadınlar görebilir. Vurgulanması gereken nokta, 16. yüzyılda başlamış olan ve çocukların giyim tarzıyla bilinenden ayrı olan bir eğilime giriyor olmamızdır. Çocukluk kavramının zayıflaması ile birlikte çocukluğun simgesel işaretleri de azalmaktadır.

Bu sürecin ortaya çıkışı sadece giyimde değil, yemek yeme alışkanlıklarında da görülebilir. Çocukluğun damak ve sert midelerine ayrım gözetmeksizin yerleştirilen junk (çöp) tipi besin, şimdi yetişkinler için yaygın yiyecek türüdür. Bu, reklamlarda yaş ayrımı yapmayan McDonald ve Burger King'in reklamlarından çıkarsanabilir. Bu tür yerlerin müşterisi olan çocuk ve yetişkinlerin dağılımına bakarak da bu gerçek doğrudan gözlenebilir. Yetişkinlerin en azından çocuklar kadar çok junk tipi yiyecek tükettikleri görülmektedir.[{138}] Bu, önemsiz bir nokta değildir: Yetişkinlerin, neyin yenilebilir neyin yenemez olduğuna ilişkin anlayışlarında çocuklara göre daha yüksek standartlara sahip olmadıklarının farz edildiğini, birçok insanın unutmuş olduğu görülmektedir. Aslında bu, bir çocuğun junk tipi yiyecek endüstrisine adını veren yiyecek türünü reddetme eğilimi gösterdiği zaman yetişkinliğe yönelik hareketin bir işaretiydi. Bu yetişkinliğe geçiş işaretinin, şimdi tümüyle yok edildiğini oldukça kesin olarak söyleyebileceğimize inanıyorum.

Çocuk ve yetişkin değer ve üsluplarının birbirine karışmasının, ortadan kalkmakta olan çocuk oyunlarından daha açık belirtisi yoktur. Denetimsiz sokak oyunlarının çöküşünü belgeleyen çalışmalar bulamazken, bu oyunların yokluğu yeterince dikkate değerdir ve herhalde, beysbol alanındaki Little League ve futbol alnındaki Pee Wee gibi kurumların şaşırtıcı yükselişinden çıkarsanabilir. Kent-içi, yani oyunların hâlâ onları oynayan çocukların denetimi altında olduğu yerler hariç olmak üzere Amerikan gençliğinin oyunları, giderek resmi, profesyonel ve son derece ciddi bir hale bürünmektedir. Merkez büroları Pennsylvania eyaletinin Williamsport kentinde olan Little Leauge Beysbol Birliği'ne göre, çocuklara yönelik Little League beysbolu, dünyadaki en geniş spor programıdır. Birliğin bin dört yüzden fazla kayıtlı üyesi vardır. Altı yaşından on sekiz yaşına kadar iki buçuk milyonun üzerinde bir katılım gerçekleşmektedir. Organizasyonun yapısı, asıl beysbol ligine göre, oyunların özelliği de büyük lig sporlarının duygusal stiline göre biçimlendirilmektedir: Aylak aylak dolaşmak yok, o ana uyması için icat edilen özel kurallar yok, seyircilerin yargılarından korunma yok.

Çocuk oyunlarının yetişkinlerin işi olmadığı fikri, altı yaşındaki çocukların bile oyunlarını kendiliğindenlik olmaksızın dikkatli bir danışmanlık altında ve yoğun bir rekabet düzeyinde oynamalarında ısrarlı olan Amerikalılar tarafından bile açıkça reddedilmektedir. Birçok yetişkinin, çocuk oyunlarının bu yeniden tanımlanmasının önemini kavramaması, 17 Temmuz 1981'de *The New York Times*'da çıkan bir olay ile açıklanmaktadır. Mesele, on ulustan dört bin çocuğu içeren ve Kanada'nın Ontario kentinde düzenlenen bir futbol turnuvasıydı. East Brunswick (New Jersey) ile Burlington'dan (Ontario) gelen on yaşındaki çocuklar arasındaki bir oyunda, "babalarının saha kenarında tartışmasından sonra kavga çıktı. Oyuncular birbirlerini sert oynamakla ve faul yapmakla suçladılar. Burlington'lı bir adam, terbiyesiz bir hareket yaptı". Kavga, birinin diğerini tekmelediği iki oyuncunun anneleri arasında bir yüzleşmeyle dikkat çekildi. Elbette bunun çoğu bir ölçü konusudur ve "resmi" beysbol ve futbol maçlarında yetişkinler tarafından birçok kez tekrar edilmiştir. (Kendim, on bir yaşındaki bir beysbol oyuncusunu, birkaç tane kırk yaşındaki adamın insafsızca ve zorla yönlendirmeye çalıştığına tanık oldum.)

Fakat en önemlisi, kavgadan sonra annelerden birinin yaptığı konuşmadır.

Konuyu bir görüş açısı içine yerleştirmeye çalışan kadın şöyle söylemiştir: “Kavga, güzel bir turnuvanın sadece 30 saniyelik bölümünde olmuştu. Geçen akşam çocuklarımız kaybetti, fakat güzel bir maç oldu. Her iki takımdan aileler, çocukları alkışlıyorlardı. Bittikten sonra bu, güzel bir deneyim oldu.” Fakat asıl nokta, oradaki aileler ilk anda neler yapıyorlardı? Neden dört bin çocuk turnuvaya katıldı? Neden East Brunswick (New Jersey), Burlington (Ontario) ile oynuyordu? Bu çocuklar ne için yetiştirilmektedir? Tüm bu soruların yanıtı, çocukların oyununun bir yetişkin meşguliyeti olması, profesyonelleşmesi, artık yetişkinlerin dünyasından ayrı bir dünya biçimi olmamasıdır.

Elbette çocukların profesyonel ve dünya çapında amatör sporlara girişi, bununla kalmamaktadır. Örneğin 1979 Wimbledon tenis turnuvasına, turnuva tarihinde en genç oyuncu olan ve henüz on altı yaşında bile olmayan Tracy Austin'in sıra dışı performansı damgasını vurmuştur. 1980’de ise on beş yaşındaki bir oyuncu turnuvaya katılmıştır. 1981'de ise 14 yaşında bir oyuncu, turnuvaya katılmıştır. Eski Wimbledon şampiyonu olan John Newcombe, yakın gelecekte, 12 yaşındaki oyuncuların tenis kortunda yer alacağı görüşünü ifade etmiştir. Fakat bu bakımdan tenis, diğer sporların arkasında kalmaktadır. Dünya çapında ün elde eden 12 yaşındaki yüzücüler, patenciler ve jimnastikçiler oldukça yaygındır. Neden böyle oluyor? En açık yanıtı, daha iyi antrenörlük ve yetiştirme tekniklerinin, çocukların yetişkin düzeyinde yeterliliğe ulaşmalarını olanaklı kılmasıdır. Fakat sorumuz hâlâ yanıtlanmamıştır: Neden yetişkinler bu olanaklılığı teşvik etmektedirler? Neden herhangi bir kimse, çocukların özgürlüğünü, enformelliğini ve kendiliğinden oyun oynama keyfini inkâr etmek istesin? Neden çocukları profesyonel sitilde yetiştirme, yoğunlaştırma, gerilime sokma ve medya esrarının insafsızlıklarına teslim etmektedirler? Yanıt, önceki gibi aynıdır: Çocukların biricikliğine ilişkin geleneksel varsayımlar, hızlıca zayıflamaktadır. Burada farkında olduğumuz şey, oyunun kendiliğinden biçimde oynanmadığı, fakat şöhret, para, fiziksel koşullanma, sınıf atlama, ulusal gurur gibi bazı dışsal amaçlar için oynandığı fikrinin ortaya çıkmasıdır. Yetişkinler için oyun, ciddi bir iştir. Çocukluk yiterken, çocuğun oyun görüşü de ortadan kaybolmaktadır.

Çocuk ve yetişkin görüş açılarının birleşip kaynaşmasına yönelik aynı eğilim, eğlence üsluplarında da gözlemlenebilir. Bariz bir örnek ele alalım:

TV'ye ilişkin 1980 Nielsen Raporu, (18 yaşın üstündeki insanlar olarak tanımlanan) yetişkinlerin en beğendikleri programlar arasında aşağıdakileri ortaya çıkarmıştır: *Family Feud, The Muppet Show, Hee Haw, M*A*S*H*, Dance Fever, Happy Days Again,* ve *Sha Na Na*. Bu programların 12 ile 17 yaş arasındaki çocukların en beğendiği on beş program arasında olduğu da belirlenmiştir. 2 ile 11 yaş arasındakilerin de en beğendikleri program listesi yapılmıştır. Varolan şovlar açısından erkek yetişkin grup, *Taxi, Mork and Mindy, M*A*S*H, Three's Company, ABC Sunday Night Movie* ve *The Dukes of Hazzard* adlı programların favori programları olduğunu göstermişlerdir. 12'den 17 yaş grubunda olanlar da aynı şovları beğendiklerini ifade etmişlerdir.[{139}] 1981 Nilsen Raporunda yetişkin erkeklerin, 12-17 yaş grubunun beğendikleriyle aynı olan on programdan altısını, 2-11 yaş grubu olarak aynı olan on programdan dördünü izledikleri belirlenmiştir.[5]

Bu tür rakamları düşünmek bile üzücüdür, fakat şimdilerde çocuğu eğlendiren şeyin yetişkini de eğlendirmesi gözlemiyle tümüyle tutarlıdır. Şu anda da Su*perman II, For Your Eyes Only, Raiders of the Lost Ark* ve *Tarzan, The Ape Man,* hemen hemen benzeri görülmemiş sayılarda tüm yaşlardan tüketiciler içermektedir.[{140}] Yirmi beş yıl önce, komik resimli hikâyeler olarak canlandırılan bu tür filmler, çocuk eğlenceleri olarak dikkate alınırdı. Bunlar, genç izleyiciler için örneğin *Snow White and the Seven Dwarfs* gibi büyüleyici, masum ve yaratıcı değildir. Bugün bu tür ayrımların yapılmasına ihtiyaç duyulmamaktadır. Ne de bir yetişkin diskoteğini ziyaret eden herhangi bir kimsenin onaylayabileceği gibi müzikte yetişkin ile çocuk üslubu arasında ayrım yapmak gerekmektedir. 10 ile 17 yaş arası grubun rock gruplarının isim ve stilleri konusunda 25 yaş grubuna göre daha bilgili olduğu halâ büyük olasılıkla doğrudur, fakat hem klasik hem de popüler "yetişkin" müziğin çökmekte olan pazarının gösterdiği gibi yetişkinler artık müziğe olan zevklerinin gençlerin müziğinden daha yüksek bir duyarlılığı temsil ettiğini iddia edemezler.[{141}]

Giyim, yiyecek, oyunlar ve eğlence türdeş bir stile doğru ilerlerken benzer gelişme dilde de görülmektedir. Bu değişimi, anekdotlar aktarma ya da okuyuculara kendi deneyimlerini aktarmaları dışında belgelemek son derece güçtür. Doğaldır ki gençlerin okuma ve yazmada "başarı düzeyi" yeterliliğine erişmeleri kapasitesinin azaldığını biliyoruz.[{142}] Usavurma ve

geçerli sonuçlar çıkarma yeteneklerinin de zayıfladığını biliyoruz.[143] Bu tür kanıtlar, genellikle gençlikteki genel okuryazarlık düşüşünü belgelemek için sunulur. Fakat yetişkinler arasında dile olan ilginin azalmasına işaret etmek için de ileri sürülebilmektedir; yani, insan, gençlerdeki zayıf dil durumunu üretmede medyanın rolünü tartıştıktan sonra, dilin önemi açısından aileler, öğretmenler ve diğer etkili yetişkinlerin ilgisizliğini tartışmak için halâ yer vardır. Dil üzerindeki yetişkin kontrolünün, çoğu durumlarda çocukların dil üzerindeki kontrolüne önemli oranda üstün geldiği varsayımı bile bize kabul ettirilebilir. TV'de, radyoda, filmlerde, ticari işlerde, sokaklarda, sınıflarda bile insan, yetişkinlerin çocuklardan daha çeşitli, derinliği ya da kesinliği olan dili kullandıklarına rastlamamaktadır. Aslında yetişkinlere yetişkin gibi nasıl konuşulacağını öğreten küçük bir kitap ve gazete kolonları endüstrisinin ortaya çıkması, bu savı belgelemenin bir türüdür.

İnsan, çocukların dilinin yetişkinler üzerinde diğer faktörlerden daha fazla etkide bulunduğunu da düşünebilir. Her dört sözcükten sonra “like” (gibi) sözcüğünü araya sokma eğilimi, ayrımsal bir adölesans örüntüsü olmaya devam etmesine rağmen, bir çok bakımdan yetişkinler, çocukluk dilini kendi konuşmalarına dahil etmek için yeterince çekici buldular. “... am into jogging”, “Where are you coming from?” (bu cümle “Görüşün nedir?” anlamında kullanılıyor), “Get off my case” ve diğer çocuk ifade tarzları gibi deyimleri ironisiz söyleyen her toplumsal sınıftan 35 yaşın üstünde birçok örnekle karşılaştım. Bu eğilimlerin kendi deneyimlerimle uyuşup uyuşmadığının kararını okuyuculara bırakmalıyım. Ancak inanıyorum ki bir şeyden emin olabiliriz: “Kirli sözcükler” adını verdiğimiz yetişkin dili sırları, sadece çocuklar tarafından tümüyle bilinmekle kalmamakta, fakat çocuklar tarafından yetişkinler kadar serbest biçimde kullanılmaktadır. Sadece Ontario'daki futbol sahasında değil, kamuya açık tüm yerlerde – oyun parklarında, sinema ve tiyatrolarda, okul bahçelerinde, sınıflarda, alışveriş mağazalarında, lokantalarda– insan, gençler kadar 6 yaşındaki çocuklar tarafından bile bu sözcüklerin rahat ve bol bol kullanıldığını işitebilir. Bu olgu önemlidir, çünkü bu gerçek, çocuklar ile gençler arasındaki geleneksel aynının aşındığının bir örneğidir. Keza önemlidir, çünkü bu gerçek, görgü kuralları kavramında bir yitişi göstermektedir. Aslında dil, giyim, zevk, yemek alışkanlıkları vs. giderek türdeş, birbirine

benzer hale gelirken, toplumsal hiyerarşi düşüncesinde kökenlenen uygarlığın hem uygulamasında hem de anlamında benzer bir çöküş ortaya çıkmaktadır.[144] Günümüz koşullarında yetişkinlik, otorite ve havasının çoğunu kaybetmiştir ve yaşlı olan insana saygı fikri, gülünç hale gelmiştir. Süreç içinde ortaya çıkan bu çöküş, toplumsal birliktelik alanlarındaki kural ve ritüellerine yönelik genel önemsemezlikten çıkarsanabilir: Okullarda "disiplin sorunları" denilen olaylarda artış, toplumsal olaylarda artan güvenlik zorunluluğu, kamusal yerlerde mümkün olan en yüksek sesle radyo müziğinin fuzuli işgali, "teşekkür ederim" ve "lütfen" gibi geleneksel nezaket ifadelerinin azlığı.

Bu gözlem ve çıkarımların tümünün, hem çocukluğun çöküşünün hem de yetişkinliğin karakterinde paralel bir alçalmanın göstergeleri olduğuna inanıyorum. Fakat aynı sonuca işaret eden bir dizi acı gerçek daha vardır. Örneğin 1950 yılında, tüm Amerika'da 15 yaşın altında olan sadece 170 kişi, FBI'ın ciddi suçlar dediği cinayet, zorla tecavüz, hırsızlık ve şiddetli saldırıdan dolayı tutuklandılar. Bu sayı, Amerika'nın 15 yaş nüfusunun altında 0.0004 oranını temsil ediyordu. Aynı yıl, 15 ve daha üst yaşlarda olan 94.784 kişi, ciddi suçlardan dolayı tutuklanmışlardı. (Bunlar ise, 15 yaş ve üstündekilerin 0.0860'ını temsil ediyorlardı.) Bu, 1950 yılında (burada 15 yaş ve üstündekiler olarak tanımlanan) yetişkinlerin, çocuk suç oranından 215 kez daha fazla ciddi suçlar işlediklerini ifade eder. 1960'a gelindiğinde yetişkinler, çocuk suç oranından sekiz kez daha fazla ciddi suçlar işlemişlerdir. 1979'da oran 5.5'a düşmüştür. Bu, yetişkin suçluluğunun azaldığını mı gösteriyor? Nitekim 1979'da 400.000'den fazla yetişkin, –ki bu sayı yetişkin nüfusun. 0.2430'nu temsil etmektedir ciddi suçlardan dolayı tutuklandı. Bu. 1950 ile 1979 arasında yetişkin suç oranının üçe katlandığını ifade eder. Yetişkin ve çocuk suçları arasındaki farkın hızlıca kapanması, çocuk suçlarındaki şaşırtıcı yükselişin nedenini hemen hemen tümüyle açıklamaktadır. 1950 ile 1979 arasında, çocuklar tarafından işlenen ciddi suçların oram, % 11.000 arttı. Ciddi olmayan çocuk suçları (yani, ev soyma, hırsızlık ve araba hırsızlığı), % 8.300 arttı.[145]

Eğer Amerika'nın büyük bir suç dalgası içinde boğulduğu söylenebilirse, o zaman bu dalganın büyük ölçüde çocuklarımız tarafından oluşturulduğunu söyleyebiliriz. Çoğu başka şeyler gibi suç, artık yalnızca bir yetişkin faaliyeti değildir ve okuyucular bunu onaylamak için istatistiklere gerek

duymamaktadırlar. Hemen her gün günlük basın, Wimbledon'da tenis oynayanların yaşıtı olan çocukların tutuklandığı haberlerini vermektedir. New York kentinde 9 yaşındaki bir erkek çocuk, bir bankayı soymaya kalkıştı. 1981 Temmuzunda New York'un Westchester ilçesinde polis, dört çocuğu yedi yaşındaki bir kıza cinsel tecavüzden dolayı sorumlu tuttu. Tecavüzle itham edilen çocuklardan biri 13, diğerleri 11 ve 9 yaşlarındaydı. 9 yaşında olanı, Westchester ilçesindeki birinci dereceden tecavüzle suçlanan şimdiye kadarki en küçük kişiydi.[146]

10 ve 13 yaş arasındakiler, daha önceden olmadığı gibi yetişkin suçu kapsamına alınmaktadırlar. Aslında, ciddi çocuk suçunun sıklığı, çocuk suçu yasalarını sınırına getirdi, ilk Amerikan çocuk mahkemesi, 1899'da Illinois’de kuruldu. Bu fikir, çocuk suçlulara yetişkinler olarak davranılması için ülke çapında meclis üyeleri, aceleyle hukuk yasalarını gözden geçirmeye çalışırlarken yüzyıl bitmeden önce gerçekleştirilebildi. California'da başsavcılardan oluşan bir çalışma grubu, birinci dereceden cinayetle suçlu bulunan ya da mahkûm edilen çocuk suçluları, California Youth Authority’den ziyade hapishaneye göndermeyi tavsiye etti. Ayrıca 16 ve daha genç olan ağır suçlulara mahkemede yetişkinler olarak mahkeme edilmesi de tavsiye edildi.[147] Vermont’ta 11 yaşındaki bir kıza tecavüz ettikten sonra işkenceyle öldürme eyleminden dolayı iki çocuğun (13-19 yaş arası) tutuklanması, eyalet meclisini, çocuğa ilişkin ceza yasalarını sertleştirme önerisine itti.[148] New York’ta ciddi suçlardan sorumlu tutulan 13-15 yaş arası çocuklara, şimdilerde yetişkin mahkemelerinde işlem yapılmakta ve eğer suçlu bulunurlarsa uzun hapis cezaları alabilmektedirler. Florida, Louisiana, New Jersey, South Carolina, ve Tennessee'de yasalar, eğer suç yeterince ciddiyse 13 ile 15 yaş arasındaki çocukların yetişkin mahkemelerine transfer edilmesini kolaylaştırmak için değiştirildi. Illinois, New Mexico, Oregon ve Utah'ta çocukların duruşmalarında genellikle uygulanan gizlilik esası kaldırıldı: Gazete muhabirleri, şimdi düzenli olarak davaları izlemektedirler.[149]

Yasama tepkisinde olduğu kadar çocuk suçluluğunun hem sıklığında hem de vahşiliğindeki bu benzeri görülmeyen artış, kuşkusuz, çok yönlü nedenlerle açıklanabilir, fakat daha inandırıcı olanı, sanırım çocukluk kavramının kavrayışımızdan hızlıca kayıp gittiğidir. Çocuklarımız, psikolojik ve toplumsal çerçevelerin, yetişkinler ile çocuklar arasındaki

farkları vurgulamadığı bir toplumda yaşamaktadırlar. Yetişkin dünyası, kendisini çocuklar için anlaşılabilir her tarza açtıkça, çocuklar kaçınılmaz olarak yetişkinlerin suç etkinliğini taklit edeceklerdir.

Çocuklar bu tür etkinliklere kurbanlar olarak da katılacaklardır. Çocuklar *tarafından* toplumsal düzene yöneltilen saldırılara paralel giden, yetişkinler tarafından çocuklara karşı yapılan saldırıdır. Ulusal Çocuk Suiistimali ve İhmali Merkezi'ne (National Center on Child Abuse and Neglect) göre, 1979'da 711.142 çocuk suiistimali vakası rapor edildi. Rapor edilmeyen hırpalanan çocuk sayılarını da katarak iki milyonun epey üzerinde olan çocuk suiistimalinin 1979'da ortaya çıktığını tahmin edebiliriz. Bu, çocuğun özel statüsü, imajı ve ruhunun şiddetli biçimde düşmesinden başka neyi ifade edebilir? Çocukların dövüldüklerini, çünkü onların küçük olduklarını söylemek, açıklamanın sadece yarısıdır. Diğer yarısı, onlar dövülmektedir, çünkü onlar çocuk olarak algılanmamaktadırlar. Çocukların anlaşılmayan, kırılgan, tam bir entelektüel ve duygusal kontrol önlemine sahip biçimde görüldükleri derece, normal yetişkinler onları, çatışmaya bir yanıt olarak dövmektedirler. Tüm durumlarda yetişkin saldırganların psikopat olduklarını kabul etmedikçe, buradaki yanıtın en azından bir bölümünün, birçok yetişkinin şimdi birçoğunun ne tür bir kişi olduğuna ilişkin farklı bir anlayışa –ki bu anlayış 14. yüzyıldaki egemen anlayışa benzeyen bir şeydir: yani onlar minyatür yetişkinlerdir– sahip oldukları sonucuna varabiliriz.

Çocukların minyatür yetişkinler olarak algılanması, suç faaliyetlerinin yara sıra birkaç başka eğilimle de desteklenmektedir. Örneğin, çocuklar arasında cinsel etkinliğin artan düzeyi, oldukça iyi biçimde kanıtlarla ortaya konulmuştur. Catherine Chilman'ın sunduğu veriler, genç beyaz bayanlar için artışın 1960'ların sonundan bu yana keskin olduğunu göstermektedir.[150] The John Hopkins Üniversitesi'nden Melvin Zelnick ve John Kantner in çalışmalarına göre tüm ırklar arasında evli olmayan 13-19 yaş sırası kadınlar arasındaki cinsel etkinliğin yaygınlığı 1971 ile 1976 arasında % 30 artmıştır, yani % 55'i 19 yaşına kadar cinsel ilişkiye girmiştir.[151] Medyanın çocuk ve yetişkin cinselliği arasındaki farkları silme gayretinde önemli bir rol oynadığını, emin olarak kabul edebiliriz. Özellikle TV, tüm nüfusu yüksek bir cinsel heyecan durumu içine sokmakla kalmamakta, eşitlikçi bir cinsel ilişki türüne de vurgu yapmaktadır. Cinsellik, karanlık ve derin bir

yetişkin sırrından herkes için hazır olan bir ürüne yani gargara ya da koltukaltı deodorant gibi bir şeye dönüştürülmektedir.

Bunun sonuçlarından biri, 13-19 yaş arası kesimde gebeliğin artışı olmuştur. 1975'de Amerika'da 13-19 yaş arası kadınların yaptıkları doğumlar, tüm doğumların % 19'unu oluşturmuştur. 1966'da rakam, % 2'lik bir artıştı. Fakat eğer, 15 yaşından 17 yaşına kadar olan kadınlar arasındaki doğum oranları üzerinde odaklanırsak, *bunun, doğum oranının bu yıllarda arttığı tek yaş grubu olduğunu ve % 21,7 arttığını* görürüz.[{152}]

Çocuklar arasındaki yetişkin benzeri cinsel etkinliğin bir diğer ve çirkin sonucu, gençliğin zührevi hastalık belasına düşmesi olayındaki sürekli artıştır. 1956 ile 1979 arasında, belsoğukluğuna yakalanan 10-14 yaş arası çocukların oranı 100.000 nüfus başına 17.7'den 50.4'e yükseldi. Oran, hemen hemen üç kat artmıştı. Kabaca aynı artış, 15-19 yaş grubunda da bulunmaktadır (100.000 nüfus başına 415.7'den 1,211.4'e). Gençliğin cinsel etkinliğine karşı geleneksel kısıtlamalar, aslında çocukluk ile yetişkinlik arasında bağlayıcı bir ayrım yapmayan bir toplumda büyük bir güce sahip olamaz. Aynı ilkeler, uyuşturucu madde tüketimi olayına da uygulanabilir. Örneğin Ulusal Alkol Suiistimali ve Alkolizm Enstitüsü (National Institute on Alcohol Abuse and Alcolohism), önemli sayıdaki 15 yaş çocuklarının "hayli fazla miktarlar"da içki içtiği sonucuna varmaktadır. On-on ikinci sınıfların içme alışkanlıklarına ilişkin bir çalışmada, birçok erkeğin kendilerine "seyrek" içiciler (yani çoğunlukla ayda bir kez ve sonra küçük miktarlar halinde içenler) diyenlerden "daha yoğun" içiciler (en azından haftada bir kez içiyorlar ve içtikleri zaman da büyük miktarlar tüketiyorlar) olarak tarif ettikleri ortaya konulmuştur. Yalnızca bir yetişkin belası olarak göz önüne alınan alkolizm, şimdi yeni minyatür yetişkinler nüfusumuzun bir gerçekliği olarak büyük önem kazanmaktadır. Diğer uyuşturucuların arasında marihuana, kokain ve eroin gibi uyuşturucuların ortaya çıkardığı sonuç şudur: Amerikalı çocuklar, yetişkinler kadar uyuşturucu tüketmektedirler.[{153}]

Bu tür rakamlar, "yetişkinleştirilmiş" çocuğun yükselişinin yanlışlanamaz işaretleridir, fakat "çocuklaştırılmış" yetişkinin yüksekliğine ilişkin anlamlı benzer eğilimler vardır. Örneğin ABD'de temel bir toplumsal kurum olarak "yaşlılar" evinin ortaya çıkışı, genç yetişkinler kesiminin aileleri için tam

bir sorumluluk önlemini üzerine almakla ilgili bir gönülsüzlükten kaynaklanmıştır. Yaşlılara bakma ve onları aile yaşamıyla bütünleştirme, hoş görülemez bir yük olarak algılanmakta ve yetişkin zorunlulukları olarak hızlıca zayıflatılmaktadır. Belki de daha önemlisi, günümüz yetişkin kuşağının oldukça düşük oranlarda evlendikleri ve ailelerinden daha az çocuk yaptıkları gerçeğidir. Bundan başka, evlilikleri, sürekli olamamaktadır. Ulusal Sağlık İstatistik Merkezi (National Çenter for Health Statistics'e göre aileler, yirmi yıl öncesine göre iki kat daha fazla boşanıyorlar ve boşanmalarda önceki dönemlere göre daha fazla sayıda çocuk ortada kalmaktadır: 1963'de 562.000 iken 1979'da 1.18 milyon. Christopher Lasch'ın narsist kişiliğin yükselişi dediği şeyi de içeren bu tür bir eğilim için çok yönlü nedenselliğin varlığını kabul etmemiz gerekmesine rağmen, bunun yetişkinlerin çocuk bakımına adanmada baş aşağı bir düşüşe işaret ettiğini haklı olarak iddia edebiliriz. Boşanmaya karşı daima en güçlü argüman, çocuklar üzerindeki pedagojik etki olmuştur. Eskiye göre artık daha fazla sayıdaki yetişkinin psikolojik mutluluk için kendi ihtiyaçları kadar zorlayıcı olarak bu argümanı göz önüne almadıkları, şimdi açıktır. Belki de Amerikalı yetişkinlerin, kendilerinin çocuk olmak istemelerinden daha az olmak üzere çocuklarının aileleri olmak istediklerini bile söyleyebiliriz. Ne de olsa çocuklar, bu yeni ruh durumuna diğer şeylerin yanı sıra, sürüden kaçarak yanıt verdiler. FBI'a göre 1979'da 165.000 çocuk, polis tarafından tevkif edildi. Bu sayının, en azından üç kez gizlendiği farz edilmektedir.

Tüm bunların karşısında insan, çocukluğun kaybını doğrulamak için bir türler "felsefesi"nin yükselişini bekleyecektir. Belki de insanlardan kaçınılmaz olanı onaylamak için araştırma yapmasını gerektiren sosyal yaşamı yöneten bir ilk vardır. Aslında bu tür bir felsefe oluştu ve biz bu felsefeyi, tayin ettiği gerçekliğin kanıtı olarak alabiliriz. Burada, bazen Çocuk Hakları Hareketi denilen şeye işaret ediyorum. Bu, şaşırtıcı bir unvandır, çünkü bu bayrak altında, aslında birbirine muhalif olan iki çocukluk anlayışı birbirine karıştırılmaktadır. Bunlardan biri, çocukluğun incitilebilir olmasına rağmen arzulanır olduğuna inanmakta ve çocukları ihmal ve suiistimalden korumak istemektedir. Örneğin bu görüş, ailenin sorumluluğu başarısızlığa uğradığı zaman kamu otoritesinin müdahalesini savunmaktadır. Bu çocukluk anlayışının tarihi, 19. yüzyıla kadar

uzanmaktadır ve çocuk emeği yasalarına, çocuk suçluluğu düzenlemelerine ve diğer insani korumalara yol açan geniş bir görüş açısıdır. *The New York Times,* "çocuk koruyucuları" olarak bu fikrin taraftarı olanlara değinmiştir.

Diğer "çocuk hakları" anlayışı, yetişkinlerin çocuklara nezaret etmesini ve onları denetlemesini reddetmekte ve çocukluğun sona ermesini haklı çıkarmak için bir "felsefe" önermektedir. Bu görüş, bir sosyal kategori olarak "çocuklar"ın kendi içinde baskıcı bir fikir olduğunu ve çocukların kısıtlamalardan kurtarılması için her şeyin yapılması gerektiğini savunmaktadır. Aslında bu görüş, birincisinden çok daha eski bir görüş değildir, çünkü bu görüşün kökenleri, sözcüğün modern anlamıyla "çocuklar"ın olmadığı Karanlık ve Orta Çağlarda bulunabilmektedir.

Bu tür konularda sıklıkla karşılaşılan durumlarda olduğu gibi kendilerini "radikaller" olarak adlandıranlar tarafından geliştirilen "reaksiyoner" bir konumla karşı karşıyayız. Herhalde bunlar, "çocuk kurtarıcıları" (child liberators) denilen insanlardır. Bu insanlardan ilki, çok zeki bir sosyal eleştirmen olan Ivan Illich idi. Illich'in önemli kitabı olan *Deschooling Society* (Okulsuz Toplum - 1971), sadece okulların iyileştirilemez olduğu değil, fakat zorunlu eğitimin (okullaşmanın) gençliği toplumsal yaşama tümüyle katılmaktan yani yetişkin olmaktan alıkoyduğu biçimde olmak üzere zorunlu eğitime karşı çıkmıştır. Illich, çoğu insanın yardımsever ve yetiştirici bir kurum olarak gördüğü şeyin, nüfusun belli bir kesimin yaşam ve öğreniminde haksız bir tecavüz olduğunu ileri sürerek okulun çocuklarla olan ilişkisini yeniden tanımlamıştır. Illich'in argümanının gücü, şu olgudan kaynaklanmaktadır: Enformasyon artık o kadar yaygın dağıtılmakta, birçok kaynaktan alınmakta ve sofistike okuryazarlık gerektirmeyen biçimlerde sistemli olarak düzenlenmektedir ki okul, artık öğrenimin kaynağı olarak sahip olduğu anlamının çoğunu yitirmiştir. Bundan başka, çocukluk ile yetişkinlik arasındaki ayrımın önemi zayıflarken çocukların yetişkinliği "kazanmak" zorunluluğu da azalırken, onların "olabileceği" şeyler azalırken eğitimin zorunlu doğası, keyfi görünmeye başlar.

Bu izlenim, eğitimcilerin öğrenimin okulda çocuklarla yapılması gerektiği konusunda yanılgıya düşmeleri gerçeğiyle güçlenmektedir. İnsanın, Tanrı'nın ya da Ülke'nin büyük zaferi ya da Rusları yenme amacı için bile eğitilmesi gerektiğine ilişkin bu tür fikirler, hem ciddi argümanlardan hem

de savunucularından yoksundur. Birçok eğitimci, Marx'ın kendisinin kesin olarak reddetmiş olduğu şeyi yerleştirmek niyetindedir: Piyasaya giriş için eğitim. Bu, yetişkin eğitiminin bir işareti olan tarih, edebiyat ve sanat bilgisinin öneminin düşmesi demektir. Bundan başka, birçoklarının sandığı gibi eğitim, kişinin gelecekteki para kazanma gücünde önemli bir farklılığa yol açmamaktadır. Nitekim eğitsel yapımızın bütünsel binası, tehlikeli çatlaklarla doludur ve yapıyı birlikte yıkacak olanlara asla yanlış bilgi verilmemektedir. Aslında önerilerinin ağdalı olduğu bir anlam vardır. Çocukluk yiterken okullar da kaybolmaktadır, lllich bu konuda kitap yazmak zorunda değildir.

Tüm bu konular, John Holt'un **Escape From Childhood** (Çocukluktan Kaçış) adlı kitabının temasıdır. Yazar, bu ve diğer kitaplarda çocuğun üç yüzyıllık esaret geleneğinin sınırlamalarından kurtarılmasını savunur. Holt'un argümanları, Richard Farson'un sıra dışı kitabı olan **Birthrights** (Doğuştan Kazanılan Haklar - 1974) adlı kitabında genişletilmektedir. Farson, çocuğun bilgilenme, kendi eğitim seçeneğini oluşturma, cinsel özgürlük, ekonomik ve politik güç, hatta kendi yaşam çevresini seçme hakkının hemen geri verilmesini ya da iyileştirilmesini savunur. Farson şöyle der: “Daha çok özgürlük yöneliminde muhtemelen yanılmayacağız.“[{154}] Çocukluk tarihinin farkında olmayan Farson, açıkça çocukluğun toplumla bütünleştirilmesi gereken yollar için 14. ve 15. yüzyılları uygun bir model olarak görür. Diğer şeylerin yanı sıra Farson, enseste karşı asıl itirazın, insanların ensesti uygulamaktan suçluluk duyacak biçimde yaratıldıklarına; çocuklar ve yetişkinler arasındaki cinsellik de dahil, tüm cinsel davranışların decriminalize (suçtan arındırma) edilmesi gerektiğini; kendileri tarafından yönetilen “evler” de dahil olmak üzere çocuklara istedikleri yerlerde ve insanlarla yaşamaları için izin verilmesini gerektiren düzenlemelere; ve çocuklara oy kullanma hakkı verilmesi gerektiğini “çünkü yetişkinlerin ilgilerinin içten olmadığı ve kendi adlarına oy kullandıkları”na[{155}] inanmaktadır.

Bu türden çocuk hakları hareketinin, hastalığın çare olduğunu iddia etme durumu ya da örneği olduğu söylenebilir. Daha tarafsız biçimde ifade edecek olursak, önceden de belirtildiği gibi bu savunma türünün temsil ettiği şey, geriye döndürülemez bir kültürel eğilim olarak oluşan şey için bir ussallaştırma girişimidir. Diğer bir deyişle Farson, çocukluğun düşmanı

değildir. Amerikan kültürü ise çocukluğun düşmanıdır. Fakat açık bir düşmanı değildir. Şu anlamda ki örneğin insan, Amerika'nın komünizme karşı olduğunu söyleyebilir. Amerikan kültürü, çocukluğa karşı olmaya "niyet" etmez. Aslında çocuklar hakkında konuşmak için kullandığımız dil, hala 18. ve 19. yüzyıllarda oluşturulan çocukluğa ilişkin birçok varsayımı kendi içinde barındırmaktadır. Savaşa ilişkin dilimizin 19. yüzyıl savaş fikrini koruması gibi gerçekte bu tür düşünce günümüzde akıl almaz olduğu zaman çocuklara ilişkin dilimiz mevcut toplumsal gerçekliğimize uygun düşmez. Bir yüzyıldan beri nasıl iletişim kurduğumuzu, neyi ilettiğimizi ve her şeyi paylaşma düzeni içinde neye ihtiyaç duyduğumuzu yeniden tasarımladığımızdan bu yana, yetişkinliğe ihtiyaç duymadığımız (bunu kabul etmeye cesaret edemememize rağmen) noktasında olduğu gibi çocuklara da ihtiyaç duymadığımız noktasına ulaştık. Farson'un önerilerini bu kadar korkutucu kılan şey, onun ironisiz ya da üzülmeksizin gerçeği açıklamasıdır.

IX. Bölüm
Altı Soru(n)

Çocukluğun yok olması sorununa "çözümler" önerme sorumluluğundan ilk olarak kendimi kurtarmak için bu kitabı, okuyucuların ilgisini çekecek birkaç soruyu ileri sürerek tamamlamak istiyorum. Bu soru(n)ların her biri, araştırmam esnasında ortaya çıktı ve çamsakızı gibi zihnime takılıp kaldı. En azından şu an için bu sorulardan kurtulmaya yani onlara yanıtlar bulmaya çalıştım. Okuyucular farklı yanıtlara sahip oldukları derece, soruların önemli olduğunu düşünerek gururlanacağım.

Çocukluk, keşif mi yoksa icat mı edildi?

Bu kitap çocukluğun biyolojik bir zorunluluk değil toplumsal bir kurgu olduğu ifadesiyle başlamıştı. Çocuk psikolojisiyle ilgilenen okuyucular, bu ifadeyi en iyi ihtimalle sorunsal, en kötüsü de yanlış olarak göz önüne alacaklardır. Freud, Erik Erikson, Arnold Gesell ve özellikle Jean Piaget gibi araştırmacıların düşüncelerine kadar geri gidildiğinde egemen düşüncenin, çocuk gelişiminin gözlenebilir evrelerinin biyolojik zorunluluklar tarafından düzenlendiği (yönetildiğini) biçiminde olduğu görülür. Aslında Piaget, çalışmalarına "genetik epistemoloji" adını vermişti. Bununla ifade ettiği şey, çocuğun bir entelektüel başarı düzeyinden diğerine ilerlemesinin genetik bir ilkeyi izlediğidir. Bu konuyla çok fazla ilgilenmedim, çünkü birçok açıdan bu konu, kitapta tartışılan konularla ilgili değildir. Gerçekte olan, *bir toplumsal kurgu olarak çocukluk* fikrinin Ortaçağ'da var olmadığıdır. Çocukluk (fikri), 16. yüzyılda oluşmuştur ve günümüzde de ortadan kaybolmaktadır. Fakat eğer Piaget haklıysa o zaman çocukluk, okuryazarlığın gelişimiyle birlikte keşfedilmedi, fakat icat edildi ve yeni enformasyon çevresi, çocukluğu "gözden yok etmemekte", fakat sadece baskı altına almaktadır.

Piaget'nin çalışmalarının aslında tarih-dışı (ahistorical) yaklaşımıyla sınırlı

olduğuna inanıyorum. Piaget, çocuklarda gözlediği davranışların olmadığı ya da en azından ilk tarihsel dönemlerde oldukça farklı olma olasılığına yeterince dikkat sarf etmedi. Gene de, umarım Piaget haklıdır. Eğer Piaget haklıysa, kendimizi, çocukluğun kendisini öne sürdüğü ya da kanıtladığına inandırmak için teşvik edebiliriz, çünkü (söylendiği gibi), Tabiat Ana'yı en azından ebediyen kandıramazsınız. Ancak, eğer benim de inanma eğilimi içinde olduğum düşünce, yani çocukluk yalnızca kültürel bir oluşum ise, o zaman çocukluğu, güçlü ve yanlış anlaşılmayan hatlar boyunca tekrar ortaya çıkarabilmek için iletişim çevremizin etkili bir yeniden yapılandırılmasını beklemek zorunda kalacağız. Ancak bu asla gerçekleşmeyebilir de. Nitekim çocukluğun, bitkin görünüşlü at arabası ya da beyaz kâğıt üzerinde siyah anlamsız yazı ve çizgilere benzer olan kültürel tarihimizde bir geçiş hatası olma olasılığıyla karşı karşıyayız.

Kendi moralimi düzeltmek için, aşağıdaki formülasyonu yerleştirmeyi amaçlıyor ve gelecekteki araştırmaların bu formülasyonu doğrulayacağını umuyorum: Çocukluk, dil öğrenimine benzer. Çocukluğun biyolojik bir temeli vardır, fakat sosyal bir çevre çocukluğu başlatmadıkça ve bakıp büyütmedikçe, yani ona gereksinim duymadıkça gerçekleşmeyebilir. Eğer bir kültür, doğal olmayan, uzmanlaşmış ve karmaşık beceri ve tutumları öğrensinler diye çocuklar ile ilgili ayrım yapılmasını gerektiren bir aracın egemenliği altında olursa, o zaman çocukluk, bu veya başka bir biçimde olmak üzere ortaya çıkacak, topluma eklemlenecek ve toplumdan koparılamaz olacaktır. Eğer bir kültürün iletişim gereksinimleri, çocukların uzun süreli ayrımını gerektirmez ise, o zaman çocukluk sessiz kalır.

Çocukluğun çöküşü, Amerikan kültürünün genel bir çöküşü anlamına mı gelmektedir?

Amerika, tümüyle 20. yüzyıl teknolojisinin kontrolü altında yaşayan ilk ve şu an itibarıyla tek kültürdür. Çok az istisna dışında, Amerikalılar, kırlarının, kentlerinin, işletmelerinin, aile yaşamlarının ve zihinlerinin "teknolojik ilerleme" dedikleri ve seçtikleri tarzın gereklilikleriyle uyumlulaştırmayı amaçlamaktadırlar. Nitekim, doğru bir biçimde. Amerika'nın şimdi Üçüncü Büyük Deneme'sinin ortasında olduğunu ve bunun tam sonuçlarının asla bilinmediğini söyleyebiliriz.

Thomas Paine'nin “yönetimin ilke ve uygulamalarında bir devrim” dediği Birinci Büyük Deneme, geç 18. yüzyılda başladı ve şu soruyu ortaya çıkardı: “Düşünce ve ifade özgürlüğü, politik yapının üzerinde temellendiği uygun bir fikir midir?” 19. yüzyılın ortalarında başlayan İkinci Büyük Deneme, toplumun doğasıyla ilgiliydi ve şu soruyu ortaya çıkarmıştı: Bir kültür, her birinin kendi dil, gelenek ve alışkanlıkları olan insan gruplarından oluşan bir nüfusun dışında biçim kazanabilir mi? Belki bazı başarısızlıkları bir kenara bırakarak, bu iki denemenin başarılı olduğunu ve önemli bir oranda dünyanın ilgi ve imrenmesine yol açtığını söyleyebiliriz.

Bu yüzyılda başlayan Üçüncü Büyük Deneme ise şu soruyu gündeme getirmişti: Bir kültür, modern teknolojiye, hedefini denetlemek için olası en tam otoriteyi bırakarak insani değerlerini koruyabilir ve yenilerini yaratabilir mi? Aldous Huxley ve George Orwell, bu sorunun yanıtını daha önceden vermişlerdi bile. Yanıtları “hayır” idi. Lewis Mumford da “muhtemelen hayır” demişti. Aynı olumsuz yanıt, Norbert Wiener'dan da gelmişti. Jacques Ellul yanıtını hemen hemen tüm yıllık raporlarda vermektedir. Ellul'un yanıtı, tüm “hayır” yanıtları içinden en fazla ses getirenidir: Yukardaki soruya “evet” diyenler arasında Buckminster Fuller, Alvin Toffler, Melvin Kranzberg, Samuel Florman ve Isaac Asimov vardır. Bunların kafaları, teknolojinin hem başarıları hem de potansiyelinden olumlu yönde etkilenmiştir. Fakat soru halâ açıktır ve yanıtını sorgulamaya devam edebiliriz. Teknolojinin kendisinin ilahlaştırılması, politik sürecin bozulması, yetişkin zihninin alçalması ve çocukluğun zayıflaması (yitmesi), hüzünlü işaretlerdir. Dünya, Amerika'nın geçmişini yaşatıp yaşatamayacağım ve planlar yapıp yapamayacağını görmek için izlemektedir.

Fakat Amerika henüz *düşünmeye* başlamadı. 20. yüzyıl teknoloji şokunun beyinlerimizi uyuşturduğunu ve bizi ruhsal ve sosyal döküntüler haline getirdiğini yeni fark etmeye başlıyoruz. Fakat herkes şaşkınlıktan donup kalmadı. Örneğin Ralph Nader'in 1965'de yayımlanan *Unsafe at Any Speed* adlı kitabının teknolojinin güçlü ve popüler bir eleştirisi olduğunu anımsayabiliriz. Teknoloji eleştirisinin, Amerikalıların kırlarını, kentlerini ve sosyal yaşamlarını değiştirmek için otomobili benimsemelerinden *sonra* geldiği doğrudur. Fakat teknoloji eleştirisi her şeye rağmen gelmedi. Bunu diğer eleştirmenler ve yapıtları izledi: McLuhan'ın *Underslanding Media*’sı,

Ellul'ın *The Technological Society*'si, Wiener'in *The Humarı Use of Humarı Beings*'i, Joseph Weisenbaum'un *Computer Power and Human Reason*'ı, Mumford'un *The Myth of the Machine*'i, Kenneth Boulding'in *The Meaning of the Twentieth Century*'si, Boorstin'in *The Image'ı* bunlardan sadece birkaçıdır. Bu tür kitaplar ve diğerleri yazıldığı sürece Amerikalılara hem bir duruş hem de görüş açısı kazandıracak ve onlara teknolojinin (diğerlerinin yerine) kendi amaçlarına hizmet edebileceği yollar gösterecektir. Kültürel çözülmenin ilk işaretlerinin sürekli olmadığım ummamızın nedeni vardır.

Çocukluğa gelince, uzun vadede çocukluğun meydana gelen şeyin bir kurbanı olduğuna inanıyorum. Elektrik, çocukluğa yol açan ve onu besleyen enformasyon çevresinin yumuşaklığını önemsizleştirmektedir. Fakat çocukluk yiterken her şeyi kaybetmek zorunda değiliz. Tüm bunlara rağmen matbaa makinesi, dünya çapındaki dinsel cemaat birlikteliğini parçaladı, sözel geleneğin mahremiyetini ve şiirselliğini tahrip etti, dinsel bağlılıkları azalttı, kişisel olmayan insafsız bir endüstriyel sistem yarattı. Ve hala Batı uygarlığı, bozulmamış insani değerlerin bir kısmıyla birlikte yaşamakta ve çocukların bakımıyla ilgili olanlar da dahil olmak üzere yeni insani değerleri geliştirebilmektedir. Şimdi uğradığımız ilk şok, zayıflamaya başlamaktadır. Henüz kendimizi daha uygun bir konum için düşünebilir ve korunan değerli bir şeyi benzetmeye başlayabiliriz.

Ahlaki Çoğunluk (Moral Mojority) ile diğer Fundamentalist gruplar, çocukluğun korunmasına ne ölçüde katkıda bulunmaktadırlar?

Yaşlıların hatırlayacağı gibi 1950'lerde Komünist Parti'nin herhangi bir konu üzerine ileri sürdüğü bir fikri benimseme riskine girdiğiniz zaman kendinizi en iyi ihtimalle "yoldaş", en kötü ihtimalle parti üyelik kartı taşıyan bir suçlu durumuna hazırlamak zorundaydınız. Bugün bazı çevrelerde aynı tür düşünce, bazı bakımlardan Fundamentalist harekete yönelik olarak da uygulanmaktadır: Herhangi bir Fundamentalist konumla uyuşan bir söz söylemek, size liberal geleneği terk ettiğiniz suçlamasını kazandıracaktır. Sorumluluğa karşı hazırlıklı bir biçimde Fundamentalist uyanışın, kanaatimce potansiyel bir tehlike olduğunu, çünkü bu hareketin dinsel bağnazlık ve politik otoriterlik ruhunu telkin ettiğini söylemeliyim.

Bundan başka, birçok Fundamentalist Hıristiyan, ulus-ülkelerini, Tanrılardan daha çok sevdiklerini ve hiçbir şey onları, Efendilerini üzmekten daha mutlu kılmamaktadır: Mahvedici yeni silahların, ulus-devletin silah deposuna eklenmesi. Daha önceden de dikkat çekildiği gibi bazen çağrıldıkları isimleriyle Ahlaki Çoğunluk (Moral Majority) bana, yeni iletişim çevresinin çocuklara yaptığı şeyden diğer politik yapılı gruplara göre daha bilinçli oldukları izlenimini vermektedir. Belki bazı TV programlarının sponsorlarına karşı ekonomik boykotlar örgütleme girişimleri, cinselliği yasaklama ve saygın hale getirme duygusunu restore etme çabaları, sert uygarlık standartlarında ısrar eden okullar oluşturma faaliyetleri, çocukluğu korumayı amaçlayan etkin bir programın örnekleridir. Doğaldır ki bunların hiçbiri, bu amaca ulaşmada etkili olamaz, çünkü bu önlemler oldukça az, geç kalmış ve aslında tümüyle yeniden yapılanan bir enformasyon çevresi sorununu bile belirleyememektedir, fakat bu çabanın gene de övülmeye değer olduğuna inanıyorum. Kim bilir belki de çocukluğun yokluğuna alışabilmek için bu çabalar yeterli zamanımız olsun diye çocukluğun zayıflamasını yavaşlatmaya yarayabilir.

Liberal geleneğin (ya da Ahlaki Çoğunluk'un hakir bir tavırla dediği biçimiyle dünyevi hümanizm) bu konuda çok az önerisi vardır. Örneğin TV sponsorlarının ekonomik boykotlarına karşı çıkan sivil özgürlükçüler, TV'nin içeriğini denetlemede Procter ve Gamble'ın ahlaki ölçülere sahip olma açısından Kraliçe Victoria dönemine göre iyi olan tuhaf bir konuma geldiler. Her halde politik bir felsefenin kültürel değişmeyi etkileyebildiği ölçüde, liberal gelenek çocukluğun çöküşünü, modern olan her şeyi cömertçe kabul ederek teşvik etmeye yöneldi ve “saati geriye döndürme”ye çalışan herhangi bir şeye düşmanlık gösterdi. Fakat bazı bakımlardan saat, yanlıştır ve Ahlaki Çoğunluk, bir kez çocuklara konukseverlik gösterilen ve ne olacaklarına ilişkin derinden bir sorumluluk hissedilen bir dünyanın hatırlatıcısı olarak hizmet edebilir. Sanırım, onların hatıralarını almak için Ahlaki Çoğunluk’un gururunu beğenmeyen bizler hoş görülebilir.

Çocukluğun gereksinimlerini karşılayacak potansiyele sahip iletişim teknolojileri var mıdır?

Bu kapasiteye sahip olan tek teknoloji, bilgisayardır. Bir bilgisayarı

programlayabilmek için bir dil bilmek gerekir. Bu, insanın tümüyle okuryazar bir kişiden istenenlere ve özel eğitimin gerektirdiğine benzer olan karmaşık analitik beceriler üzerinde denetime sahip olmasını ifade eder. Herkesin, bilgisayarların nasıl çalıştığı, özel dünya görüşlerini nasıl empoze ettiklerini ve yargılama tanımımızı nasıl değiştirdiğini bilmesi gerektiğini zorunlu olarak hesaba katmalıdır –yani, evrensel bilgisayar okuryazarlığın olması gerektiği zorunlu olarak kabul edilmelidir. Çocukların eğitiminin öneminin arttığı ve yetişkin kültüründen farklı olan bir çocukluk kültürünün desteklemesi gerektiği, akla uygundur. Fakat bu tür bir gelişme, birçok etkene bağlı olacaktır. Bir aracın potansiyel etkileri, aracın yerleştirildiği kullanımlarla güçsüz kılınabilir. Örneğin doğası gereği radyonun, insanın konuşma güç ve şiirselliğini güçlendirme ve kutsama potansiyeli vardır ve radyonun bunu gerçekleştirmek için, kullanıldığı çeşitli ülkeler vardır. Amerika'da kısmen TV ile rekabetinin bir sonucu olarak radyo, sadece müzik endüstrisinin bir yardımcısı olmuştur. Bunun sonucunda devamlı, konuşkan ve olgun konuşma, muhteşem Ulusal Kamu Radyosu hariç, radyo dalgalarından tümüyle yok olmuştur. Nitekim, bilgisayarın, insan kitlesi arasında ardışık, mantıksal ve karmaşık düşünmeyi, ilerlemeyi iletmek için kullanılacağı kaçınılmaz değildir. Örneğin, yarı okuryazar nüfusun büyük kesimine, kendilerini görsel bilgisayar oyunlarının büyüsüyle eğlendirme, anlamaksızın bilgisayarlan kullanımını sağlayarak daha iyi hizmet edebilecek ekonomik ve politik çıkarlar vardır. Bu biçimiyle bilgisayar, gizemli bürokratik seçkinlerin denetimi altında kalacaktır. Çocukları eğitmeye gerek olmayacak ve engelleme olmaksızın çocukluk, unutulma yolculuğuna devam edecektir.

Çocukluğun çöküşüne karşı koyacak yeterince güçlü ve kendini buna vakfeden sosyal kurumlar var mıdır?

Bu konuyla ilgili sadece iki kurum vardır. Birincisi aile, diğeri ise okuldur. Daha önceden dikkat çekildiği gibi, ailenin yapısı ve otoritesi, aileler çocukların enformasyon çevresi üzerinde denetimi yitirirlerken şiddetli biçimde zayıflatıldı. Örneğin bir keresinde Margaret Mead TV'de, çocukların gerçekten babalarından daha fazla TV ile zaman harcadıklarını ifade etmek için kullandığı İkinci Aile olarak işaret etmişti. Bu tür terimler

içinde babalar, TV'nin, teybin, radyonun ve sinemaların arkasında sürüklenen (gelen) Dördüncü ya da Beşinci Aile olabilirler. Aslında ebeveynliğin değerinin düşürülmesine yönelik eğilimle teşvik olan Bell Telephone, babaları, çocuklara kendi hikâyelerini anlatmanın bir bedeli (vekili) olarak “Kadran üzerinde hikâye” (Dial-a-Story) kullanmalarına yöneltmek yüzsüzlüğüne sahipti. Ne de olsa, medyanın, çocukların değer ve duyarlılıklarını biçimlendirmede ailenin rolünü azalttığı oldukça açıktır.

Bundan başka ve medyanın genişleyen egemenliğinin olası bir sonucu olarak birçok aile, çocukları yetiştirme yeteneklerine olan güvenlerini yitirdiler, çünkü çocuk yetiştirmeye ilişkin sahip oldukları enformasyon ve dürtülerinin güvenilemez olduklarına inanmaktadırlar. Sonuç olarak, aileler, sadece medyanın etkisine karşı koymuyorlar, fakat aynı zamanda çocuklar için en iyi olanı bildiğini sanan uzmanları dönüştürüyorlar. Nitekim, psikologlar, sosyal çalışmacılar, rehberlik danışmanları, öğretmenler ve kurumsal bir görüşü temsil eden diğerleri, ailesel otoritenin geniş alanlarını (en çok da davetle) istila ya da ihlal etmektedirler. Bunun anlamı, geleneksel açıdan aile-çocuk ilişkisinin zorunlu olarak nörotik olduğuna ve çocuklara, kurumların ailelerden daha iyi hizmet ettiğine inanılmaktadır.

Ailenin gücünü daha çok tahrip eden, kadın özgürlüğü hareketidir. Bu noktada yanlış anlaşılmamak için kadınların sınırlı sosyal rollerden kurtulma özgürlüğünün, teknolojik devrimin gerçek insani etkilerinden biri olduğu ve aydın insanların tam desteğine layık olduğunu hemen söylemeliyim. Fakat kadınların iş alanında, sanat dünyasında, endüstride ve mesleki alanda yer edinirlerken, geleneksel çocuk bakımı kalıplarının gücü ve anlamında ciddi bir çöküş olduğu inkâr edilemez. Her ne kadar yapılan eleştiriler, kadınların tek rolünün bakıcılık olduğundan meydana gelse de, çocukluğun idarecisi olan, onu biçimlendiren ve koruyan kadınlar ve sadece kadınlardır. Erkeklerin, kadınların oynadığı role benzer herhangi bir şeyi üzerine alacak olmaları, olası değildir ve hala çocukları yetiştirme konusunda erkeklerin öyle yapmaları için ne kadar duyarlı olduklarının önemi yoktur. Nitekim her iki cinsiyetin aileleri dünyada ilerlerken, çocuklar yük gibi bir şey olmaktalar ve giderek çocukluklarının mümkün olduğunca erken bitmesinin en iyi olduğu farz edilmektedir. Tüm bunlar şu gerçeğe yol açmaktadır: Sosyal gidişatta 180 derecelik bir dönüş olmadıkça, Amerikan ailesi çelişkiye ve çocukluğun erimesine güçlü muhalefet

geliştiremeyecektir.

Okul ise bizi, çocukluk ile yetişkinlik arasında önemli farklar olduğu ve yetişkinlerin çocuklara öğretilecek değerde şeylere sahip oldukları varsayımı üzerine temellenen bir anlayışla karşı karşıya bırakan tek kurumdur. Bu nedenle çocuk ruhlu ya da içten olan iyimserler, hala eğitimcilere, kendilerine nasıl davranılması gerektiğini ve özellikle koruyucu etkinlikleri nasıl izleyebilecekleri üzerine tavsiyelerde bulunan kitaplar yazmaktadırlar. Fakat okulların çökmekte olan otoritesi, çok iyi belgelenmiştir ve okullar radikal olarak değişen bir iletişim yapısı içinde (Marshall McLuhan'ın deyimiyle) dikkatten ziyade gözaltı evleri oldular. Elbette eğitimciler, çocuklarından ne yapmaları bekleme konusunda yanılgı içindedirler. Örneğin okuryazarlık öğretiminin gerçekleşmesi daha da güçleşirken, eğitimciler zamanın onurlu görevi için şevklerini bile kaybediyorlar ve tümüyle terkedilip terkedilmemesi gerektiğini merak ediyorlar. Diğer bir örnek, eşit derecede moral bozucudur: Bazı okullarda on bir ve on iki yaşlarındaki çocuklara, minyatür yetişkinliğin yeniden ortaya çıkışının açık bir belirtisi olan ve "kariyer eğitimi" denilen türden eziyet edilmektedir. Okulların sosyal gidişatı yönlendirebilmekten ziyade daha güçlü biçimde yansıttıkları ve bu gidişata karşı gelmede aciz kaldıkları açıktır.

Gene de okuryazarlığın bir oluşumu ya da yaratımı olarak okul, ebeveynlik üzerine olan saldırıyla kolayca yer almayacaktır. Bir ya da diğer biçimde, çabayı nasıl sulandırdığının önemi yok. Okul, çocukluğun yok oluşuna karşı son savunma kalesi olarak kalacaktır.

Açıktır ki bu süreç içinde tüm öğretmen ve yöneticilerin kendileri TV çağının ürünleri haline geldiği zaman, direnç, sadece sahip olduğu gücü kaybetmeyecek, asıl önemli olan noktası unutturulacaktır.

Birey, mevcut sürece karşı koymada güçsüz müdür?

Kanımca bu sorunun yanıtı, "hayır"dır. Fakat gösterilecek tüm dirençle birlikte ödenmesi gereken bir bedel vardır. Özellikle direnç, ebeveynliğin Amerikan kültürüne karşı bir isyan hareketi olarak kavranmasını gerektirir. Örneğin sadece evli kalmaları bile kendi içinde, sürekliliğin çok az değerli

olduğu bir el ilanı kültürünün ruhuna karşı bir itaatsizlik eylemi ve aşağılamasıdır. Çocuklar günlük olarak akrabalığın anlamını ve büyüklere hürmet ve sorumluluk duyma değerini yaşayabilsinler diye insanın geniş aileye çok yakınlık içinde kalan, en azından % 90 gayri-Amerikalıdır. Benzer bir şekilde, kişinin çocuklarının hazzı erteleme disiplinini, cinselliklerindeki ılımlılığı, ya da görgü kurallarında, dilde ve üslupta kendini sınırlamayı öğrenmeleri konusunda ısrarcı olmalı, kişinin kendisini hemen her sosyal eğilime muhalif bir konum içine yerleştirmesi demektir. Hatta kişinin çocuklarının okuryazar olmaları için sıkı çalışmalarını sağlamak, boşa zaman kaybı ve masraftır. Fakat tüm bunların içinde en asilik, insanın medyanın çocuklarına erişmesini önlemeye çalışmasıdır. Gerçekte bunu yapmanın iki yolu vardır. İlki, çocukların medya karşısında maruz kaldıkları teşhir miktarım sınırlamaktır. İkincisi, çocuklara neyin gösterildiğini dikkatlice gözlemek ve onlar için medyada sunulan programların tema ve değerlerinin sürekli bir akılcı eleştirisini yapmaktır. Her ikisinin yapılması oldukça güçtür ve çoğu ailenin çocuk yetiştirmeye hazır olmadıkları dikkat çekicidir.

Gene de içinde yaşadıkları kültürün direktiflerine etkili biçimde karşı koyan ve tüm bu şeyleri yapmak için çabalayan aileler vardır. Bu tür aileler, sadece çocuklarına çocukluklarını “yaşamaları” için yardım etmekle kalmazlar, fakat aynı zamanda bir entelektüel seçkin türü yaratırlar. Özellikle kısa vadede, bu türden ailelerin evlerinde büyüyen çocuklar, yetişkinler gibi iş, meslek ve medya tarafından onaylanacaktır. Uzun vadede ne diyebiliriz? Sadece şunu diyebiliriz: Yaş ruhuna karşı çıkan aileler, Manastır işi denilen şeye katkıda bulunacaklardır, çünkü insani bir geleneği canlı tutmaya yardım edeceklerdir. Kültürümüzün çocuklara ihtiyaç duyduğunu unutmak anlaşılır bir şey değildir. Fakat çocukların çocukluğa gereksinimi olduğunu unutmaya yönelik olan yolun daha yarısındayız. Anımsatmada ısrarlı olanlar, soylu bir görevi yerine getireceklerdir.

Kaynakça

Aries, Philippe. *Centuries of Childhood,* (çev. Robert Baldrick), New York: Random House.Vintage Books, 1962.

Arnheim, Rudolf. *Film As Art,* Berkeley: University of California Press, 1957.

Barincou, Edmund. *Machiaveüi,* Westport, Conn.: Gre- enwood Press, 1975.

Barthes, Roland. *Mythologies,* çev. Annette Lavers, New York: Hill and Wang, 1977.

Bettelheim, Bruno. *The Uses of Enchantment: The Meaning and Importance of Fair Tales,* New York: Alfred A. Knopf, 1976.

Boorstin, Daniel J. The *Image,* Ne w York: Harper and Row, Colophon Books, 1961.

The Repuhlic of Technology, New York: Harper and Row, 1978.

Burke, James. *Connections,* Boston: Little, Brown and Company, 1978.

Butler, Pierce. *Origin of Printmg in Europe,* Chicago: University of Chicago Press, 1940.

Chaytor, H. J. *From Script to Print,* Cambridge, England: The University Press, 1945.

Cowley, Robert. 'Their Work is Child's Play”, *Horizon,* Vol. 13, No. 1, Winter 1971.

deMause, Lloyd. “The Evolution of Childhood”, in Lloyd deMause, ed., *The History of Childhood,* New York: The Psycohistoıy Press, 1974.

Dewey, John. The *School and Society,* University of Chicago Press, 1899.

Donzelot, Jacques. The *Policing of the Family,* New York: Pantheon Books, 1979.

Du Boulay, F.R.H. *An Age of Ambitton: English Society* in *the Late Middle Ages*, New York: Viking Press, 1970.

Eisenstein, Elizabeth. *The Printing Press As an Agent of Change,* Cambridge, England: Cambridge University Press, 1979.

Elias, Norbert. The *Civilizing Process: The History of Manners,* New York: Urizen Books, 1978.

Farson, Richard. *Birthrights,* New York: Macmillan, 1974.

Gilmore, Myron. The *World of* Humanism, New York: Harper and Brothers, 1952.

Gimpel, Jean. The *Medieval Machine,* New York: Holt, Rinehart and Winston, 1976.

Havelock, Eric. *Origins of Westem Uteracy,* Toronto: Ontario Institute for Studles in Education, 1976.

"The Corning of Literate Comm unic ation to Westem Culture", *Journal of Communication,* Winter 1980.

Heilbroner, Robert. "The Demand for the Supply Side", The *New York Review of Books,* Vol. 28, No. 10, 17 Haziran 1981.

Holt, John. *Escapefrom Chüdhood,* New York: Balîan- tine Books, 1976.

Illick, Joseph. "Child Rearing in Seventeenth Centurv England and America", in Uoyd deMau.se, ed., *The History of Childhood,* New York: The Psychohistory Press, 1974.

Langer, Susanne K. *Feeling and Form,* New York: Charles Scribner's Sons, 1953.

Lasch, Christopher. *Haven in a Heartless World: The Family Besieged,* New York: Basic Books, 1977.

Lowenthal, Leo. *Literatüre and the Image of Man,* Boston:->eacon Press, 1957.

Mankiewicz, Frank, and Joel Swerdlow. *Remote Control* New York:

Ballantine Books, 1979.

Martin, Leonide. *Health Çare of Women,* New York: J.B. Lippincott Company, 1978.

Masnick, George, and Mary Jo Bane, *The Nation's Families:* 1960-1990, Boston: Aubum House, 1980.

McLuhan, Marshall. *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man,* Toronto: University of Toronto Press, 1962.

Mead, Margaret. *Cülture and Commitment: A Study of the Generation Gap,* Garden City, N.Y.: Doubleday and Co., 1970.

Mumford, Lewis. Technics and Civilization, New York: Harcourt, Brace and World, 1934.

Payne, George Henıy. *The Child in Hurnan Progress,* New York and London: G.P. Putnam's Sons, 1969.

Pinchbeck, Ivy, and Margaret Hewitt. *Children in English Society, Volume I: From Tudor Times to the Eighteenth Century,* Toronto: University of Toronto Press, 1969.

Children in English Society, Volüme II: From the Eighte- enth Century to the Children Act of 1948, Toronto: University of Toronto Press, 1973.

Plumb, J.H. “The Great Change in Children”, *Horizon,* Vol. 13, No. 1, Winter 1971.

Postman, Neil. *Teaching As a Conserving Activity,* New York: Delacorte Press, 1979.

Salomon, Gavriel. *The Interactton of Media, Cognition, and Leaming,* San Francisco: Jossey-Bass, 1979.

Sennett, Richard. *The Fail of Public Man,* New York: Random Hause, Vintage Books, 1978.

Singer, Dorothy G., Jerome L. Singer, and Diana M. Zuckerman. *Teaching Television: How to Use TV to Your Child's Advantage,* New York: The Dial Press, 1981.

Steinberg, Sigfrid H. *Five Hundred Years of Printing,* Baltimore: Penguin

Books, 1974.

Stone, Lawrence. “The Educational Revolution in England, 1500-1640”, *Post and Present,* No.28, July 1964.

“Literacy and Education in England, 1640-1900”, *Post and Present,* No. 42, February 1969.

Taylor, Isaac. *The History of the Alphabet,* New York: E.P.Dutton and Co., 1974.

Tuchman, Barbara W. *A Distant Mirror,* New York: Alfred A. Knopf, 1978.

Tucker, M.J. “The Child as Beginning and End: Fifte- enth and Sixteenth Century English Childhood”, in Lloyd deMause, ed., *The History of Childhood,* New York: The Psychohistory Press, 1974.

Walzer, John F. “A Period of Anıbivalence: Eighteenth-Century American Childhood”, in Lloyd deMause, ed., *The History of Childhood,* New York: The Psychohistory Press, 1974.

White, Lynn, Jr. *Medieval Technology and Social Chan- ge,* London: Clarendon Press, 1962.

[1] Walzer, sf. 358.

[2] Plumb, sf. 6.

[3] Boorstin, *The Republic,* sf. 64.

[4] Cowleeyy, sf. 14.

[5] Princeton Üniversitesi Shelby Cullom Davis Tarihsel Araştırmalar Merkezi Müdürü olan Profesör Lawrence Stone'a göre, 1971 ile 1976 arasında çocukluğun tarihi ve aile yaşamı konusu üzerine dokuz yüzden fazla önemli nitelikte kitap ve makale yayımlanmıştır. Diğer yandan Stone, 1930'larda konuya ilişkin her yıl sadece yaklaşık 10 bilimsel kitap ve makalenin yayımlandığım belirtmektedir.

[6] Edith Hamilton, *The Greek Way* adlı yapıtında, çocuk resmi yapmanın olağandışı bir şeye yol açmayacağını öne süren Yunanlı bir ressama ilişkin bir hikâye anlatmaktadır: Yunanlı bir ressam, kuşların gelip gagalaması için elinde bir salkım üzüm tutan bir çocuk resmi çizmiştir. Ressam, usta işi bir resim yaptığı için övüldüğü zaman şöyle yanıtlamıştır: "Eğer öyle yapmış olsaydım, çocuk, kuşları uzaklaştırmış olacaktı." Bayan Hamilton, bu hikâyeden Yunan düşüncesine göre güzelliğin hiçbir zaman gerçek olarak tasavvur edilemeyeceği sonucunu çıkarmaktadır. Üzümler, gerçek üzüm gibi çizilmişlerdi, çocuklar da gerçek çocuklar gibi. Fakat aslında, Yunan dünyasından bu tür resimler elimize geçmemiştir.

[7] deMausse, sf. 26.

[8] deMausse, sf. 40.

[9] deMausse, sf. 16.

[10] Plumb, sf. 7.

[11] Aktaran deMaussesf. 45.

[12] Elias, sf. 182.

[13] deMausse, sf. 28.

[14] Havelock, *Origins,* sf. 52.

[15] Havelock, *Origins*, sf. 65.

[16] Havelock, *Origins*, sf. 65.

[17] Gimpel, sf. 1.

[18] Chaytor, sf. 10.

[19] Tuchman, sf. 61.

[20] Havelock, *Literate Communication,* sf. 91.

[21] Tuchman, sf. 53.

[22] Plumb, sf. 6.

[23] Aries, sf. 20.

[24] Aries, sf. 411.

[25] Plumb, sf. 6.

[26] Plumb, sf. 7.

[27] Bu tanımlama, Elias'ın açıklamasıdır, sf. 72.

[28] Elias, sf. 69.

[29] deMausse, sf. 39.

[30] Pere de Dainville, Aries'de aktarılmış, sf. 103.

[31] Aries, sf. 103.

[32] Aries, sf. 38.

[33] Burke, sf. 161.

[34] Tucker, sf. 231.

[35] Pinchbeck ve Hewitt, Cilt. II. sf. 300.

[36] Tuchman, kadınların çoğunlukla “popüler hikâyelerde kur yapan, genelev patronu olan ve aldatan kadınlar, dramalarda kutsal ve şehit anıtları, aşk destanlarında ulaşılamaz ateşli ve memnu aşk nesneleri” olarak tasvir edildiklerini belirtir. Tuchman, ss. 50-51.

[37] Tuchman, sf. 50.

[38] Aries, sf. 47.

[39] Tuchman, sf. 50.

[40] Eisenstein, sf. 119.

[41] Eisenstein tarafından aktarılmış, ss. 121-22.

[42] Eisenstein, sf. 119.

[43] Farklı iddiaların tümüyle ele alındığı bir tartışma için bkz. Butler, ss. 88-110.

[44] Steinberg'de aktarıldığı gibi, sf. 19.

[45] Gilmore, sf. 186.

[46] Illionis Üniversitesi İletişim Okulu Dekanı James Carey tarafından “Canadian Communication Theory: Extensions and Interpretations of Harold Innis" adlı yayımlanmamış bir denemede özetlendiği biçimiyle.

[47] James Carey'in yukarda belirtilen yayımlanmamış denemesinden.

[48] Üzenginin Avrupa'nın sosyal ve ekonomik örgütlenmesi üzerine olan etkilerinin ayrıntılı bir çalışması için bkz. Lynn White, Jr., *Medieval Technology and Social Change.*

[49] White, sf. 28.

[50] Burke, sf. 105.

[51] McLuhan, sf. 233.

[52] Eisenstein. sf. 230.

[53] McLuhan. sf. 233.

[54] Eisenstein, sf. 400.

[55] Eisenstein, sf. 233.

[56] 19. yüzyılın sonlarında bile kamusal konuşma ile ilgili eğitim olarak okuma geleneği, hala mevcuttu. Örneğin McGuffey Readers'ın amacı, gözden çok kulağı eğitmekti.

[57] Lowenthal, sf. 41.

[58] Mumford, sf. 136.

[59] Pinchbeck ve Hewitt, Cilt I, ss. 5-6.

[60] Eisenstein, sf. 78.

[61] Barincou, sf. 42.

[62] Eisenstein, sf. 105.

[63] Eisenstein, ss. 103-4.

[64] Eisenstein, sf. 102.

[65] Eisenstein'de aktarıldığı biçimiyle, sf. 102.

[66] Stone, "Educational Revolution", ss.43.

[67] Stone, "Literacy and Education", ss. 76-77.

[68] Plumb, sf. 9.

[69] Mumford, sf. 137.

[70] Stone, "Literacy and Education", sf. 71.

[71] Stone, "Literacy and Education", sf. 80.

[72] Stone, "Literacy and Education", ss. 78-79.

[73] Pinchbeck ve Hewitt, Cilt.I,"sf. 23.

[74] Pinchbeck ve Hewitt, Cilt.I, ss. 23-24.

{75} Stone, "Educational Revolution", sf. 42.

{76} Stone, "Educational Revolution", sf. 42.

{77} Stone, "Educational Revolution", sf. 43.

{78} Stone, "Literacy and Education", sf. 99.

{79} Stone, "Educational Revolution", sf. 68.

{80} Stone, "Literacy and Education", sf. 74.

{81} Pinchbeck and Hewitt, Cilt.I, sf. 42.

{82} Plumb, sf. 9.

{83} Aries, sf. 188.

{84} Aries, sf. 187.

{85} Eisenstein, ss. 133-34.

{86} Aries, sf. 57.

{87} 17. yüzyılda çocuk bakımının değişen kalıplarının ayrıntılı bir çalışması için bkz. Illick, ss. 303-50.

{88} Pinchbeck ve Hewitt, Gilt.I, sf. 299.

{89} Aries, sf. 369.

{90} Eisenstein, sf. 133.

{91} Du Boulay, ss. 90-91.

{92} Eisenstein, sf. 89.

{93} Plumb, sf. 9.

{94} Illick'dee aktarılmış, ss. 316-17.

{95} Elias, sf. 179.

{96} Aries, sf. 82.

{97} Stone, "Literacy and Education", sf. 92.

{98} Pinchbeck ve Hewitt'de aktarılmış, Cilt. 11, sf. 354.

{99} Pinchbeck v Hewitt, Cilt II, ss. 351-52.

{100} Görünüşte bu korkunç uygulama, hem İngiltere'de hem de kıta Avrupa'sında yaygındı.

{101} Stone, "Literacy and Education", sf. 119.

{102} Stone, "Literacy and Education", sf. 90.

{103} Stone, "Literacy and Education", sf. 129.

{104} Aileye saldırının doğasına ilişkin iki yaygın örnek için bkz. Donzelot ve Lasch.

{105} Bkz. deMausse.

{106} Aries, sf. 30.

{107} Bu örgütlenmenin (organizasyonun) ilginç tarihi için bkz. Payne.

{108} Wishy (sf. 117)'den alındı.

{109} Dewey, sf. 55.

{110} Morse'un bu sorunu gerçekten iletip iletemediğine ilişkin bazı tartışmalar vardır. Gerçekten de, bir otoritenin iddiasına göre Morse'un ilk kamusal iletisi, "Dikkat Evren" mesajında olduğu gibi oldukça farklı bir duyguyu ifade etmiştir.

{111} Toronto Üniversitesi'ndeki öğrenciler tarafından üretilen *Dreadnaught Broadside* adlı broşürden aktarılmıştır.

{112} Bkz. Boorstin, *The Image.*

{113} Simgeselleştirmenin farklı biçimlerinin epistemolojik eğilimlerine ilişkin daha kapsamlı bir tartışma için bkz. Langer, Salomon ya da Postman (özellikle İkincisi ss.47-70)

{114} Arnheim, sf. 195.

{115} Heilbroner, sf. 40.

{116} Barthes, sf. 91.

{117} Kesin konuşmak gerekirse, Sami "alfabesi" heceseldi ve gerçek bir alfabe değildi, fakat fonetik okuryazarlığa geçiş, Batı kültürünün psikolojik tarihinde yine de önemli bir olaydı.

{118} Fonetik okur-yazarlığın evrimine ilişkin daha ayrıntılı bir tartışma için bkz. Taylor, *The History of the Alphabet.*

{119} Bu noktanın tartışılmasıyla ilgili olarak bkz. Havelock, *Origins of Westem Literacy.*

{120} Massachusetts Üniversitesinden Reginald Damerall'ın yayımlanmamış kitabının bir bölümünden.

{121} Küçük çocukların davranışlarıyla ilgilenen okuyucular, Massachusetts Üniversitesi Psikoloji Bölümünden Daniel R Anderson un çalışmalarına bakabilirler.

{122} Mankiewicz ve Swerdlow, sf. 17.

{123} Sahte-olay fikrinin gelişimi için bkz. Boorstin, he Image.

{124} Bkz. Singer ve Zuckerman, Teaching Television.

{125} Devletin müdahalesiyle TV'yi kontrol etmek ve böylece elde edilebilecek olan enformasyon türünü denetlemek olanak dahilindedir. Aslında dünyadaki çoğu ülkede mevcut olan durum tam

da böyledir. Fakat her nerede ve her ne zaman TV programları yapma katı devlet sınırlamalarından özerk kalmışsa, orada Amerikan tarzı devreye girmiştir.

[126] TV'nin "geri bölge” (back region) enformasyonunu nasıl da mevcut hale getirdiğinin mükemmel bir işleme tarzı için bkz. Joshua Meyrowitz, *No Sense of Place: A Theory on the Impact of Electronic Media on Social Structure and Behavior,* (Basılmamış doktora tezi, New York Üniversitesi, 1978).

[127] Eğer bir insan mevcut genetik metaforlarını kabul etmek istiyorsa o zaman elbette kimin erkek kimin kadın olacağı sorunu da enformasyonla, yani genetik enformasyonla belirlenir.

[128] Mead, sf. 64.

[129] Bkz. "Sexual Portrayals Using Children Legal Unless Obscene, Court Rules", The *New York Times,* 13 Mayıs, 1981, sf. 1.

[130] Bettelheim, sf. 4.

[131] Mead'de aktarıldığı şekliyle, sf. 64.

[132] Bkz. Bemstein’nin *The Dial*’deki (Cilt 2, No:6, Haziran 1981, ss. 46-49) eleştirel makalesi.

[133] *Backstage'*de (19 Haziran, 1981, sf. 60) aktarıldığı şekliyle.

[134] The Des *Moines Register'de* (15 Haziran, 1981, sf. 7c.) aktarıldığı şekliyle.

[135] Bkz. Leonide Martin, *Health Care of Women,* sf. 95. Ancak yaygın biçimde kabul edilen bu görüşe Buffalo'daki New York Eyalet Üniversitesi'nden Vem L. Bullough karşı çıktı. Bkz. "Drop in Average Age for Girls" Maturing is Found to Be Slight", *The New York Times*, 11 Temmuz, 1981, sf. *17,*

[136] Hane halkı üyelerinin azalışı ve tek-üyeli hane halkı biçiminin artışını içeren belgeler için bkz. George Masnick ve Mary Jo Bane, *The Nation's Famüi- es:1960-1990.*

[137] Disney imparatorluğunun çöküşünün dokümantasyonu ve analizi için bkz. "Wishing Upon a Failing Star at Disney", *The New York Times Magazine*, 16 Kasım, 1980.

[138] McDonald's, farklı yaş gruplarının ne kadar yiyecek tükettiğine ilişkin rakamlarım gizli tutmakta ısrar etmektedir. Bu rakamlardan elde edebildiğim en iyisi, küçük çocukları olan genç yetişkinlerin McDonald’s’ın müşterisi olanlar arasındaki en geniş grup olduğu ifadesidir. McDonald's'ın kaydettiği kategoriler, küçük çocuklar, on üç-on dokuz yaş arası gençler (teens), genç yetişkinler ve lise öğrencileri (seniors).

[139] Bu rakamlar, *Nielsen Report on Television 1980'*den alınmıştır.

[140] *Nielsen Report on Television 1981,* Hem bu rapor hemde 1980 raporu, istenildiği zaman A.C. Nielsen Company, Nielsen Plaza, Northbrook, lllionis 60062.

[141] Klasik müzik plaklarının (bantlarının) en büyük üreticisi olan RCA'ya göre, 1960'Iarın başlarında

şirket, ayda yaklaşık sekiz yeni plak çıkarırdı. Bugün bu rakam dörde düşmüştür. Bir RCA sözcüsü, bu durumun bu iş alanında diğer her şirket için benzer bir durum olduğunu iddia etmektedir. RCA, hem klasik müzik hem de sofistike popüler müzik pazarının paylaşımında sürekli bir düşüş olduğunu da kabul etmektedir. Günümüzde, klasik müzik, opera ve oda müziği, tüm satışların yüzde yedisini bulmaktadır. Geri kalanı, çoğunlukla rock, country ve caz müziğidir.

{142}. Bu düşüşü belgeleyen birçok çalışma arasından biri de, 1979'da California Eğitim Bölümü tarafından yapılan çalışma yer almaktadır. California Değerlendirme (assessment) Programı içinde test edilen Lise öğrencileri, test etme endüstrisinin ulusal okuma ortalaması olarak belirlediği puanın altında yani yüzde on altı (1978'de elde ettikleri gibi) performans göstermişlerdir.

{143}. 1981'de açıklanan bir raporda Ulusal Eğitsel ilerlemeyi Değerlendirme (National Assessment of Educational Progress), on üç yaşındaki öğrencilerin nihai usavurma kapasitelerinin 1970'li yıllar boyunca düştüğünü açıklamıştır.

{144}. Bu ilişkinin tarihsel bir analizi için bkz. Sennett, *The Fail of Public Man.*

{145}. Bu rakamlar, (FB... tarafından yayımlanan) 1950 ve 1970 Uniform Crime Report ve 1950 ile 1970 istatistikleri kullanılarak derlendi.

{146}. Bkz. the New York *Daily News,* 17 Temmuz, 1981,sf.5.

{147}. Bkz. The United Press 22 Haziran 1981 tarihli Uluslararası raporu.

{148}. Bkz. The New York *Daily News,* 17 Temmuz, 1981, sf. 5.

{149}. Çocuk suçluluğuna yönelik değişen tutumların ayrıntılı bir değerlendirmesi için bkz. *The New York Times,* 24 Temmuz, 1981.

{150}. Aktarıldığı kaynak, Melvin Zelnik ve John Kantner, "Sexual and Contraceptive Experience of Young Unmarried Women in the United States, 1976 and 1971", *Family Plarınig Perspectives,* Cilt 9, No:2, Mart-Nisan 1977, ss. 55-58.

{151}. Bkz. Zelnik ve Kantner, yukarda verilen kaynak.

{152}. Bkz. Stephanie Ventura, "Teenage Childbearing: United States, 1966-75", *The Montly Vital Statistics Report,* Ulusal Sağlık İstatistikleri Merkezi (National Çenter for Health Statistics) yayım.

{153}. Bkz. Michigan Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Enstitüsü’nden Lloyd Johnson, Jerald Bachman ve Patrick O'Malley'in hazırladığı makale: "Student Drug Use in America, 197-1980". Aynı veriler, National Institute on Drug Abuse (Rockville, Maryland 20857)'den de elde edilebilir.

{154}. Farson, sf. 153.

{155}. Farson, sf. 179.